

664

פירוש

על שיר השירים

מר' משה אבן תבון

על ידי חברת

מקיצי נרדמים.

שנה חמישית תרל"א הרלד.

Lyck, 1874.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins *M'kize Nirdamin*.

(L. Silbermann.)

Schnellpressendruck von Rudolph Siebert.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 664.

ספרים

היוצאים לאור בפעם ראשונה

על ידי חברת

מקיצי נרדמים

תחת השגחת ראשי החברה:

משה מונטיפיורי בלאנדאן,
אברהם הכהן (המכנה ד"ר אלבערט כהן) בפאריו,
אליעזר הלוי (המכונה ד"ר לעווע) בברייטאן,
אליעזר ליפמאן זילבערמאן בליק.

שנה חמישית תרל"א — תרל"ד.

פירוש

על שיר השירים

Lyck, 1874.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'kize Nirdamim.

(L. Silbermann.)

Schnellpressendruck von Rudolph Siebert in Lyck.

1873

Handwritten text, likely a title or header.

Handwritten text, possibly a date or author's name.

1873

Handwritten text, possibly a title or header.

Handwritten text, possibly a list or index.

Handwritten text, possibly a title or header.

1873

1873

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a library or collection name.

פירוש

על שיר השירים

מר' משה אבן תבון

יוצא לאור פעם ראשונה

על ידי חברת

מקיצי נרדמים.

Lyck, 1874.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins *M'kize Nirdamim*.

(L. Silbermann.)

Schnellpressendruck von Rudolph Siebert.

ש ז ר ש

ספר חזקוני

זמן אחר

הוציא לאור

הוצאת

מקום

1874

Verlag von ...

(L. Silbermann)

Verlag von ...

הקדמה

ד' הפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. אחת דבר אלהים שמים זו שמענו. גלוי ונעלם, הנסתרות לד' אלהינו, והנגלות לנו ולבנינו עד עולם וסוד ד' ליראיו ולאזהבי שמו, והמצות והחוקים חלק לכל עמו ודבר ד' כאש וכפמיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות וגרמים, ומקרא אחד יוצא לכמה מעמים, ושבעים פנים לתורה כמספר שבעים איש האסופים והנפוצים ולשונות הנוים, ואלו ואלו דברי אלהים חיים. ואמנם המכון בו כוונה ראשונה והדרך האמיתית והנכונה והישרה להגיע אל האמת ואל הטוב אשר אין בה מכשול ואבן נגף אחת לבר כאשר אין מנקדה אל נקודה כי אם קו אחד ישר והוא היותר קצר שאפשר שיהיה בין שתי הנקודות, וכמו שהקיים בלתי ישרים המגיעים מנקודה אל נקודה רבים אין מספר כי לא ימצא בהם היותר ארוך כן הרכיבים בלתי ישרים רבים וכפי התחלק האומות יתחלפו הדעות והאמונות ודתייהם שונות ואם כלם כונתם להגיע אל השלימות ואל עבודת השם כאמרו בכל מקום מוקמר מוגש לשימי.—

לב נכון יבקש דעת ופי כסילים ירעה אולת. זה הפסוק אמר שלמה ע"ה לרמוז על שני מיני הבנת קצת דברי הכתוב וסיפוריו וידוע כי לב שם משותף והשכל נקרא לב ואולת הפך חכמה כאמרו אויל סחריש חכם יחשב ואמר כי לב הנבון ושכלו יבקש הדעת במקום הראוי להמצא בו ויחפש כל חדרי במן האיש המחבר הרברים אשר הדעת נמצא בהם כענין חופש כל חדרי במן, והרמוז אל במן איש ידוע או רומז אל בטנה של תורה ואולי עולה הכל אל ענין אחד ואמנם הפירוש הראשון יותר נכון ומורה עליו אמרו מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה כמו שכתב א ב א מ ר י כי העצה בלב האיש שהיא בו כמים עמוקים היא חדר הבטן והיא הדעת המבוקש והבקשה והחיפוש והרליה אחרי, כענין ולב נבון ונשמת אדם שהיא נר אלהים ואיש תבונות ג"כ ואמר כי לב המשכיל יבקש הדעת הנעלם כי לא יסתפק בנגלה ואפי' כהגיעו לתכלית כוננת הנגלה ותועלתו, ופי כסילים ירעה אולת כי לא ירע ולא ירגיש ולא ידע כי רבים מספורי הכתוב משל ומליצה דברי חכמים וחידותם וקליפה ואוכל תוך הקליפה והוא יהנה בפיו הרברים כפשוטו והמליצות כמשמעם וירעה ויאכל הקליפה לבר ולא בשלימותה וכוננת השנית אבל בדרך אולת כי לא יסתכל וידע אפי' כוננת הנגלה ותועלתו ותכליתו, ואמר לב נכון ולא אמר לב נבונים ואמר פי כסילים

ולא אמר פי כסיל לרמוז על מיעוט האחד ורובי האחרים וכן באו פסוקים רבים במשלי וכלם בענין אדם אחד מאלף מצאתי מוסף על היותם רמוז על האיש המסכן והרש אשר כל אחיו שנאוהו רחוקו מנו. והמלך הגדול אם עמו עם רב גדול ורב למאות ולא לפים כי אוהבי עשר רבים — ואני משה ב'ר שמואל ב'ר יהודה בן תבון מרמז ספר רז"ל בראותי המגלה יקרה מאד וגדולה וראיתי הראשונים הלכו בפירושה בדרכים שונים קצרו מהשגיח על פרטיה והחלק פרשיותיה והשיבו אותה כלה לדרשות. והחכם א"ע מכללם עם ראותם עדות החכם ר"ע שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים אמרתי אל לבי לכתוב מה שנראה לי בה מחדש נמשך בפירושה אחר מה שפירש הרב המורה בפסוקים ממנה ואשר הרחיב בהם אבא מרי מ"כ. וידוע כי המגילה חשב שלמה המלך ע"ה ברוח הקודש כשאר הספרים המכונים בשם כתובים כי הוא לא היה נביא, ואם דבר לו השם באחת מדרכי הנבואה כאומרנו בנבעון נראה ד' אל שלמה בתלום הלילה, לא היתה נבואה שלימה כי אם חלום כאמרו בתלום הלילה, וכן כתוב בסוף ויקץ שלמה והנה חלום, כי אין בו עתידות גם לא שולח מאת השם לאיש להזהיר אמנם הוא היה מדבר ברוח הקודש ובדרך חכמה והשגת מרע עשה ספריו כי כן העיד עליו הכתוב באמרו הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה ואחריו לא יקום כמוך, וכאמרו ויחכם מכל האדם. ולכן נכתבו ספריו עם שאר הספרים הנעשים ברוח הקודש ומצאנו שדבר דרך משל ודרך שיר ודברים כפשוטים כאמרו וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האוב אשר יוצא בקיר וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים, ואלו באמת היו דברים כפשוטן בחכמת הטבע ולא נשארו לנו מדבריו וחכמתו כי אם שלשה ספרים, ונראה כי עשה כל ספר מהם במין אחד ממיני הדברים הנמצאים והנהוגים לחבר בהם ספר והם שלשה. — המין הראשון נאמרים כפשוטם, כרוב דברי הכתובים ובמין הזה עשה רוב קהלה, והמין השני דברים הנאמרים על דרך משל, ויש ענין טוב נמצא לפשט, ויש להם קצת דמיון וערך לנמשל בכל סודות הכתובים ובמין הזה עשה משלי וללמד על איזה מין מהדברים ידבר בו פתח משלי שלמה. והמין השלישי דברים שירים, והם שלשה מינים או מורכב מהם. המין הראשון דברים נעשו במשקל או בתרוז ונקראים כלי נינון. והמין השני דברים נאמרים בנגון, אע"פ שאין לחלקיהם משקל שוה ואין להם תרוז יהיו שני מינים אלו אינם שיר לפי האמת כמו שכתב אריסטו בספרו בשיר. והמין השלישי דברים נאמרים על צד מליצת השיר ודרך גזמא והפלה ודמוי ותקוה וערך ותמורה לשכת ענין או לננותו לעורר הלבבות ולהפך המדות ולחזק הענין ההוא ולאמתו ברוב דברים וסיפורים ותוארים רבים והמשלים לא שיהיה לפשטי הדברים מציאות ולא שיהיו משל לדבר דומה לו שום דמיון וערך כלל. והמין הזה הוא השיר האמתי, ונמצא בהם בכתובי' כאמרו אם הדרך. כובע ישועה מעיל צדקה, כנפי שחר, אישון לילה, בני אשפתו אשכיר חצי מרס, וכאלה רבים בכתובים. והמין הזה כל אשר יפליג למשל נמנעות וגזמאות יותר טוב ומשובח כמאמר החכם מיטב השיר כוזבו, והיא דרך אחת מדרכי ההטעאה והפחותה שבהם ולא יתעסק בה שום חכם כי אם לרפואת חולי הלבבות חלושי הדעות להפך המדות הרעות ולשמת העצבים ולחזק לב החלשים ולעורר ולהקיץ הלבבות הנרדמות ולמשכם, כי הטבע נמשך אחר השיר המופלג והנגון הערב והוא כפסים החדים המסיתים הבריאים ומבריאים החלשים הנושנים, ומזה המין כל מיני ניגונים, והיא חכמת המוזיקא. ודע כי הדברים מתחלקים באיכותם לשלשה חלקים כולו אמת או כולו שקר, או מורכב משקר ואמת, וזה נחלק לשלשה חלקים, רובו אמת או רובו שקר, או שוה בו האמת והשקר. כולו אמת, המופת. כולו שקר, השיר. רובו אמת, הניצוח. רובו שקר, הרמעיאה. השוה בו, ההגרי, והוא אלקטבאה. ואלו הן חמשה מיני ההקש חבר ככל אחר מהם אריסטו ספר אחד, שם הראשון ההקש המופת, והוא המבוקש מהקדמותיו שיהיו אמתיות וקרא שמו ספר המופת, והשני ההקש הנצוחי והוא הנרול והוא המבוקש מהקדמותיו שיהיו אמתיות מפורסמות וקראו ספר מחלוקת הנצוח. והשלישי ההקש ההגרי

או הספורי והוא שהקדמותיו מקובלות מספיקות כלומר שיספיק להמן העם אמתם עד שיאמין בהם והם למטה מן המפורסמות כל שכן מהמופתיות ונקרא ספר ההגדה או הספור. ובזה המין מן המאמרים דורשים על בני אדם לזרום לעשות דבר או להרחיק דבר או להרחיק מעשות דבר או לקבוע בלבנות אהבת דבר להתקרב אליו או שנאת דבר להתרחק ממנו, והמאמר שהוא מזה המין יקרא מאמר הגדי או ספורי. והרביעי ההיקש המטעה והוא שני מינים האחד שהקדמותיו המטעות ידמו בנגליהם אמתיות וכשיענין בהם המשכיל היטב ימצאם שקר או שתייה או אחת מהן. והמין השני שיהיו הקדמותיו אמתיות אך אין תבורם תבור מוליד תולדה וידמה כי כן ובוזה יטעה מי שלא ייטיב העינין ומי שאינו בקי בתנאי ההקש כולם וקראתו ספר ההטעה. והחמישי ההקש השיריי והוא שהקדמותיו הקדמות מביאות דמיון בלב שומעיהם יקרבם הדמיון ההוא לאהוב או לשנוא דבר אף על פי שהם ידועים שאין אמת באמנם ההם וקראתו ספר השיר. ובמין הראשון ממיני השיר כל שירי שלמה בן קהלת ובן משלי והדומים להם. ואפשר כי מן המין הזה משלי ואיוב ורוב תילים כי הם פסוקים נחתכים כמו בתים אע"פ שאינם שוים החלקים במלכים ושואים, ולכן נעשו אריח על גבי אריח ולבנה על גבי לבנה כמו בתים, ובמין שני השירות כי הם נאמרות בנגון אע"פ שאין להם לא משקל ולא חרוז אבל ימלא החסרון בנגון ולכן נעשו אריח על גבי אריח כמו הפומנים, או אפשר כי משלי ואיוב ותלים מורכב מן המין הראשון והשני ולכן נשתוו שלשתם בנגון ובטעמים, ובהכתבם אריח על גבי אריח ולבנה על גבי לבנה כמו הרשויות. אמנם הראשונים היו מכוונים בשיריהם וישר המאמר ואמתת ענינו ולא לקחו סמיני השירה את המשקל והנגון לעורר הלבבות הנרומות ולהקיצם משנת העצלה להמית אותם אל טחק הניגון וישמעו גבורות השם ומתוך שלא לשמה בא לשמה, והקלו במשקל וברוחו כדי להטיב המאמר ולא יצטרכו להוסיף או לגרוע מה שיפסיד ממנו. והראשונים קצרו הדרך במשקל וברוח ובנעים ובנחים ובמעלות עד שיצטרכו להוסיף ולגרוע ולשים מלות וזרות יפסיד המאמר, ושמו כונתם להפליג בחזק המשקל והמליצה ולסדר הרביר ולישר הניגון ואם יפסד המאמר וחברו רוב שיריהם מן המין השלישי ויבררו להבריל בין הטוב ובין הרע לא בין האמת ובין השקר אבל כל כונתם לקיים הנמנע ודרחוק מן האמת והמשונבת שבמשוררים מי שיכזב בשירו, ואמר ה' ש' ו' ר' להפליג חולשת גופו ודלותו, ולא רק נמלה נשכו נשאו בפיהו ואבר בפי המערה, ואמר החכם אל המשוררים מה תחשוב מאנשים אשר האמת משונבת מכל אדם לבר מהם והכזב מנונה מכל איש לבר מהם. ולכן שירי הראשונים היו כאמרים אמיתיים וטובים בענינם לא במליצתם, ואם יעתקו למליצה אחרת או אל לשון אחרת ועם אחר לא תשתנה צורות הענין ולא תפסדנה כי הצורות קיימות והחומר והוא הרביר והמליצה הוא המקבל השנוי וההפסד ולכן אם המאמר טוב ואמתי לא ישתנה הענין ולא יפסד בהשתנות המליצה ובהפסדה, אבל שירי האחרונים טובים במליצה והם רובם נזומות ונמנעות ולכן אם יעתקו למליצה אחרת אפי' בלשון ההיא כיש אל לשון אחרת יפסד הענין לגמרי או לפחות ישחית טובו וחרו. גם אפשר כי הקלו הראשונים בנגון ג"כ כדי שיתרחק לבבם וכונתם בענין המאמר לא ברבור ובמליצה ובקול הרחמנא לבא בעי כי הרביר אצל ציור הלב והרעיון כצורה הנראית במראה אצל עצם הרביר אשר היא צורת לו כי הציורים אשר בשכל האדם מצוירים הם נשואים על הרבירים אשר חוץ משכלו נמצאים והציור הוא צורת עצם הרביר והרביר חקוי הציור והמכתב חקוי הרביר והם סופר וספור. ובעל ספר יצירה לא זכר מציאות העצם שהוא העיקר והקודם אבל השלישה הנמצאים בתיבות החכמה והעבור המכון שלית נאמן מן הלב וכלי כונה שלית שקר כפי, וכאשר יצא הרביר בכונה מן הלב הוא כענף שיש לו שורש וכלי כונה כענף כענף שורש, והרבירים מעיפי הלבבות וחקוי צורת הענינים אשר בהם כי מציאות הצורות הנברלות מחומר הוא בשכל לבר, וכוון הלב לא יתחוק בשנוי בענינים יחד בזמן אחר. ובהיות כונת האדם בתחוק אותיותיו ובנגון קולו בהרימו ובהשפילו אותו על פי מעלותיו ומדרגותיו לא תהיה אז כונתו שלימה בעניני הרבירים ובציור הלב האמת ויהיה עיקר פעולתו ותפארת מעשהו

מעשהו לכבוד העם לא לשם, ואז הוא קרוב למי שנאמר עליו קרוב אתה בפיסם ורחוק מכליותיהם. וציוור הלב המכוון המאמר הערב והרינה החשובה. ועל זה הוכיח הנביא את ישראל ואמר בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני. ובמין השלישי ממני השיר עשה שיר השירים ופתח בו שיר השירים להנצל מהתארים הגשמים אשר תאר בהם הרור באמרו איכה תרעה וגו' על עדרי חבריך וגו', וכן קווצותיו הלחלים שמורות כעורב וגו', עיניו וגו', לחייו וגו', ידיו וגו', שוקיו וגו', כאמרו אל מי תדמינו ואשוה וכאמרו ומה דמות תערכו לו, וכאמר ז"ל גדול כחם של נביאים שמדמים צורה ליוצרה, ולהודיע שרוב דבריו בו נאמרים בדרך מליצת השיר וגוזמא והפלגה לא שיהיה לרברים ההם מציאות כלל ולא שיהיה בענין המכוון לשבחו ולגדלו ולעורר הלבבות לאהבה אותו שום ענין דומה לו. גם הדברים הנאמרים בו דרך משלי השמות המשותפים בין המשל והמשל בשתוף השם לכך כי אין בין בעלי החומר ובין השכלים הנפרדים שום דמיון ולא שום ערך ולא שום שתוף אמנם לשכך את האוזן דברה תורה כלשון בני אדם ותארו אותם במורגש ובמוחש ביד ורגל ועין ואוזן ובמדות גשמיות ובהפעליות באף וחימה ועצב וכעס ונקמה ורוב תוארי השם ית' ויתעלה מהם, ולחוק היות שיר השירים נאמר על דרך מליצת השיר ולהרחיק אמנות פשטי הדברים או היותם משל לענין דומה לו בנמשל וללמד על מין הדברים שידבר בו פתח בו שיר השירים כלומר נאמר בדרך מליצת השיר יותר מכל השירים ואמרו אשר לשלמה שב אל השיר לא אל השירים ור"ל שעשה אותו שלמה או שנעשה למשל על שלימות שכל האדם ודבקתו עם השכל הנפרד לא שנקרא שיר מצד היותו נעשה במשקל כבן משלי ואיבו וחימה ולא מצד היותו נאמר בניגון כשירות, ולכן לא נעשה אריה על גבי אריה ולבנה על גבי לבנה כשירות, אבל הוא נקרא שיר השירים מצד היותו נאמר על דרך מליצת השיר לכך עם היות בו מעט משלים ואם תאמר אחר היות בו משל אולי הענינים האחרים באו ליפות המשל וסדר הדברים כמו שזכר הרב במשל אשה זונה באמרו כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי וכל הפרשה כי אין זה דומה כי האריכות שם הוא תועלת ומוסר וכל אשר יוסיף להאריך בו יוסיף תועלת ולא כן הוא הנה כי אילו האריך לצורך הפשט לא לצורך הנמשל היה אריכותו נזק ומעורר התאוה ומרגיל לרבר עבירה אבל כל האריכות היה להגדיל מעלת הדבר הנמשל ולמשוך הלבבות אל אמנות הענין ההוא, ולכן הודיע כי התוארים נאמרים על דרך מליצת השיר לכך. ועוד כי מסגולת השיר האמיתי ומתנאיו כמו שכתב אריסטו בספרו, והוא שיהיה בשבת ענין או נגותו, ולא כי שירות הבתוב כי כולם הודיות ותפלות ובקשות וסיפורים, גם משלי כולו מוסרים, גם איוב כולו סיפורים היה או לא היה, ולא כן שיר השירים כי אין בו ספור נפלאות השם ונבירותיו ומעשיו ולא תודאות ולא תפלות ולא מוסר ולא ספור לרבר הנמצא כפשטו שיהיה ראוי לחכם לחברו ולשים אותו על ספר ולא שיהיה משל לרבר נמצא דומה לו בספוריו ופרטיו, ואמנם נשא הענין כלו לשבח ולחוק ברוב הסיפורים ההם אמנות דבקות נפש האדם רוצה לומר השכלית עם השכל הנפרד כי באמונה ההיא תהיה השארות נפש האדם אחר המות אפשרי ומחויב עם דבקות כי למיעוט המאמינים בו לפני שלמה לא נזכר עולם הבא ולא תחית המתים בפירוש בתורה. ואמנם דור ע"ה זכר במקומות רבים ברמזות חיי העולם ומגיד כי כל האויות בהם כאמרו אך אלהים יפרה נפשי מיר שאול כי יקחני סלה, וכאמרו כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלק אלהים לעולם והוא בהשכל דרכיו וידוע אותו אשר בו ראוי להתהלל בו ימצא חן בעיני ד' ומצאו ימצא חיים אמתיים, ועל דרך המגילה הזאת עשה משכיל שיר ידירות אבל לא ספר ענינו ולא הגיד דרכיו ומנינו. אמנם שלמה ברוב חכמתו אחר אשר נתאמת לו מציאותו ברוח הקודש או בדרך נבואה או שהוציאו למציאות וראה כי כבר נתפרסמה האמונה ההיא קצת פירסום ונתישבה בלבבות החכמים והמאמינים חוק האמונה ההיא ותאר הדבקות ההוא ברוב הספורים והתארים ההם עד אשר נתאמת ונחזק ונתישב אמנות אפשרות הדבקות והשארות הנפש לכל, ולכן אמר החכם ר' עקיבא, לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שספמא את הדיים שאין העולם כלו כראי כיום שנתן בו שיר השירים לישראל

שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים, ולא שענין שיר השירים לא נתן בתורה חלילה אבל נתן בו דרך נסתר מאד, ולכן השיב בילמדנו בפרשת ויקחו לי על מאמר זה מ' עקיבא אמר ר' אליעזר בן עזריהו למה הדבר דומה לעבר שנמל סאה של חטים ונתנה לנחתום ואמר לו הוצא לי ממנה כך וכך סלת כך וכך סבין כך וכך מורסן וסלית לי מתוכה קלוסקית אחת יפה מיופה ומעולה כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים, ואמרו נתן לישראל ר"ל על יד שלמה ברות הקודש כי כמו שזכה השם שלמה ע"ה לבנות לו בית בירושלים של מטה להרגיל עמו אל עבודת השם ויראתו למען יהיה יראת ה' על פניהם לבלתי יחטאו כן זכה להישיר הדרך לאהבה את ה' ולדבקה בו ולבנות בית בירושלים של מעלה המכוונת כנגד ירושלים של מטה והיה זה בית אלהים וזה שער השמים. וחבר ספר מורה דעה ומכין שמועה ומפרסם ומחוק אמונת דבקות נפש האדם עם השכל הנפרד והשארות הנפש שהוא הטוב הרב הצפון ליראי ה' פעל לחוסים בו. וכתב אבא מרי מ"כ כי שלמה המלך עשה משלי להוהיר על האשה החוטאת בהסתת הנחש, ועשה ספר קהלת על ענין האדם הקרמוני הנגרש מן ערן בהסתת האשה החוטאת האוכל מעץ הרעת, ועשה שיר השירים על ענין אכילת עץ החיים להורות שאינה נמנעת לאדם רק אפשרות. גם אפשר לומר כי עשה ספר קהלת כנגד האדם מצד דביקות חומרו ונפשו הטבעיים עם נפשו החיונית, ועשה ספר משלי כנגד האדם מצד דבקות נפשו החיונית עם שכלו כלומר נפשו השכלית, ועשה ספר שיר השירים כנגד האדם מצד דבקות שכלו ר"ל נפשו השכלית עם השכל הנפרד, או אמר שעשה אותם כנגד הטבעית והחיונית והשכלית או אמר כנגד המעשי והמחשבי והעיוני. ונראה כי צורת הכתבים הביאו לעשות האחד רברים כפשוטם, והאחר דרך משל והאחר דרך שיר, ואין לומר כי האחד עשה בנערותו והאחר בבחרותו והאחר בזקנתו, כל שכן שאין לומר ששיר השירים עשה בנערותו כי הוא תכלית השנת האדם. ועוד כי שלשתם שלשה חלקי משל אחד ושלשתם נקשרים זה בזה ועניני האחד נזכר ונרמז באחר. בקהלת אמר אדם אחר מאלף מצאתי, ואמר תחת השמש רומז כי יש יתרון למי שעבדו למעלה מן השמש, וכן אמר במשלי עץ חיים היא פרו צדיק עץ חיים, ואמר בקהלת ואשה בכל אלה לא מצאתי אבל בחשבון יותר גדול אולי מצא, ואמר במשל שנת חיל מי ימצא כ"ש שזוכה זה בשיר השירים. סוף דבר נכתבו באיזה פנים שתמצא השנת שלשתם היתה כאחת כי הכל השנה אחת וענין אחד והא בהא תליא. וצריך אני להודיע כי קדום הוא אצל החכמים גם דבריו נביאים להמשיל לתומר לאשה או לנקבה והנפש לאיש או לזכר, גם הנפש לאשה ושכל האדם לאיש או שכל האדם לאשה ר"ל השכלית והשכל הנפרד לזכר. גם דרך החכמים להמשיל מקבל הצורה לנקבה ונותן הצורה לזכר, גם הדת נמשלת לנקבה והשכל לזכר, והדת נקראה תורת אם והשכל נקרא תורת מוסר אבל כי היחסים אשר בין כל אחד עם חברו שוים דומים כי כל זוג מרם האחד חומר ונושא או בחומר וכנושא, והאחר צורתו ותכליתו, ואמר אבונצר בספר התחלות הנמצאות זה לשונו: כי השכל המתפעל יהיה דמיון החומר והנושא לשכל הנקנה, והשכל הנקנה דומה בחומר והנושא לשכל הפועל. ואמר עוד והשכל הפועל פעולתו ההשגחה בחי המדבר הגיע השגתו בתכלית מרריגת השלימות אשר לאדם הוא שישגתו והוא תכלית ההצלחה. ואמר עוד כי הכח המדבר אשר בו האדם אדם אינו עצמו שכל בפועל ולא יותן בטבע שיהיה שכל בפועל אבל השכל הפועל ישיגו שכל בפועל וישם שאר הרברים מושכלות בפועל לכח המדבר, וכאשר הגיע הכח המדבר שכל בפועל שב גם זה השכל אשר הוא עתה בפועל דומה כדברים הנפרדים וישיגו עצמותו אשר הוא בפועל שכל ושב המושכל ממנו הוא אשר ישיגיל ויהיה או עצם מה שישכיל ויהיה מושכל מצד מה שישכיל ויהיה או המושכל המושכל והשכל בו דבר אחר בעינו וזכה ישוב במרריגת השכל הפועל. וזאת המרריגה כאשר יגיע האדם נשלמה הצלחתו ויחס השכל הפועל מן האדם ויחס השמש מן הראות וכמו שהשמש נתן לראות האור וישוב הראות באור אשר קבל מן השמש רואה בפועל אחר אשר היה רואה בכח ובאור הזה רואה השמש אשר היא הסיבה בשיראה תרואה בפועל, ובאור ג"כ ישגו המראים אשר הם

נראים בכח נראים בפעל וישוב ג"כ הראות אשר הוא בכח ראות בפועל, כן השכל הפועל יקנה לאדם דבר ירשימהו בכח המדבר יחס הדבר ההוא מן הנפש המדברת יחס האור מן הראות ובוה הדבר תשכיל הנפש המדברת השכל הפועל, ובו תשיב הדברים אשר הם מושכלים בכח מושכלים בפועל, ובו ישוב האדם אשר הוא שכל בכח שכל בפועל ובשלמות עד שישוב בקרוב ממדרגת השכל הפועל וישוב שכל בעצמותו אחר אשר לא היה כן ומושכל בעצמותו אחר אשר לא היה כן וישוב צורה אחר אשר היה חומר וזהו פעולת השכל הפועל עד כאן לשוננו. וכאשר יגיע אל המעלה הזאת ישג יודע הנהגת העולם וסדרו חלקיו שהם דרכי השם אשר בהם ידע השם וישיגהו ויראה כבודו המכונה בראית אחרים וימצא חן בעיניו ובו יתהלל המתהלל. ויאמר בן רשד: „וראוי שימצא בשכל שתי אלו המעלות ר"ל שכל פועל ושכל מתפעל ויהיה בנו שכל מצד שהוא יקבל כל מושכל ובנו שכל מצד שהוא יעשה כל מושכל, וזה השכל עניינו מן המושכלות ענין האור מן המראים“ עכ"ל. ונראה כי זה השכל אשר יעשה כל מושכל שענינו מן המושכלות ענין האור מן המראים הוא השכל המשיג והיודע או אשר בו יושג ויודע כטבע המושכלות הראשונות אשר בשכל האדם בטבע מצד השכל הפועל כי הם יתנו ובהם יושגו שאר המושכלות הקנייות. וכתב אחר כי כמו שימצא בחוש כח מקבל והוא המרגיש ודבר חוץ לנפש והוא המורגש הוא כניע ופועל, ודבר יגיע לכח המרגיש מן הדבר המורגש והוא הדרגש, כן ימצאו לשכל אלו השלשה מקבל ומקובל ופועל ומקבל הוא החומרי והמקובל הוא הצורה והפועל הוא השכל הנפרד והכח המקבל והוא השכל החסרי הוא דומה לכח המרגיש והמושכל והוא השכל העיוני והוא השכל הנקנה הוא דומה לדרגש, והפועל והוא השכל הנפרד הוא דומה למוחש ואינו פועל לכך אבל שלמות אחרון לו על דרך הצורה והתכלית. וכנגד שלשה אלו ר"ל השכל והמשכיל והמושכל זכר דוד ע"ה שלשה רוחות בשלשה פסוקים באמרו לב מהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי והוא המשכיל כלומר השכל המקבל והוא הנברא ואשר הוא בכח תחלה וזהו רוח נכון כלומר מוסמן מוכן לקבל ולצאת מן הכח אל הפועל. אל תשליכני מלפניך ורוח קדשיך אל תקח ממני והוא השכל כלומר הפועל והוא הקרוש. השיבה לי ששן ידע ורוח נדיבה תסמכני והוא המושכל כלומר השכל הנקנה והוא המתן והנדיבות ותהיה מלת נדיבה שם ולא תואר או כמו נרובה, או שני אלו האחרונים הם בהפך ויהיה רוח קדשיך השכל הנקנה והוא השנה שכלית ואמרו אל תקח ממני שיהיה תלמודו מתקיים בידו, ויהיה אמרו השיבה לי ששן ישעך שישלח לו עוד השכל הפועל להודיעו ולהבינו ולהשכילו מה שלא הבין ולא ידע, ואמרו ורוח נדיבה כי הוא הנדיב באמת ותחונן ונותן המתנות וההשגות ואמרו תסמכני שתהיה תמיד סמוכה אליו ודבקה בו והוא הדבקות ויהיה תאץ תסמכני לנכת השם או היא לנקבה נסתרת ותשוב לרוח וירצה לומר תסמך אותי או תהיה סמוכה אלי, ובא ענין זה ואם לא נזכר שם השכל המקבל אמרם ז"ל אם אין דעת אין בינה אם אין בינה אין דעת כמו שכת' הרב וקרא דעת הצורות הנפרדות מחומר בשכל המקבל כמו שפועל הדבר המורגש בכח המרגיש, וידעת הצורות הנפרדות והכנת עניניהם הוא שקרא בינה. ודע כי צורות הדברים והענינים והוא שקרא דעת והוא הנקרא שכל והוא השכל הפועל הוא הענין שיצויר בשכל המקבל ומציאות צורה נפרדת מחומר לנו הוא בשכל המקבל לבד ואין מציאותם כי אם בו. והצויר ההוא כלומר ידיעת הצורה היא והבנתה היא שכל כלומר מושכל והוא שנקרא בינה, וכח האדם המקבל והמשיג ידיעת הצורה היא הוא שכל והוא השכל המקבל הנקרא משכיל יודע כי השכל המקבל אינו משכיל החומר אבל משכיל צורת החומר כי לו לא ישכיל השכל אבן היה השכל אבן אבל אינו משכיל כי אם צורת האבן כי שלמות כל משכיל וצורתו הוא השכילו מושכלו. ודע כי השכל אשר בנו בפועל אינו דבר זולת צויר הסדר והיושר הנמצא בעולם הזה ובחלק חלק ממנו, וידיעת כל דבר ודבר אשר בו בסבותיו הקרובות והרחוקות עד העולם בכללו ויתחייב בהכרח שלא יהיה מהות השכל הפועל לזה השכל אשר בנו זולת צויר הדברים האלה כי הפועל יתן לפועל בסבתו מה שבעצמו. ולפי מה שקרמנו השכל והמשכיל והמושכל הם דבר אחד ומציאות

ומציאות שלשם אחד כשהם בפועל ולא ימצא האחד כי אם בהמצא שלשם כי אם אין הצורות הנפרדות נמצאות והם הדעת והם השכל הפועל אין ציור נמצא והוא הבינה והוא המושכל, ואין השכל המקבל והוא המשכיל נמצא בפועל, ואין צורות נפרדות נמצאות כי אין מציאות צורות נפרדות כי אם בשכל המקבל כשהוא בפועל, וכן אם אין שכל מקבל בפועל נמצא אין בינה נמצאת ואין צורות נפרדות נמצאות כי מציאותם בו, אם כן השכל והמשכיל והמושכל כשהם בפועל הם דבר אחד ונמצאים באחד לא האחד זולת חבריו והחוש המושלש לא ינתק. וכתב הרב פרק י"א בשלישי כבר נודע שאין חוץ לשכל מין נמצא אבל המין ושאר הכללות דברים שכליים כמו שידע וכל נמצא חוץ לשכל איש או אישים, ואמר הרב ג"כ בחלק הראשון ברמיון השכל והמשכיל והמושכל והיותם בפועל דבר אחד באדם על דרך משל ויהיה הנה שלשה דברים האדם הנושא הכח ההוא והוא המשכיל בכח והכח ההוא השכל בכח והרבר המזומן שיושכל והוא המשכיל בכח כאלו אמרת בזה המשל האדם והשכל ההיולאני וצורת האילן, עד כאן לשונו. ואמרו האדם ר"ל השכל המקבל, ואמרו השכל ההיולאני שפירושו החומרי כונתו בו מציאות צורת הרברים הנפרדים בפועל בשכל האדם והוא השכל הנקנה והוא הנקרא בינה, ואמרו צורת האילן לקח אחת מצורת הרברים הנמצאים מצד צורת פועליהם ר"ל השכל הפועל כי הפועל יתן לפעול בסבתו מה שבעצמו, וצריך עיון לדמיונו. וכבר אמר ואל תרדק על ברברים נאמרו בשכל. ואדוני דודי החכם פירש בפרשת ויהי עקב אם אין דעת אין בינה אם אין מושכלות הראשונות הנלקחות למופת מציאות לבניה היא הקנויה המנעת בליסוד ואפשר הכל חוזר לענין אחד כי המושכלות הראשונות הנמצאות באדם בסבע אשר הם צורתו הקודמת הנתונה בו, מצד השכל הפועל הם פועלים ונותנים יריעת שאר המושכלות והוא שאמרנו שענינו מן המושכלות ענין האור מן המראים והוא שקרא דעת כי על יום חונן השם לאדם דעת והם בעצמם דעת והם במקום השכל הפועל והוא הרוח הנדיבה. ולכן אמר אתה חונן לאדם דעת לעורר שכלו והאדם כלומר שכל האדם אשר הוא בכח הוא המשכיל כלומר המקבל ומלמד לאנוש בינה הוא השכל הנקנה והנלמד והוא איש הבינים והבנין והתחיל מן השם החונן ולכן הקדים להשכיל השכל הפועל, ומה שהוא במקומו, ואחר כן חננו מאתך דעה ובינה והשכל והשכל הוא כפל בינה או הוא במקום המשכיל כלומר המקבל ולקח פעולתו במקומו, ואינו רחוק הנה בברכה כפי אדוני דודי החכם שאמרו דעה ר"ל המושכלות הראשונות ובינה ר"ל המושכלות השניות הנקנות הנלקחות למופת כחכמת המספר וחכמת השיעורים וחכמת הגיון שהם פרפראות לחכמה כי הם תחבולה ומלאכה לחלק המחשבי לקחת אותם למופת לחלק העיוני, בידיעת האמיתות בעניני העולם בכללו בסבותיו הקרובות והרחוקות וידיעת האמיתות ההם הוא שקרא השכל באמרו השכל וידוע אותי כי אני ד' עושה חסד משפט וצדקה בארץ, ודעת אותם באמתתם הוא שלמות שכל האדם ודבקתו עם השכל הנפרד שהוא המכוון באמרו וידוע אותי. ואמנם כי לא הבינוס כן מסדרי התפלות באמרם יצאם ברעת בנינה ובהשכל יבינום שנים לשם או למאורות והוא הנכון, ואם נמצאו שלשם בשם באמרו ד' בחכמה יסר ארץ כונן שמים בתכונה ברעתו תהומות נבקעו וגי', והתכמה הוא במקום השכל, אבל נראה כי מסדרי התפלות הבינום בענין השכל והמשכיל והמושכל או שמות נפרדים, הנה לפי מה שהצענו היות שיר השירים בנוי לספר ולתאר דבקות נפש האדם עם שכלו או דבקות שכל האדם עם השכל הנפרד הוא שוה לענין ואחר במכוון כי החלק השכלי מחלקי הנפש הוא שכל חומרי והוא שכל בכח והוא הכנה וקבול וכאשר ישיג החכמות ויקנה אותם יצא מן הכח אל הפועל וישוב שכל בפועל ויפרד מן החומר לנפשו ומהותו שכל בכח שהוא טומאתו וידבק בשכל הנפרד ישוב נצחי ולכן השכלי מן הנפש בעור היותו בכח ראוי לקראו שכל או נפש לדמותו לאשה, וכאשר יצא מן הכח אל הפועל ולבש צורתו וסכל שלמותו ראוי לקראו איש ושכל ומלאך ואו ראוי לקראו שלמה והמלך שלמה באמת. ומטה שצריך להשתכל אחר היות שיר השירים קדש קדשים איך לא זכר שלמה בפתירתו שם אביו והיותו מלך בירושלים כאשר עשה בשאר ספריו באמרו משלי שלמה

בן דוד מלך ישראל, וכן דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים. ואפשר כי בעבור
 היות פשט הספר דברי חושקים ומנאפים העלים שם אביו ומלכותו כאלו עשאו
 קודם מלכו בעוד היותו נער. ו א ב א מ ר י מ י כ כתב כי בשני הספרים דבר
 דרך חכמה וזכר בהם מלכותו להודיע כי לא נמנע מלתפש החכמה בעבור מלכותו
 ומורתו אבל שיר השירים לא הוכר בדרך חכמה כי אם בדרך דברי חושקים
 ולא נראה לי כן כי כל סיפוריו ועניניו חכמה נפלאה ולא נעלם מן החכמים
 ואנשי דורו היותו קודש קדשים. והנוצרים אמרו כי לרוב חכמתו והכירו חסרון
 מעלתו אצל בוראו השפיל עצמו ויקשה להם אמרו אפריון עשה לו המלך שלמה,
 ואפשר כי דעת רבותינו ז"ל כי בעבור היות כל שלמה האמור בשיר השירים
 קדש, ורמו למלך שהשלוט שלו לא כתב בו בן דוד ולא מלך בירושלים כי הוא
 מלך בכל, אמנם היה אפשר לכתוב אשר למלך שלמה, ולכן נ"ל כי שיר השירים
 הוא בנוי למשל על הבקות שכל האדם עם השכל הנפרד באמצעות השכל הנקנה
 ושהיו נזכרים בו שלשה אישים וכל מקום שנזכר בו זכר ונקבה הנקבה היא
 השכל החומרי והוא הנקרא שלמה סתם או שולמית, והזכר הוא השכל הנפרד,
 וכאשר נזכרו בו שני זכרים האחד הוא השכל הנפרד והשני הוא השכל הנקנה
 ולא תמצא בשום מקום שירבר הדוד כלומר השכל הנפרד לבנות ירושלים כי אם
 לדורתו בלבד, גם היא לא תדבר לחברים בשום מקום כי אם לבנות ירושלים או
 לשומרים, והבנות החברים הם כחות הנפש והם בנות בעוד היוחסם בכח או היותר
 חמירות מהם קרא בנות והשכליות חברים ורעים כמו שאמר זכריה מה טובו זמה יופיו
 דגן בחורים ותירוש ינובב בתולות, ואמר כי מאספיו יאכלוהו והללו את ד' ומקבציו
 ישתהו בהצרות קדשי כי כל זה משל לחכמה ולאמונה. ויהיה שם שלמה סתם
 כינוי לשכל החמרי כל עוד היותו בכח ושלא הגיע למלכות השם ולהמשח בשמן
 קדשו, ואז אינו מלך ולא בן דוד כאמרם אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף
 ולא מלך בירושלים המכוונת כנגד ירושלים של מטה, ולכן פתח ספרו אחר
 אמרו שיר השירים אשר לשלמה ישקני מנשקות פיהו כדברי אשה מדברת עם
 דודה וחרוד הוא הסבה הראשונה והפועל הראשון או שלוחו ומלאכו ששמו כשם
 רבו והוא השכל הפועל והוא מטמרון ומנה בסוף י"י הקמן על שם רבו לקיים
 מה שנאמר כי שמי בקרבו. וכתב אלפראבי והשכל הנקנה דומה בחומר והנושא
 לשכל הפועל ואז ישפע מן השכל הפועל אל השכל המתפעל הכח אשר בו אפשר
 שיעמוד על גבולי הרברים והפעולות והרכתם אל ההצלחה וואת ההשפעה המתהווה
 מן השכל הפועל אל השכל המתפעל בשיתמצע ביניהם השכל הנקנה היא הנבואה
 ובעבור כי השכל הפועל שופע ממציות הסבה הראשונה הנה אפשר בעבור זה
 שיאמר כי הסבה הראשונה היא נותנת הנבואה אל האדם הזה באמצעות הפועל
 עד כאן לשוננו. וכן מלך סתם כאמרו הביאני המלך חרריו וכאמרו עד שהמלך
 במסיבו, מדרש חיות ר' לוי ור' חנן בשם ר' יוחנן כל מקום שנאמר במגילה זו
 במלך שלמה בו הכתוב מרבו, במלך סתם בנקבות הכתוב מרבר ורבנן אמרו כל
 מקום שנאמר במלך שלמה במלך שהשלוט שלו במלך סתם בכנסת ישראל הכתוב
 מרבר, ולי נראה בהיפך. אמנם המלך שזכרו בני קרח במשכיל שיר ירדיות הוא
 האמת משל לשכל האדם והבת משל לנפש ולא נזכר בו השכל הנפרד אבל אמרו
 המלך שלמה ואמרו במלך שלמה הוא המו לשכל האדם אחר אשר יצא אל הפועל
 אז הוא מלך כי הנה הוין יקר מזהב ומפז רב. ואז ראוי לקראו שלם באמת אבל
 השכל הנפרד אין ראוי לקראו בשם שלמה כי הוא בפועל תמיד לא היה בכח
 כלל ולא בשום חסרון השלים אח"כ חסרונו. ולהיות עיר ירושלים מקום נועד
 מקדם לעבור השם ולעשות בו צדקה ומשפט שם שלמות פעולת האדם ומעשיו
 נקראת מאז שלם כאמרו ומלכי צדק מלך שלם, ואולי טבע המקום עוזר אליו
 מצד היותו אמצע הישוב ומצד חלקי הככבים והגלגלים אשר כנגדו כאמרם אורא
 דארעא דישאל מחכים וכאמרו ארץ אשר ד' אלהיך חורש אותה ותמיר עיני ד'
 אלהיך בה, או טבע המקום בהפך והיה הצורך לרפואה חזקה, ואחר כן כאשר
 רצה השם לזכות עמו על יד נביאו נאמן ביתו באמונתו וירשה ומשפטיו הצדיקים
 והקויו הטובים אשר נתן להם שהם ארת לחיים ופרקלין גדולים בינו ובין השם
 וצוה לבנות לו בית נאמן כדי לירוא סמנו מתפסד הגוף ומצרות הזמן ומאבחן

הנפש ולעבוד אותו ולגדל שמו בגוים שם תמיד עד וכל האדם הירא והטוב להשלים נפשו בשלמות האמיתית בדרכים הישרים ההם ולעשות לו מהלכים בין העומדים ולהרבק עם השכל הנפרד הוסיפו בשם ירו רומן לירא את השם ליראה מבוא גדול במצוות ולמנו פרשת במדבר נאזה כירושלים כאותן מלאכי השרת שהן יראין ומשמלין לי, או ירו כמו יראו מן ראה כי השמות אינם שומרים הפעלים, וקראהו ירושלם אברהם קראו ד' יראה ומלכי צדק קראו שלם וכן הנביאים קראהו ירושלם על שם שני צדיקים, והוא כתוב בלא יו"ד ונקרא ביו"ד בלשון שניות כמו ידים ורגלים רחים שמים לרמוז אל ירושלם של מעלה שחיא מכוונת כנגד ירושלם של מטה כי ירושלם של מעלה היא תכלית הכוונה וירושלם של מטה דרך ומדריגה אליה ובית שער כאמרו אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים כי בהרבק האדם תחלה עם השם בבית ד' הנעשה לשמו בארץ לירא ממנו ולעשות בו מצוותיו הישרים דרך אליו אחר כן לבנות לו בית בשמים המכוונת כאמרו ראינו בני עליה והם מועטים ולעשות לו מהלכים שם וירבק עם השכל הנפרד ותשאר נפשו קיימת לעד נחנת מויו השכינה ועל זה רמזו רבותינו באמרים אם אתה תבוא אל ביתי אני אבא אל ביתך כלומר אם אתה תבוא אל ביתי ר"ל בית המקדש שנעשה בארץ לשמי ולכבודי אני אבא אל ביתך כלומר אל הבית אשר תבנה לך בשמים ואתרבק עמך שם להוציא נפשך מן ההפסד ולחזרה אל הנצחית שנא' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך. ואמרו אזכיר אולם מטעם נזכרה דודיק מיון כלומר בכל מקום שאשיג ואשמע שמו כלומר שתזכור שמי שם אבא אליך וברכתך, וכן אמרו מאי דכתיב בקרבך קדוש ולא אבא בעיר משום דבקרבתך קדוש לא אבא בעיר? אלא אמר הקב"ה לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלים של מטה, ומי איבא ירושלים למטה אין דכתיב ירושלם הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו, ור"ל לא אתרבק עמך שאבא בבית אשר תבנה לך בשמים כלומר לא ישלם לך הבנין ההוא שהוא השלמות האחרון והמכוון והוא שלמות הנפש ודבקתה בשכל הנפרד והשארותה ושובה נצחית וצורה בצרור החיים התמידים עד שתבא בביתו שתרבק עמי בבית אשר לי בארץ כלומר שתעשה מצוותי ותורתו שהם נר ואור ואורה לחיים שהוא שלמות מעשה האדם המיוחסים לנוף. בראשית רבה פרשת ויצא א"ר שמעון בן יוחאי אין בית של מעלה גבוה משל מטה אלא שמנה עשר מיל מאי מעמא וזה שער השמים מנין ו'ז'ה' השיעור שבין בית אלהים והשמים ולקח זה לאסמכתא כי בלכות האדם מן המקדש של מטה עד בית המקדש של מעלה יהיה חי לעד חיי נפש התמידים, ולקח מספר י"ח כנגד ח"י כמו שאמרו להנחיל אוהבי י"ש שלש מאות ועשרה עולמות עתיר הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק כלומר היש וההשארות, וכן אמרו שלש מאת וארבעים עולמות עתיר הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק לעולם הבא שנאמר שם עולם אתן לו שם בנימטריא שלש מאות וארבעים, גם אפשר שלקח מספר י"ח מיל כלומר י"ח שעורים קמנים כלומר י"ח טפחים שהם שלש אמות כי כן דרך הראשונים גם בכתובים להזכיר מספר אחד ושעור זמן אחד כנגד זמן אחר להסתיר, ולרמוז השעור הזה זכרו רבותינו ז"ל באדם מרגלו ועד ראשו, כי בית המקדש של מעלה הוא בשכל האדם בראשו ובכסנו מוחו ועיקר ותכלית הפעולה השכל הפועל בו והוא שלמות האדם ובהיותו רגליו ועמידתו בבית המקדש של מטה בדרך המכוון ונגד עיני לבו ושכלו בית המקדש של מעלה שהוא תכלית הכוונה או אין בית המקדש של מעלה גבוה על של מטה שהוא עומד בו אלא י"ח שעורים קמנים. ואפשר שרמז במספר הי"ח לשמנה עשר חוליות שבשדרה כי בשבת האדם בבית המקדש או אין בית המקדש של מעלה שהוא בראשו גבוה על של מטה שהוא יושב בו אלא שמנה עשר שיעורים קמנים. בפרק אין עומדין אמר ר' אליעזר כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו, ואולי על חורבן בית המקדש של מעלה היה מקונן דוד בשירו או בקצתם קודם הבנות בית המקדש של מטה, והזוים והגוים אשר באו בנחלתו ואשר טמאו את היכל קדשו הם הכחות הרעות והמדות המנונות, גם מזמור על נהרות בכל גם כן רמז כאשר רמזנו בסוף שער שבעה שבועות על מספר גלות בכל עם היות המזמורים כלם כוונתם הראשונה הודעת העתיד

העתיד מאשר נודע להם ברוח הקודש ובתכמה, ואפשר כי העולם התחתון וידיעת סדרו והנהגתו קרא בית המקדש של מטה והעולם העליון שהוא עולם השכלים ומה שישיג ממנו החכם קרא בית המקדש של מעלה, ומה שבין האחד לאחד היא עולם הגלגלים, ושמנה עשר מיל רמו למספר כל הגלגלים המקיפים את כל העולם שהם שמנה עשר, ולזה רמזו באמנם בע"ז רוכב על עב קל שלו ושם בשמנה עשר אלף עולמות שברא שנא' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן, ואמר אלפי ורבותים שהם עשרים אלפים כלומר גדולים עם האלף אחד. — — — היוצא מדברינו כי שלמה ושולמית ושלם וירושלם של מעלה הם שמות מונחים לרמו לשלמות נפש האדם כי אין ראוי תואר שלימות לשכלים הנפרדים אף כי לש"י שהוא בלא חסרון ובלא רבוי וכי תואר שלימות מורה על חסרון קודם והיציאה מן הכת אל הפועל אף כי שם שלמה מונח ראשונה לשם אדם וכל שכן שם ירושלם שהוא נקרא בלשון שניות כי אע"פ שהפילוסופים אמרו ששם שלם הוא נאמר בדברים אשר עם היותם הגיעו שלימותם והיה השלמות ההוא בנפשו בשורש, ובוה הצד נאמר בענינים הנפרדים שהם שלימים ויאמר בדברים העלולים להם שהם חסרים והיותר נאות ממה שיאמר שם השלימית בזה הצד הוא על התחלה כי הוא סבה לכל ואינו מסוכב מדבר, הנה לא מצאנוהו בכתוב תואר לשם גם רבותינו ז"ל לא גזרוהו משלימית כי אם משולם, ובאמת השלום והשלמות קרובין בענין ונמצאין יחד תמיד כי השלם הוא עם השלמות לא בלעריו כי כל עוד היות שום דבר בכך ברבר מן הרברים הולך אל הפועל מתעורר ומתנועע אל השלימות ויש בו פועל והפעלות שהוא מלחמה ואין לו מנוחה ושלום וכאשר יגיע אל מבוקשו אז ינוח והיה לו שלום והשלום והמלחמה והשלמות והחסרון מן המתנגדים כמו הקלות עם הכבדות והחום עם הקור הלא אין ראוי לומר שהגלגלים קלים כי לקלות יחס אל הכבדות כל שכן שאין ליחס אחד מן ההפכים לשכלים הנפרדים כי אם על דרך השאלה ובשתוף השם לבד ועל דרך דמיון וערך כי הם שלמים לא בשלמות שהוא הפך חסרון וחיים לא בתיים שבנגדם המות, ומשכילים לא בשכל שהוא הפך הסכלות, גם ראה אמנם כלומר על דרך העברה והשאלה, וארוני דודי החכם כתב בפרשת כי תבוא כי שם שלם ראוי לשם באמת לא לזולתו כי הכל חסר בכתיבה אצלו, ולא נראה לי כן, וכאן נראה לנו להפסיק במפתחנו והקדמותינו ונתחיל בפירוש המגילה ובאלהים אעזר אשר לו דומיה תהלה. — ואחר אשר העירונו על סבת המגילה הזאת דרך כלל ועל כוונת שם המגילה נרמזו על קצת הענינים הפרטיים, ונאמר:

שיר השירים אשר לשלמה. כִּזְרֵי בִּזְרֵינוּ צִפְתִּיחַתְנוּ לְמַה לֹא זָכַר שֵׁם אֲבִינוּ וּמוֹלְדוֹתֵינוּ, וְחֹמְרֵנוּ שֶׁעִנִּין הַפְּסוּק הוּא שִׁיר גֹּאֲמֵר עַל דֶּרֶךְ מְלִיצַת הַשִּׁיר יוֹתֵר וּכְלַל הַשִּׁירִים שֶׁצְעוּלָם, וְשֹׁמְרוֹ אֲשֶׁר לְשִׁמְהָ שֶׁזֶּה הַשִּׁיר לֹא אֵל הַשִּׁירִים.

ישקני זה לרמוז על כי דבקות נפש האדם עם השכל הנפרד הוא אפשרי כי לא יתאזה אדם ולא יתאר דבר נמוע, ולקח לשון נשיקה צעזור כי הנשיקה החזק שכלל דבוקי האוהבים והטוב והוא דמיון תאוהו וחשקו להכניס אהובו בלבו וקרבו ודבוק שפתים לא בנשיכה ובחיתוך ובצער גם טבע הכוסף לאסוף ולקבץ שפתיו ולמשוך נשימתו כחיש שואף צפיו רוח או מים מתוך כלי ולסיות הפה והלשון סעיפי הלז וכלים לדבר אשר זו נגדל האדם משאר בעלי חיים כאשר ישק איש את רעהו הוא כאילו דבוק בצד גם בדבקות נשימתו כזמו דבקות נשימתו ורוחם והמשך לצד אחר רוחם והכניסו איש באחיו, ודבקות האדם עם השכל הנפרד והוא שכלל לצד כי כאשר ישכילו ודבק זו כי מניחות הנורות הוא שכלל לצד כי אינם חומר שידבקו

זה אל זה גוף אל גוף. וכן הנציח קרא עזמו טמא שפתים במקום
טמא הלז והדעת, וכן אמר לו השם נגע זה על שפתוך וחטאתך
תכופר במקום הגיע ההשגה הזאת אל לבך ושכלך שינאת מן הכח אל
הפועל. ואל הדבוק הזה כונו רבותינו ז"ל באמנם מת נשיקה כלומר
דבוקותו עם השם. ואמרו כן על משה ואהרן ומרים בעבור שלא
נסתלקה מהם נבואתם צעת זקנתם ואפי' צעת מיתתם ומתו שלשתם
על פי' ד'. והתחיל דבריו כאשה תשוקתה אל אישה מנקשת דודה
וליושר טבעה ולנועם מדותיה וטוב שכלה התעוררה מעצמה אל האהבה
ונכספה לקבל השפע ולנאת מן הכח אל הפועל השלמות במלאכות
השם והחונן לאדם דעת ונותן הצורה לשכל האדם והמוציאו מן הכח
אל הפועל והמולידו והוא חזיו באמת ודעהו. ושכל האדם הוא המקבל
והמתפעל ואין לו כי אם ההכנה והקבול לבד. ואמרו יסקני לנסתר
ואמרו כי טובים דודיך לנוכח לרמוז כי השגת השם אינה תדירה
אל כל פעם יושג ופעם לא כאור להט החרצ המתהפכת. ועוד
כי הוא מוזר פעולותיו נראה לעין כל תמיד ומוזר עזמו נעלם מעין
כל חי. ועוד לרמוז כי דבקות השם ית' והשגתו צבעל חומר קרובה
מכל קורבה צפנים מפני כי הדבקות ההוא הוא צעם וצטבע בכל עת
ובכל זמן ובכל חלק מחלקי בעלי החומר וצפנים אחרים רוחק עצם
השם ית' מעצם כל צעל חומר הוא גדול מכל רוחק כי אין צין צעל החומר
וצין הדברים הנפרדים שום דבקות ולא שום יחס ולא שום ערך גם
שם עצם נאמר בהם צשתוף השם לבד. ואולי לטעמים אלו תקנו ברוב
הצרכות כן צרוך אתה לנכח אשר קדשנו אשר צרא אשר יצר לנסתר.
ואמר מנשיקות פיהו לשון רבים להיות נשיקות הפה על מינים רבים
וזאת היא נשיקה על הפה כי היא צלא למד, ואמר כי טובים דודיך
מיין להודיע כי השמחה ההיא והתענוג ההיא גדולה מכל שמחה,
ואפי' מיין המשמח אלהים ואנשים. והחכם הזה המשיג המצות ליון
בהרבה מקומות כמו שנבאר בצפוק הביאני אל בית היין כי פקודי
ד' ישרים משמחי לב שניהם משמחים ושניהם מתוארים צמישרים כאמרו
ארח לצדיק מישרים. ואמרו וחכך כיון הטוב יתהלך לדודי למישרים,
ואמר כי יתן צכום עיגו יתהלך למשרים. צע"ז אמרה כנסת ישראל
לפני הקב"ה ערבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה ולמה טובים
דודיך מיין בעבור שריח שמניך טובים וקרא שם דודים תקנת סופרים
והטוב כי החכמה קרא דודים כי הידיעה היא האהבה והיא הדבקות
ובא צבית בן דוד והיא טובה מיין כי תכלית המצות הוא ידיעת
השם והדבקות צו כאמרו שמע תורה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך.
ואמר ראשית חכמה יראה ד', ואפשר שלקח היין במקום כל התענוגים
כאמרו למשוך ציין את צשרי. והחכם ר' אברהם בן עזרא פי'
דודיך הריר שחתת הלשון, והנוצרים העתיקוהו דודיך כלומר החלב.
צראשית רבה, כי טובים דודיך מיין זה משה מה סדר הזה מושך חלב
כך משה היה מושך חכמה, ד"א זה ר' עקיבא, וכי אפשר לדד להוציא
יין אלא מה סדר שהוא טבע חלב כן עמד ר' עקיבא ופירש את התורה
שהיא משולה ציין.

פירוש על שיר השירים

לריח שמניך טובים שמן תורק שמך. אחר שערך דודיו ליון המשמה
 לבב אנוש ערך שמו לריח השמן הטוב שהורק מכלי אל כלי
 שריחו נודף כי הנאת הריח היא מיוחדת לנפש כמו המאכל
 והמשחה לגוף, וכן באמרו שמן וקטורת ישמה לב, ואמרו לריח אפשר
 שהוא רמז לידעת האדם השם ודרכיו דרך קבלה מנד התורה המחכימת
 פתי כי השם פועל כל ומציא הכל ומעמיד וידעת שאר אמיתות והוא
 כאמרו ולשמע אזן שמעתוך, וכאמרו והריחו זיראת ד', לא שראשו צעין
 לבו וידעו דרך מופת ובארבעה מינים שבלבב דמו רבותינו ז"ל הריח
 למעשים טובים שהם האמונה ודמו האוכל לתורה כלומר החכמה.
 ילמדנו פרשה יתרו לריח שמניך טובים הראשונים ריח מנוות נתת להם
 אדם נתת לו ריח מזה אחת לנחמו לבניו שם מצות אבל אנו כשבאנו
 לסיני כאדם המערה מפי החצית אתה מערה את המנוות. שמן תורק
 שמך, ר' זרכיה אמר שמן מאיר למי שעוסק בשמנה של תורה, שמן
 תורק שמך בעולם הזה ובעולם הבא, ואמרו שמניך טובים רמז בשמן
 להמנחת השם הנמצאות כולם והעמידו אותם בהשפעת טובו עליהם
 להיות השמן מחית האור והאור הוא המניחות והחושך הוא ההעדר
 כאמרו עד אשר לא יבואו ימי החושך, והוא כאמרו ירוין מדשן ביתך
 ונחל עדניך תשקם שצא כאמרו ונהר יוצא ייעדן להשקות את הגן
 כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, כלומר משפע מציאותך הוא
 מציאותנו ומציאות כל נמצא גם עמידת וקיום כל מורכב מארבע
 יסודות הוא בשמו והוא המדביק והמעמיד החלקים המהדמים ובהפסדו
 יתפרדו חלקיו ויפסד והוא הנתך בחלי השדפון, ואמר שמניך בלשון
 רבים האחד לרמז אל חיי הגוף והוא הנרמז באמרו בשמן הטוב על
 הראש שיורד על הזקן והוא הנרמז אהבת דק ותשגא רשע על כן
 משחך אלהים שמן שמן מתצירך. ואמר ורויתי נפש הכהנים דשן,
 מדרש חזית לריח שמניך טובים ר' אחא צנס ר' תנחום בר' חייה שני
 שמנים הם שמנה של תורה ושמנה של מלכות, ורבנן אמרי תורה בכתב
 ותורה צפה, ר' יודן אמר וחובל עול מפני שמן חובל עולו של סנהריב
 מפני חזקיהו וסיועו שהיו עוסקים בשמנה של תורה, ואמרו שמן
 תורק שמך כלומר מציאות וחיים נשפעים שמך, לא שיהיו השמנים
 לו אבל הם מורקים ונשפעים מומו לחיים לכל זולתו לאיש ואיש כפי
 סבלו ולכן נקרא חי העולם כאמרו וישבע בחי העולם וערך לשם
 כאמרו טוב שם משמן טוב, ואפשר כי לזה רמז באמרו המריקים
 מעליהם הזהב והזהב כנוי לשמן בעבור מראהו שהוא כמראה זהב,
 וזה לשון הרקע בהשפעת הטובה כאמרו והריקותי לכם זרעה, ואמר
 שמך להודיע כי השמנים שחייב לשם הוא מציאות נפרד לא גופני שהוא
 שמו וכבודו והשפעת טובו, כי שם כל דבר מקום העצם ותמורתו וכינויו
 השלם וחקוי צוורו אשר בא ליודעיו ומכיריו ועם בטוי השם בכונה
 נקשר מציאות הצוור אשר בלב והבטוי הוא הזכר המיוחד צפה (והצוור
 הוא המיוחד צפה) והצוור הוא המיוחד בלב וכתוב זה שמי לעולם
 וזה זכרי לדור דור. והעצם יאמר על שני פנים, האחד מנד חומר
 הדבר, והשני מנד צורתו, ואשר מנד הצורה הוא הקודם והאמתי כי

הגורה כי הוא המזדיל בין כל דבר ובין זולתו כי המזדיל בין התיבה
 ובין הספסל ושניהם מעץ ובין נר הנחושת ובין הנחושת ושניהם מנחושת
 היא הגורה כי החומר אחד, גם המזדיל בין העץ ובין הנחושת ושניהם
 מנחושת היא הגורה כי החומר אחד, גם המזדיל בין העץ ובין הנחושת
 ושניהם מורכבים מארבע יסודות היא הגורה. אם כן השם מקום
 הגורה המזדילה ומודיע מהות הדבר ומקום הנייר אשר נלכף אף כי
 בדברים הנפרדים שמיאותם בשכל לבד כאשר זכרנו, ולכן כנו וקראו
 לדבר הנפרד והנבדל מחומר אשר באדם שהוא עמם האדם ואמתתו
 וגורתו והוא הנשאר ממנו אחר המות שם סהם כאמרו לעשות לו שם
 וכאמרו טוב שם וכאמרו שם עולם אתן לו אשר לא יכרת, וכן אמר
 הנה שמך מקום עמך והיותך, ורמז כי הוא דבר נבדל מחומר לא
 יושג בחושים גם ענמו ואמתתו לא יראה האדם ולא ישיג שהוא ראית
 פניו כי השם ית' לא יושג ולא יושכל כי אם מזד פעולותיו שהוא ראית
 אחריו. ואמרו על כן עלמות אהבוך ר"ל כי העלמות אשר האמת נעלם
 מהם כלומר הנפשות שלא הגיעו לימות המשיח להמשיח בשמן קדשו
 ולהיות מלכות יאהבו השם בעבור הריח ולשמע אופן, והם רמז
 למחמינים האוהבים השם ויראים ממנו דרך קבלה ולשמע אופן, מדרש
 חזית על כן עלמות אהבוך על שהעלמת מהם מתן שכתן של נדיקים,
 ד"א עלמות עולם שאין בו מות בשני עולמות נהגנו בעולם הזה הוא
 ינהגנו לעתיד לבא. ואפשר כי שם עלמות הנה רמז לעולמות השלשה
 תחתיים שנים ושלשים ורומז כי כולם נמצאים וקיימים משפע מציאותו
 אשר היה נמצא ואשר נברא ונעשה כי הוא סבת הכל ומעמיד הכל
 והוא חכם רונה ויכול כיד השגחתו הכל תלוי כאשכול. ואמרו אהבוך
 כי כולם מודים וכולם נכספים ומשתוקקים להדמות אליו כאשר יוכלו
 עת תמיד מציאותם המלאכים בהיותם נפרדים. גם הגלגלים קיום
 האיש בהיותם מחומר אחד פשוט אין הפך בו, ותנועתם הסבובית
 חוזרת חלילה והנעשים משמש קיום המין דור הולך ודור בא תוזר
 חלילה בהיה והפסד בהתחדש פני אדמה מהם בכל יום, מהם בזרעו
 ומהם בשרשו ומהם בסעיף אחד מגוף ומהם בהתחדש מן האדמה
 בכח השמש מהתמדת מציאותם היא אהבתם לשם. גם אם נאמר שהוא
 דברי הנפש עם השכל או דברי שכל האדם עם השכל הנפרד יהיה
 פירוש אומרו על כן עלמות אהבוך כי אין צורך לומר ימי הבחורות
 הנקראים מלכות וימי הזקנה הנקראים פלגשים יאהבו אותו ויהיה
 אז אל אישה וגורמה תשוקתה אבל גם ימי העלומים יאהבו אותו ויקבלו
 תועלת ממנו.

משכני אחריו נרונה. כלומר אם תשפיע עלי רוח קדשך גם רוחי
 נכון ומזומן לקבל השפע. בראשית רבה וי"א, משכני אחריו
 נרונה אל תקרא משכני אלא משכני. אמר ר' אחא לריב יהודה
 לחרובא עבד תחובא יאי ומסכנותא ליהודאי כערקתא סמיקתא על לבא
 דקוסיא חיורא. הביאני המלך חדריו שהבין אותי חדרו התורה
 והודיעני דרכיו והוציאני ממיני עלומים שהיה בהם האמת נעלם ממני
 ובא כאמרו נר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרו בטן. בראשית רבה

פירוש על שיר השירים

ויצא. הציאני המלך חדריו אלו חדרי המרכבה שגלה הקב"ה לישראל
 נגילה ונשמחה כך פעם לנכח פעם לנסתר כמו שזכרתי. מדרש חזית,
 נגילה ונשמחה כך ח"ר יצחק בן זכ"ב אותיות שנתת לנו את התורה,
 ואמרו נגילה ונשמחה בלשון רבים, לרמוז כי גם שאר כחות הנפש
 טובים וישרים ונשמעים לשכל. מישרים אהבך כלומר המדות הממוצעות
 והישרות או המישרים דרכם והוא השם אורחותיו כאמרו אורח לנדיק
 מישרים וכאמרו עיניך לנכח יביטו ועפעפיך ייטרו נגדך כי רוב
 מנות התורה הם למצו המדות ולרחק הקצוות כי ישרים דרכי ד'
 ופקודי ד' ישרים.

שחורה אני ונאווה. דמה שכל האדם לאשה והשכל הנפרד לאיש כמו
 שזכרנו, וג"כ דמו כנסת ישראל לאשה והקב"ה לאשה וזעלה.
 ז"ר, שחורה אני בעולם הזה ונאווה בעולם הבא, ואמרו בנות ירושלים
 אמר כן שכל האדם לשאר כחות הנפש וטעם ירושלים היא המכונת
 כנגד ירושלים של מטה והיא רמוז לעיר קטנה שהיא משל לנפש האדם
 ויקרא ירושלים כאשר יהיה חומרו וטבעו מוכן לקבל השלמות כאשר
 ימצא מניע טוב יגיעה ויוציא לפועל מה שיש בו זכח. מדרש חזית
 בנות ירושלים רבנן אמרי אל תקרי בנות ירושלים אלא בנות ירושלים
 זו סנהדרי גדולה של ישראל שהיו יושבין ומצינין אותה בכל שאלה ומשפט.
 אל תראוני שאני שחרורת. כלומר אל תצזוני ואל תסתכלו בי צעין
 ציון בעבור שאין בגדי לבנים כי אין השחרות בי בטבע כלומר
 פחיתת שכלי ורוע מודתי ובגדי הצואים אבל הוא שזפתני שמש כלומר
 עמלי והשתדלותי באשר תחת השמש וכל זה הגיעני מזד שכני הרעים
 אשר אנכי יושבת בקרבם, כטעם ונתוך עם טמא שפתים אנכי יושבת,
 בני אמי שהם כחות הגוף ר"ל כחות הנפש החומרית נחרו בי כלומר
 פעסו עלי כאמרו כי יסיתך אחיך בן אמוך וכאמרו וישתחוו לך בני
 אמוך ולא בני אבי שהם כחות השכל. שמוני נוטרה את הכרמים,
 כלומר הכריחוני להשתדל במעשיהם ופעולותם כלומר להשתדל בגוף
 ובעבודת אדמתו עד כי כרמי שלי כלומר שהוא מיוחד לי ולתועלתי
 לא נטרתי כלומר לא השתדלתי להשלים נפשי ושכלי.

הגייה לי שאתבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים. כלומר
 בעוד כחות האדם חזקים וצריחים ולא הגיעו ימי החשך כלומר
 חושך הכחות החומריים ולא נתקררה רתיחת הטבעים ולא נסו הכללים.
 שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חזיריך כלומר למה תהיה פעולתי
 כפעולת שאר כחות הנפש עד שאהיה כלה ופורחת בהם, ומפני היות
 השכל הנפרד פועל וזורה ותכלית לשכל האדם קרא תכליות שאר כחות
 נפש וזורתם חזיריו ורעיו או קרא רעיו תכליות הנפשות הרעות
 שאינם אשת חיל כטעם כי לא כזורנו צורם, וכטעם אלהים אחרים.
 אם לא תדעי לך היפה בנשים נאי לך בעקבי הנאן ורעי את גדיותיך.
 אם לא תדעי לך שלא תדע דרכי השם דרך מופת נאי לך בעקבי
 הנאן כלומר התנהגי בדרכי הקבלה ורעי את גדיותיך מדותיך וכחותיך
 החומריות והשכליות במעשך ובאמונתך. על משכנות הרועים, כטעם
 שאל אצרך ויגדך זקניך ויאמרו לך כלומר לבי בדרכי מוריך וכפי
 הקבלה

הקבלה, או אפשר כי אמרו בעקבי כטעם וידו אחוזת בעקב עשו
 שניך שלא יבשל גדי בחלב אמו ולא יכנס לפני ולפנים בעוד רחימת
 הטבעים כאמרם אחתי לא קשישא.

לסוסי ברכבי פרעה דמיתוך רעייתי. ידוע כי פרעה הוא התנין
 הגדול נחש זריח ואמרו עליו רבותינו ז"ל שנדמה לנחש ונעשה
 מטה והוא היצר הרע הגובר על כל כחות הנפש זולתי המעט שנכל
 ממונו החלק השכלי הוא עיר קטנה היא נוער, וכחות הנפש הם
 ארבע המרגיש והמדמה והמתעורר והשכלי והם מרכבת פרעה כרוב
 כי הוא הגובר בהם והמושל והרוכב עליהם והמנהיגם כאמרם הנחש
 היה כשיעור גמל וסמאל רוכב עליו והוא אמרם שנדמה לנחש כלומר
 דומה לו בפעולתו שאינה בשכל אך הולך לקראת נחשים ומתעורר מן
 החושים על פי הכח המדמה, ולא חשב הכח הזן מכלכל נפש האדם
 כי היא טבע לבד והיא גם צמחיס ולא נזכרה מהם במספר נשי
 יעקב וזניהן כאשר ביארתי במקומו. ואמר השכל הנפרד לשכל האדם
 שהוא אחד ומארכבה חלקי הנפש כי מארכב סוסיות אשר במרכבת
 פרעה דמה הוא לבד לסוסיות ומיוחדת לו והוא לבדו נושא אותן והוא
 צורה לו, ויהיה אמרו ברכבי פרעה ויוד נוספת כיוד בני אמונו או
 רכב שם לסוס האחד והיוד הוא לרבים. גאוו לחיך בתורים וגו',
 תורי זה נעשה לך עם נקודות הכסף כטעם תפוחי זהב במשכיות
 כסף וטעם תורי תמונות מאמרו כתוב האדם ותורי רמוז לתורה
 שהתורה זהב והמשכיות אשר על תפוח זהב כלומר הנגלה טוב ככסף.
 במדרש שיר השירים זילמדנו תורי זהב נעשה לך אלו דברי תורה וכו'
 מדרש חזית כתורים כשתי תורות ר"ל תורה שבכתב ותורה שבע"פ.
 עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו. כלומר בעוד שהיה במסיבו
 שהזכירה למעלה באמרה הביאני המלך חדריו שר"ל חדרי התורה
 ושהריחה דודיו כאמרה נזכירה דודיך, נרדי נתן ריחו כלומר מיד
 קבלתי תועלת זו. בראשית רבה וי"א ר' מאיר אומר עד שהמלך
 במסיבו נרדי נתן ריחו עד שהקב"ה ברקיע כבר נתנו ישראל ריח רע
 ואמרו אלה אליהם ישראל, א"ל ר' יהודה דייך מאיר אין דורשין שיר
 השירים לגנאי אלא לשבח לשבחן של ישראל אלא עד שהמלך הקב"ה
 במסבו ברקיע כבר נתנו ישראל ריח טוב ואמרו כל אשר דבר
 ד' נעשה וגשמע.

צרוך המור דודי לי בין שדי ילין. כלומר תמיד אלני למורה דעה
 ומישיר לדרך נכונה. בין שדי ילין כלומר בשלמותי ובשולי וינאתי
 מן הכח אל הפועל. מדרש חזית בין שדי ילין שהיה מות אס בין
 שכינה למלאך. ועוד אמרו רבותינו ז"ל אע"פ שמזר וממר לי בין שדי
 ילין כטעם והצבת את ד' אליהם בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאריך.
 אשכול הכופר דודי לי. כלומר שהוא מכפר עוונתי וחטאתי ומסיר
 מדותי המגונות כטעם נגע זה על שפתוך וחטאתך תכופר.
 בכרמיו עין גדי כלומר במה שידעתי לשמע אוזן ודרך הגדה בזאת אמר
 אשכול הכופר דודי לי, ובשניה אמר שלחייך וגו' כפרים עם נרדים
 בלשון רבים כלומר שהסירה וכפרה המדות המגונות והאמונות הבזויות,
 אמנם

פרוש על שיר השירים

אמנם בשלישית שהיא משל לאשה החוטאת האוכלת מען הדעת טוב ורע לא הזכיר לא זה ולא זה כי גדול עונה מנשוא ומלכפר אחר שהזקינה צמדתה ועוותה והחזיקה בו. מדרש חזית אשכול שהכל בו מקרא ומשנה הלכות והגדות ותוספות, הכופר שמכפר עוונותיהם של ישראל. ילמדנו פרשת ואתה תצוה אשכול הכופר דודי לי אם נעשה כאשכול ענן הקטורת והיה מתמר ועולה היה נודע שנתכפר לישראל ונתקבלו מעשיו.

הגך יפה דודי אף נעים אף ערשנו רעננה. כלומר אני מוכנת לקבל ולשאת פעולתך וצורתך.

אני חצלתה השרון שושנת עמקים כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הצנות. אפשר שדמו שניהם לחלק השכלי או העיוני ממנו לשושנה ושאר כחות הנפש לחוחים ואם לא זכרה היא אותה אשר יוכל האדם לגעת בה מפניהם פן ינקבו ידו כי כן שאר כחות הנפש מונעים השכל הפועל מהשלים השכל החומרי ומהוציאו מן הכח אל הפועל, או ר"ל כמעלת השושנה על החוחים שאינם ראויים גם לשריפה כי לא יוכל האדם לגעת בהם ולהנות מהם כן מעלת רעיתי על שאר הצנות. ויש מפרשים שושנה פרח אחד יפה שיש לו ששה עלים והוא הנקרא לזר"י ולכן נקרא שושנה ואפשר שרמז לששה ענות ישנים כלומר ששכל האדם עומד בהם בין החוחים כלומר בין הכחות החמריות המונעות השלימות כאמרם אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות הגוף. מדרש חזית מה שושנה זו מתוקנת לשבתות וימים טובים כך ישראל מתוקנים לגאולה של מחר.

כתפוח צעני היער כן דודי בין הצנים. דמהו לתפוח להיות התפוח יפה למראה וטוב למאכל אין בתוכו ולא עליו דבר קשה או מר או חמוץ בלתי נאכל וערב גם ריחו טוב ומשאו חלק ונקי עומד ומתקיים ללחותיו ברב זמן לא תמצא בואחד מכל הפירות כל אלו השצחים ולא אמרה שידמה דורה בין הצנים לתפוח בין שאר עצי הגנים הנושאים פרי אבל כתפוח צעני היער כי כן התפוחים היפים גדלים ביערים ודמתה אותו חליו צעבור שהוא דמה אותה לשושנה בין החוחים. כתפוח צעני היער. מדרש חזית מה התפוח הכל צורחין ממנו בשעת השרב לפי שאין לו ענף ליטב צללו כך צרחו האומות מליטב צללו של הקב"ה ביום מתן תורה. מה תפוח מוציא קודם לעליו כך ישראל במצרים הקדימו אמנה לשמיעה ויאמן העם וישמעו כי פקד ד' והקדימו עשייה לשמיעה כל אשר דבר ד' נעשה וגשמע. מה תפוח משעה שמוציא נטו עד שגומר פירותיו חמישים יום כך ישראל משעה שיצאו ממצרים עד שקבלו את התורה חמישים יום.

הביאני אל בית היין. בתחילה אמרה הביאני המלך חדריו נזכרה דודך מיין כלומר נריח אהבתך כטעם וזכרו ביין לבנון וכטעם והריחו ביראת ה' או כטעם המזכירים את ה'. ועתה השכילה יותר ואמרה שהביאה אל בין היין. ואמנם שני בתים אלו שהביא אותם שם בתים שאין בני אדם מנויים שם כדין חושק וארום שמתבטאים בהתחברו עם חשוקתו או ארוסתו. ואפשר כי היין הוא רמז לחכמה המדינית

המדינית הכוללת הנקמת האדם צעמו ועם זולתו ויראתו מאלהיו ותקותו בו להיות טוב עם אלהים ועם אנשים כאומרו המשמה אלהים ואנשים כי היין מזון ורפואה לכחות הגוף לחזקם ולעוררם וריש' אסון ומשקה ותענוג לנפש ומפקחת וכן החכמה המדינית כוללת תועלת הגוף ויושר המדות ותקון האמונות, והיין הוא דבר מלאכותי אינו הכרחי למזון מין האדם, גם לא להגיע אל היותר טוב כאשר הוא הלחם ולכן ישתנה מעשהו ותכונתו ולקחתו כפי חלוק הארצות והמדינות מהם יקחוהו חי ומהם יקחוהו מבושל ומהם פשוט ומהם מרוקח מהם יין ומהם שכר כאמרם חמר מדינה ומהם תמיד עם מזונם ומהם לרפואה לבד פעם אחת בשבוע או בחודש כי כן ישתנו משפטי אלהי הארצות ויתחלפו המנהגים והתקנות והעבודות כפי עצמי האנשים והמדינות ודתיים שונות וכל זה מפעולת החכמה המעשית היא המדינית. ילמדנו פרשת דגלים הביאני אל בית היין משל לעשיר שהיה לו אוצר מלא יין וזדקו ומלאו כלו חומץ חוץ מחצית אחת כך זרח הקב"ה שבעים אומות ובכולם לא מצא הנייה אלא לישראל. הביאני אל בית היין יוד עשרה יוד עשרה נ' חמשים הרי שבעים אומות ומכללם לא אהב אלא ישראל שנאמר ודגלו עלי אהבה. ואפשר כי חזר היין עם החלב באמרו שתיי ייני עם חלבי להיות החלב מזון הנערים והעם ואחרי כן יאכל היער והדבש הראוי להם, והיין המשמר צענביו מששת ימי בראשית הוא המדות והמנות השכליות שהם נודעות לאדם מטבע השכל ואמרו המשומר צענביו ר"ל שנמנאים מתחילת יצירתו זכח. אבל המים הם רמוז לחכמה האמתית וידיעת השם כי הם אינם מזון לגוף מרוב פשיטותם גם לא רפואה כי אם במקרה אבל הם משקה לבד ותענוג לנפש והם מקור מים חיים ומים קרים ושאיבת מים בששון וגשם ומלקוט טל ומטר. גם אמרו שם הביאני אל בית היין זה הר סיני שבו נתנה תורה שנמשלה ליין שנאמר לכו לחמי בלחמי ושתי זיין מסכתי, ואמרו הביאני אל בית היין כיון שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו עשרים ושנים אלפים מרכבות של מלאכים שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שטן. בילמדנו פרשת וישלח כשצא הקב"ה ליתן תורה לישראל ירדו עמו רכב רבותים שטן רכב אלהים רבותים אלפי שטן. רב אבדימי דמן חיפא אמר עשרים ושנים מרכבות מלאכים ירדו עמו לסיני, ולהיות המלות מהרכבת האותיות נקראו רכב ושטן, עשה בן גנאח משניות וחולי הוא משנתם ומאחד מהם משנה ותלמוד. צפרק הצא על יצמתו ובכותו יאמר שובה ד' רבנות אלפי ישראל. מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושתי רבנות ומספר כ"ב (* ילמדנו ויהי צמי אמרפל אך כך צרינו נגנח בשמך חרום קרננו וא"ר יתח בך ב' שנים כ' עשרים אלו עשרים ושתיים אותיות שבהם נתנה התורה. ילמדנו על פסוק כי מיי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים הקול יוצא ונחלק לשבעה קולות ר"ל לשבעה מלכים משבעה קולות לשבעים לשון שהמזון מהם מתחילה לשבעים דעות כמספר שבעים איש האסופים והנפוצים

כי אם בחכמת הלמודים ועליה אמרה שהיה דומה לנצי וזכומה הטבע ועליה אמרה שהיה דומה לעופר האילים, הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, וטעם אחר כתלנו כי אחר שלמד האדם החכמה הלמודית והסכמה הטבעית הוא סביב הבית הפנימית ולא נשאר צינו וצין השם כי אם מסך אחד מזדיל ומתחיל לזרוח עליו אור השכל והשגתו וטעם אמרו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים כי היה מציץ בפתח כמנהג ארום וארוסה או כמנהג חושקים שנסתתרים לא בצלוי כדין איש ואשתו או כדין אובדים שלמים. ענה דודי ואמר לי קומי לך. כלומר העזרני והשפיע עלי משפע כבודו ולכי לך כטעם לך לך להנחתך כלומר השתכלי לזרעך ולשלמותך. כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו. כלומר כבר ינחת מוצר הטבע החמרי.

הנצנים נראו בדרך וגו'. בראשית רבה וינח ענה דודי ואמר לי א"ר עזריה לא היה עניה לא היה אמירה אלא ענה לי על יד אליהו ואמר לי על ידי משיח מה אמר לי קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך, כי הנה הסתיו עבר זו מלכות הרשעה הגשם חלף אלו ימי השיעבוד. התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח. כלומר כבר התחילו הכחות השכליות לפרוח ולזרוח.

יונתי בחגוי הסלע בסתר המדריגה הראיני את מראיך. מה לך להסתיר עוד בנקרת הסור בסתר המדריגה קומי והתנערי. מדרש חזית יונתי בחגוי הסלע שהיו חבוין בסתר בית העולמים, והיא השיבה אחזו לנו שועלים כלומר הסירו השועלים המחבלים כי כרמנו סמדר כלומר הסירו הכחות הרעות והמדות המגונות המונעות הלמוד והשלמות כי כרמנו כלומר כחות הנפש השכליות דקים וחלשים עדיין אם לא יקרמו המדות הישרות ולא יתחזק השכל בקיום המנות יפסד השכל ויהיה כחילן שאין לו שורש כאמרו שמע תורה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך. מדרש חזית ר' זרכיה אמר שועלים קטנים אלו ד' מלכיות שנאמר ארבעה המה קטני ארץ מחבלים כרמים אלו ישראל שנאמר

כרם ד' זבחות בית ישראל. דודי לי ואני לו. כלומר אע"פ שאני לדודי ושפעו שופע עלי ואני נכון לקבל.

עדי שפוח היום. כלומר עד שתתקדר רתיחת הטבעיים וגם הכללים כלומר שיהלשו הכחות החמריים ויסורו המדות המגונות המחשיכות סוב דמה לך דודי לנצי או לעופר האילים על הרי בחר כלומר הסתירה פניה כי יראה מהצט אל האלהים כטעם אכתי לא קשישא, ואמרה לו שילך מאתה וידמה לנצי או לעופר האילים שאמרנו שהם רמו לעולם האמנעי והסתחון כלומר שיתואר לו לפי המורגש והמוחש ובלשון בני אדם וידבר צפיהם כאמרם דברה תורה כלשון בני אדם לשכך את האוזן לא שידבר כפי אמתו ואחרותו והיותו כפרד מחומר מכל דבר ממשיגי החומר כי אינה ראויה להבין בשכלים הנפרדים כלומר בחכמה האלהית. ואפשר שרמו באמרו על הרי בחר שיפרד ממנה, או אפשר שרמו בו שלא ישכילה כי אם חומר או משיגי החומר

פירוש על שיר השירים

והוא המקבל החלוקה לא דבר נפרד שאינו מקבל חלוקה. וכאן נשלמה הפרשה הראשונה, ונראה שהיא צענין שכל האדם צעודו נער שלא הוציא לפועל מציאותו המכוון ממנו וכחות הגוף גוברות עליו ושלא השתדל כי אם בלמודיות וטבעיות.

על משכבי זלילות בקשתי את שאהבה נפשי. זה הוא תחילת הפרשה השנית ואולי הוא תשלום הפרשה הראשונה והוא רמז לאדם שלא חבל מעץ הדעת טוב ורע ולא נגרש מגן עדן אם אפשר שימצא ושהוציא לפועל מציאותו המכוון ושלא ידו ולקח מעץ החיים וחי לעולם, וצעבור שאמרה הרעיה סוב דמה לך דודי ללצני הסתירה פניה כי יראה מהביט אל האלהים. עד שיפוח היום ונסו הנללים והרחיקה דודה מעליה הלכה לעת ערב לנפש אותו כאשר הכירה בעצמה שתוכל לו, ובשכר ויסתר זכתה לקלסתר וימצאה אותו ודבקה בו. גם בראשונה היא התחילה לעורר האהבה ולהכין עצמה לקבל השפע והשלמות באמרה ישקני מנשיקות פיהו, ועל הדרך הזה יחלק הספר לשני חלקים והחלק הראשון עד אני ישנה. והנה בקשה דודה לעת הערב לפני רבים אמנם לפי המשל כי התחזרות הדודים וכל שכן החושק עם חשוקתו הוא זלילה כי אז עת דודים לנפש האשה את אישה, כי ציוס הולך בעסקיו ורועה ומנהיג עיניו. גם לפי הנמשל השכל יותר טוב וחזק זלילה לפי שהאדם פנוי מכל עסקי העולם ומכל עמלו אשר תחת השמש והחושים שקטים ונחים וכ"ש צעת היקיצה בצוף הלילה והם השעות הנכבדות אשר כל מפנה אותם לזבלה מתחייב בנפשו, ונאמר אין רנה של תורה אלא זלילה. ועוד כי כל השגת שכל היא בהשגת לילה שאינה בחושים ולכן אמר אדם ביקר כל ולין נמשל כבהמות כדמו, ואמר ואדם ביקר כל יצין, ובא כדרך אמרו יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם, רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם. גם אינו רחוק שלשון משכב צעני מקומות אלו רמז למיתה מן ומשכתי עם אבותי, ור"ל קודם מיתתו וחולשת אבריו וכחותיו כטעם עד אשר לא יבואו ימי החושך הם נגד עיניו יום המיתה וביקש את שאהבה נפשו להשלים שכלו ולהוציא אל הפועל מה שיש בו זכח כדי שידבק עם השכל הנפרד להצילו מן ההפסד והכליון. ורבותינו ז"ל אמרו במדרש חזית על משכבי על מרעי הה"ד ופבל למשכב, ואפשר שהצניו הפרשה הזאת על דרך הדבור השני שידבר בה האל לצני אדם אשר ישורנה שהיא תוכחת מכאובים על משכבו כאמרו והוכח במכאוב על משכבו שר"ל שיכיר וירגיש פחיתת חומרו ורוב טבעו. ואולי הדרך הזאת הוא באור על אמרו בחנומות עלי מושכב ויהיו נזכרים בפסוק האחד שני דרכים, וביאר הראשון ראשון כאמרו אז יגלה אופן אנשים, וביאר הדרך השנית כאמרו והוכח במכאוב ואמר בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו כטעם אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישור ואמר מלאך מליץ הוא הכח המדבר שהוא השכל ואמרו אחד מני אלף ר"ל שהוא נמצא באדם אחד מני אלף כטעם אחד מאלף מצאתי ואמרו להגיד לאדם ישורו להדריכו ולהישירו כטעם ומלט הוא את העיר בחכמתו ואמר ויחוננו צו"ו פתחה וכן ויאמר פדעבו שב לאל הקודם וכו'

וזוה כן לשכל שעזרו האל וסייעהו מן השמים וזוה לטור מסייעין אותו
 והוא קרוב לאמר והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרה שגור וסכותי
 כפי עליך עד עזרי וחנותי את אשר אחון וגו', או אמרו ויחננו ויאמר
 פדעוהו שז לשכל שבקש מאת השם שיפדעוהו מדדת שחת כי מלא כפרו
 והבקשה הזאת היא בראותו הפסד חוננו ורוע טבעו יתחדשו עליו
 ספיקות וקושיות שהם לו חליים קשים ומכאובים רעים ותפעס רוחו
 ויעוררהו שכלו וחכמתו לחפש על טבע החומר השפל ועל סבותיו על
 אמיחת המציאות, והוא המלאך המלך להגיד לו וישרו ואשר יפדה
 מרדת שאול. וטעם בקשתו ולא מאחורו פעם שנית טעם ויעתה אל
 אלהים. ואפשר כי ההעמרה הזאת הוא כי בהתפללו והמודותו אל
 השם יתנו דרכיו הרעים ומדותיו המגונות ויחליף השם טבעו לטוב
 לו ויתקנהו כטעם אדם אינו מוליד אברהם מוליד, ואמרו את שאהבה
 נפשי ראימה כטעם ישור על אנשים שר"ל שישלח להם תשורה כדי
 שיתפללו בעדו וירוהו הדרך הישרה כאמרו ויקח אבימלך נאן ובקר
 ועבדים ושפחות ויתן לאברהם וגו', או ד"ל שישאל אצלו ויגדהו זקניו
 ויאמרו לו כי נמנע הוא לשום אדם להשיג זה על השלמות כי אם
 בלמוד איש מפי איש דור אחר דור וישמע חכם ויוסיף לקח. והדרך
 הזאת היא השגה הכרחית וטבעית באדם ונמשכת אחר השכל ומדובקת
 בו, והוא חכמה אנושית. וכן בקש משה רבינו ע"ה אחר היותו שלם
 בנבואה שידעוהו (השם) דרכיו גם הוא הוכח במכאוב על משכבו
 כאמרו ויפגשוהו ויבקש המיתו. ואמנם הדרך הזאת לא ישורנה השם
 כלומר תופחות המכאובים ופתיחות החומר אינו מוכוון מן השם כולם
 ראשונה שידבר זה האל שהיא בחלמות ובחזיונות לילה, ויהיה אמרו
 אני ישנה ולבני ער וקול דודי דופק פתחי לי וגו' כטעם בחלום חזון
 לילה בצפול תרדמה על אנשים אז יגלה און אנשים ובמורס יחמוס.
 ולמדנו זה שאמר הכתוב אז יגלה און אנשים מדבר באבימלך ובפרעה
 שגלה את אונס שח' ויזוא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה וגו',
 ובתיב ויזא אלהים אל לבן מה הוא ובמורס יחמוס כשם שלקס
 אבימלך בעצירה שחומר כי עזר עזר ד' בעד כל רחם וגו' בו לקס
 פרעה וכו'. וכן פירש ד' דוד קמחי ז"ל ובמורס יחמוס מוקשר כמו
 מוסרות כסיל תפתח. להסיר אדם ממעשה טעם השמר לך מדבר עם
 יעקב וגו' ובאמרו על כן לא נתתיך לנגוע אליה. וזוה מגדר יכסה,
 יש מפרשים גוה כמו גאוה ויכסה הפך יראה כי הגאוה היא לעינים
 כאמרו עינים רמות והגאוה ראש כל הרעות כאשר בעמוה ראש כל
 הטובות. ויש מפרשים גוה כמו תוך כלומר העיקר והתוך יעלים ממנו
 כי הדרך הזאת היא מופתית ומעטית ונפקת וידע זה האדם קצת
 דברים וקצת אזכרות ויהי חכמה אלהית ומופתית ולכן כנה אותה
 לאל לא חכמה אנושית ולפי דעתי לא נכלל בזאת הדרך ענין הנבואה
 האמיתית כי לא היה אז מקובל ומפורסם ולפני משה לא היתה אמונת
 הנבואה כי הוא היה ראש הנביאים ומשה כתב ספרו וספר איוב
 והדברים ההם היו מקובלים ושם אותו על ספר או העתיקם מלשון
 אחרת. וזוה מרי מ"כ ערב בזאת הדרך החכמה, ולא נראה לי כן כי

פירוש על שיר השירים

החכמה היא כאמרו אם יש עליו מלאך מליץ כמו שבארנו והוא הצין המלאך לענין אחר ולא יאות צו אמרו להגיד לאדם ישרו, ואינו רחוק אלני כי אמרו כי אחת ידבר אלהים ובשמים לא ישורנה שאמר דוד בחלוס חזיון לילה וגו' הוא באור לדרך השנית אשר לא ישורנה השם והוא הדבור בחלוס חזיון לילה אם צלי מכאובים או במכאובים כי שניהם צכח הדמיון לא בשכל, ואידי דסליק מנה ביאר אותה ראשונה, ואמרו אז יגלה און אנשים שידועים רצונו ואמרו ובמסרם יתום ר"ל סתומים יקשור בטעם כי עזר עזר בעד כל רחם או ר"ל ענשם יגזור ודינם יכתוב ויתתם כאמרו הנך מת על האשה אשר לקחת, או ר"ל יסתום ויעלים שלא יודיעם עונשם כאמרו השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע, לא שהודיעהו ענשו כל שכן שלא נגעו בחלוס ולא בסקן. ואמרו להסיר אדם מעשה כדי שיסור אדם ממעשהו הרע, וגוה מגבר יכסה כמו שביארנו ואמרו יחשך נפשו מני שחת וחייתו מעבור בשלח כדי שיחשך נפשו ממי המצול והכליון המשחית כל צער כזרע קין שכלה במצול וכדי שיחשך חיתו מעבור בשלח כהבל שנהרג כמו שביארתי בשער ההגדה. והוכח במכאוב על משכבו הוא מין אחד מהדבור בחלוס אשר לא ישורנו השם כענין וינגע ד' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם כי לא הודיעו השם בחלוס שהוא נגעו על דבר שרי כי לא היה יודע על מה. וכן נשלמה הדרך אשר לא ישורנה השם ולא יגיע האדם צה לידיעת השם כי כל זה צכח הדמיון לבד ודברים לא יגיעו כי אם פעמים שלש עם גבר. ואמנם הדרך הראשונה אשר דבר צה האל ואשר ישורנה באר באחרונה והוא צהיות לו מלאך מליץ שביארנו כי היא ההשגחה האמתית והדבקה צו, או שעתה אל אלה או שיסור על אנשים כמו שביארנו, או שיהיה לו מלאך מליץ ויעתר אל אלוה וישור על אנשים. או אפשר שאמרו על משכבי ר"ל כי גם צעת הראוי להתרשל ולהתעצל מדרוש החכמה והוא צעת השחדלי בשלמות הראשון שהוא שכיבה ושינה כאמרו עד מתי עזל תשכב מתי תקום משנתך קמתי והתעוררתי בצריזות לבקש את שאהבה נפשי ואמרו צלילות כי כל מבקשהו יבקשהו מתוך חושך וערפל וזאת היא אשת חיל אל אישה חשוקתה מבקשת דודה לפני משכבה ואמרה בקשתיו ולא מצאתיו.

אקוּמָה נָא אֲסוּבָה צֵעִיר בְּשׁוּקִים וְגו' בקשתיו ולא מצאתיו. כפלה בקשתיו ולא מצאתיו לרמוז שמיאחזו רחוק ומעט ושאינו נמצא צתי בקשות אלו, ואחרי כן אמרה מצאוני השומרים הסובבים צעיר כלומר הכרוצים שומרי דרך עץ החיים ושאלה אותם את שאהבה נפשי ראיחם, ומהנה נראה כי יש מין מראים ומין מונעים או הם מראים למי שלא אכל מעץ הדעת טוב ורע, ואלו הם מראים דרך עץ החיים אחר אשר שאלה מהם או ראו דודה אע"פ שלא נזכר בפסוק שהגידו לה אנה דודה, נראה צאמת שהם הודיעהו דבר או הדריכוה אליו מאמרה כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי וזאת לא פגעה בשומרי החומות כי לא יצא דודה מן העיר ולא הונתה לצאת לבקשו חוץ לעיר, גם לא הכוה ופצעהו השומרים הסובבים צעיר כלומר

בתוך העיר אשר בקצה דודה בתחילת הלילה בעת הראוי ללכת בעיר
 לבקש כל איש בני ביתו לאסוף אותו הביתה. ולכן לא תמצא בה
 שיצאה מן העיר ולא שבקשה לנאת השדה ולשון בכפרים כי לא נסתה
 ללכת באלה ולכן דמה אותה למגדל דוד שהיה בירושלים באשר היא
 שם באמרו כמגדל דוד נוארך וזאת מנאה דודה בתוך העיר אחר שתי
 הבקשות בבקשה השלישית. ונראה כי שלש בקשות אלו כטעם והיו נכונים
 ליום השלישי וכטעם יחינו מיומים וביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו
 שהוא רמז לשלשת החכמות כלומר הטבעית והלמודית והאלהית. ואמנם
 באלהית והם הבית הפנימי עומדים המראים דרך עץ החיים ומי שלא
 אכל מעץ הדעת טוב ורע כזאת האשה החשובה שלא נתעצלה בדבר
 לא יפגעו בה המכים והפוגעים אף כי השוללים שומרי החומות או
 לא יהיו לה למכים ולפוגעים כי אם למראים ומישרים ועוזרים. ואמנם
 מי שאכל מעץ הדעת טוב ורע כלומר שאכל ממנו להרבות התאוות
 ובחר הערב ממנו לא הצריך לבד והמועיל לא יוכל לקחת מעץ החיים
 וחי לעולם עד יעבר בהם ויכחו מכה רבה, ואולי ימנעו לבד כמו
 שיבאר בפרשת השלישית.

כמעט שעברתי מהם עד שמנאתי את שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו
 עד שהביאותיו אל בית אמי ואל חדר הורתי. כלומר כי בעוד
 השתדלי בשלמות הראשון שהוא צריך לגוף שהוא בית אמי כלומר נפשי
 היה חמיד נגד עיני כטעם בכל דרכיך דעה וכאמרם כל דרכי נגדיך,
 או ר"ל עד שהביאותיו אל בית אמי וגו' ששמתי כל כחות הגוף לעבודתו
 ולמשמעתו, או ר"ל עד שהביאותיו אל בית אמי שחברתי עם אמונתי
 ותורת אמי. ואמרו אל חדר הורתי אל הסתרים והרמזים אשר בתורה.
 מדרש חזית עד שהביאותיו אל בית אמי זה סיני ואל חדר הורתי
 זה אוהל מועד.

השבועתי אתכם בנות ירושלים בנאות או באילות וגו'. כאשר ביארנו
 למעלה. אם תעירו וגו' שלא יחרסו או שלא ימרו בעוד
 שתחפץ. ועתה נפרד הדוד ממנה.

סי זאת עולה מן המדבר. עתה שב הדוד וקרא אותה ואמר מי זאת
 עולה מן המדבר. ואפשר שכיון באמרו עולה מן המדבר לשחוק
 מדבר כלומר שנעלה במעלת הדבר והחכמה. באלה שמות רבה
 על וינהג את האין אחר המדבר בזכות מי שדבר עמו בין
 הבתרים כי אין מדבר אלא דבור שנאמר ומדברך נאום. ועוד
 שם וינהג את האין אחר המדבר למה היה רודף אחר המדבר
 לפי שראה שישראל נתעלו מן המדבר שנאמר מי זאת עולה מן המדבר
 המן והנאר המשכן והשכינה כהונה ומלכות וענני כבוד. ילמדנו על
 ומשה היה רועה מי זאת עולה מן המדבר עלויה מן המדבר ואפשר
 שרמז באמרו עולה מן המדבר והוא הנאות שעולה בזמן החרב כלומר
 בחד חריב שהוא ששים שנה כי אז יתחזק השכל בהחלש הכחות
 החומריות ולכן אמר אחר זה הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב
 לה. ילמדנו פרשת זאת חוקת למה נתנה תורה במדבר כשם שהמדבר
 לא נזרע ולא נעבד כך המקבל דברי תורה פורקין ממנו עול מלכות
 ועול

פירוש על שיר השירים

ועול דרך ארץ. ד"א במדבר מי מקים את התורה מי שמשים עצמו
 במדבר מפליג עצמו מן הכל. ילמדנו במדבר כיני ומי יתן והייתי
 במדבר עכשיו היכן שעשיתי להם הניסים וכן הוא אמר מי יתנני
 במדבר היכן סהיתי מתקלסת שנא' ישאו מדבר ועריו. משל לנשיא
 שנכנס למדינה ואותן בני המדינה ראו אותו וזרחו נכנס לשניה ברחו
 מלפניו נכנס לעיר אחת הרבה ראו אותו ואין מקלסין אותו אמר
 הנשיא זו העיר טובה וכל המדינות כאן אני בונה לי אבסטיא וכאן
 אני דר כך כשנא הקב"ה לים ברת מלפניו שנא' הים ראה וינס
 ההרים רקדו כאלים בא מדבר הרבה קידמה אותו וקלסה אותו שנאמר
 ישאו מדבר ועריו זו העיר טובה היא עכל המדינות כאן אני בונה לי
 אבסטיא ודר בתוכה התחילו שמתים סהקב"ה דר בתוכו שנאמר ישושם
 מדבר וניס, ואמרו כתמרות עשן ר"ל עולם ציושר ובתמר יפרח או
 היא בטעם ומטה נגש אל הערפל, ואמרו מקושרת מור שמלחה כרסה
 מן התורה, ואמרו ולבונה שמדותיה וצגדיה לבנים, ואמרו מכל חקת
 הכול שלמדה כל מיני החכמות או רומז אל הסייגים והתקנות. מדרש
 חזית מהו מכל חקת הכול ר' אליעזר אומר קראי ותנאי וקרובי ופיטני.
 הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל. אפשר שלקח
 מספר ששים לטעם שחל אלפי עלמא שהוא רומז לששים שנה
 כאשר צוירנו בשער ספורת העומר, וקרא נפש האדם מטה בעבור
 שהוא כחומר וכנושא לשכל הנפרד, והמטה והמזע והנושא אחד בענין,
 ולקח לשון מטה בעבור שאמרה האשה ר"ל שכל האדם על משכני
 בלילות בקשתי את שאהבה נפשי וכן אמרה הכף יפה דודי אף געים
 אף ערשנו רעננה. ואמר אשר לשלמה לא למלך שלמה כי לא יגיע
 למלכות ולקמטה בשמן משהת קודש עד יחלשו הכחות החומריות ויחרצו
 כטעם אין זן דוד בא עד שיכלו נפשות שגוף, ואמרו ששים גבורים
 סביב לה אפשר שהוא בטעם כשושנה זין החוחים זן רעיתי זין הבנות
 ור"ל כי הששים שנה הם גבורים וכחות האדם בהם חזקים וצריחים,
 ואמרו סביב לה ר"ל מונעים ממוכה לקבל השכל הנפרד שהוא צורחה
 ושלמותה ויגיהתה אל הפועל וזה הוא אמרו כולם אחוזי חרב מלומדי
 מלחמה כטעם ובה מלך וכנז אותה וזנה עליה ונגודים גדולים, ואמרו
 מגבורי ישראל הוא שבת לא שיהיו מצני עשו ר"ל כי אע"פ שהם אחוזי
 חרב בכלי אומנות עשו שנא' זו ועל חרצוף תחיה הם מצני ישראל
 אשר עם אלמים ועם אנשים, בראשית רבה ויזא הנה מטתו שלשלמה
 מטתו זה בית המקדש כולם אחוזי חרב ועשה העוב מלומדי מלחמה
 זו תורה איש חרצו על ירכו זו מילה מיוחד בלילות שהם זריזים מן
 החטא שמשול בלילה.

אפריון עשה לו המלך שלמה וגו'. אחר שהזכיר המטה שהוא רמז
 לשכל האדם בעוד היותו זכה מוכן לקבל קודש זאתו אל הפועל
 והשלמות הזכירה כי אחרי זן המלך שלמה שהוא רמז לשכל האדם אחר
 אשר יצא לפועל וזאתו בשכל העיוני עשה לו אפריון שהוא נוקם אחד
 נאה ונכבד כמו חופה ומטה להתחבר עם דודו, וקרא שכל האדם מטה
 בלשון נקלה עד קיותו תוך ששים שנה כי הם גבורים וחזקים כולם
 אחוזי

אחוזי חרב מלומדי מלחמה למנוע ממנוע השלמות הגמור והאמת,
 ואמר כי אז הוא לשלמה ולא למלך שלמה, ואמר הנה מטתו כלומר
 כן הוא הטבע והמציאות ברוב, ולא אמר כי עשה שהוא לשון תקון
 ויציאה מן הכח אל הפועל, ואחר כן קרא אותו אפריון כלשון כבוד,
 ואפריון מלשון פורח שהוא מלשון פריה ורביה כי אז הוא עושה פרי
 נאמת עשה לו כלומר שתקן אותו והוציאו מן הכח אל הפועל, ואמר
 לו כלומר לצורך אמתתו ותועלתו, ואמר המלך שלמה כי אז הגיע
 למלוכה ואז בן דוד בא, ובזאת לבד כלומר המבקשת דודה על משכבה
 נקרא המלך שלמה, ואמר במלך שלמה לא בראשונה ולא בשלישית כלומר
 הישגה אע"פ שלבה ער ואמר שעשה אותה מעני הלכנו שנחלכנו
 דעותיו ועצותיו ומדותיו זכות ולבנות וסרו ימי השחרות והילדות
 וחלשו הכחות המחשיבות.

עמדיו עשה כסף. כלומר היסודות והעמודים אשר הבית נכון עליהם,
 והם התורה והמלכות הם נכספים ועושים כסף, וזה התורה
 והמלכות לעמודים כאמרם כל שירתה חטאו קודמת לחכמתו תכמתו
 מתקיימת, וכאמרם וכל שמעיו ר"ל התורה והמלכות מרובים מאמתתו
 למה הוא דומה לחילך שענפיו מועטין ושרשיו מרובים ואפי' כל הרוחות
 שבעולם באות וגושבות בו אין מניזין אותו ממקומו. הנה התורה ר"ל
 המלכות השרש והיסוד וכאמרו שמע תורה וקבל מוסר למען תחכם
 באשריתך ובאמרו ראשית חכמה יראת ד' ואמר רפידתו זהב כלומר
 מה שהגיע על העמודים והוא החכמה הוא יקר מזהב קרא התורה
 כסף והחכמה זהב בטעם תפוחי זהב במשכיות כסף, וכן אמר חז"ל
 זהב נעשה לך עם נקודות הכסף. מרכבו הרגמן ר"ל כל מיני החכמות,
 ואמרן תוכו רצוף אהבה מזכות ירושלם ר"ל כי כל הכחות או כל
 הגפנות הטובות משתוקקות לו ונשמעות אליו שלא יעמדו כנגדו ויאחזו
 חרב להלחם בו והתגברו עליו. מדרש חזית אפריון עשה זה כסף הכבוד
 עשה לו המלך שהשלים שלו מעני הלכנו זה בית קדשי הקדשים של
 מטה. ה"ד מכוון לשבתך מכוון כנגד שבתך רפידתו זהב אלו דברי

צאניה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום
 חתונתו וביום שמת לבו. אפשר שאמרו לאינה וראינה בנות
 ציון שאמר בן נפש האדם או השכל החומרי לכחות הגוף או לשאר
 כחות הגוף אחר אשר נשלים שכל האדם ואחר שכל העיוני ונפרד
 מן החומר ונדבק בשכל הנפרד וקרא אותם בנות בטעם חד חריצ פי
 אז הגוף חרב וליון כמו שאמרנו בעולה מן המדבר. ילמדנו פרשת
 ויגש כל אמה שאירע ביוסף אירע בציון וכו', בעטרה שעטרה לו אמו
 אפשר שהתורה והחכמה קרא אמו כאמרו ואם לבינה תקרא, ואמרו
 גתה אומם הובישה הורחם אפשר שקרא אמונתם או מורה האמונה
 ומנהיגיה אם ישראל. בילמדנו פרשת כי תוליד בגים זממה אומם הובישה
 הורחם אומם זה הקהל הורחם זה תורה הובישה הורחם הובישה
 הורחם שבתתו בתורה. אב אפשר שקרא אמו נפשו הטובה ותהיה
 הנפש האם והחומר ר"ל הגוף בית האם, או אפשר והוא הנראה כי
 הנפש

הנפש אמו והתורה קרא בית אמו וחדר הורתו כטעם תורת אמן כי
 התורה סייג גדר בית וחדר, ואולי בא כאמרו אשר יסרתו אמו ואע"פ
 שנפש האדם חומרי לשכל והשכל צורחה והיא אשתו באמת והיא
 המעטירה את בעלה כאמרו אשת חיל עטרת בעלה קרא הנפש הגה
 אם השכל אחר אשר שכל האדם מוכנה בספר הזה לאשה חסוקה כי
 היא כחומר וכנושא לשכל הנפרד כי לא היה מדרך המוסר במקום
 אחד להמשיל לזכר מה שהמשיל לנקבה, וכן קרא הנפש אם השכל
 כאמרו בני אמי נחרו בי שר"ל שאר כחות הנפש וכאמרו וישתחוו לך
 בני אמן ויום חתונתו וזיוס שמחת לבו הוא כאשר יבא שכל האדם
 מן הכח אל הפועל כי המציאות הוא העטרה והתפארת והוא השחוק
 והשמחה. וכתב הרב צמדע שאמר עטרותיהם כלומר דעה שידעו
 שבכללה זכו לחיי העולם הבא מציס עומס והוא העטרה שלהם כענין
 שאמר שלמה בעטרה שעטרה לו אמו. מדרש חזית זיוס חתונתו זה
 סיני חתונים היו וזיוס שמחת לבו אלו דברי תורה כדכתיב פקודי ד'
 ישרים משמחי לב. ילמדנו אחרי מות זיוס חתונתו זה סיני יוס מתן
 תורה, וזיוס שמחת לבו זה אוהל מועד, ואמרת כי אלו דברי האשה
 כי לא מלאחי בשום מקום שדבר הדוד לבנות ירושלם כי אם לדודתו
 בלבד, ולא שהרעיה דברה בשום מקום כי אם לדודה בלבד או לשומרים
 כטעם חויך חויא ואת חויא כאדם. הנך יפה רעיית הנך יפה עיניך
 יונים, ילמדנו פרשת ויקחו לי תרומה הנך יפה רעיית הנך יפה במעשה
 אבותיך וכו' עד הנך יפה בעולם הזה הנך יפה בעולם הבא.

הנך יפה רעיית. א"ר שמעון בן פזי הקב"ה מקלסה בלשון כפול לפי
 שיכול להמירה באחרת, פי' כטעם הנך יפה בעולם הזה הנך יפה
 לעולם הבא והיא מקלסת בלשון פשוט הנך יפה דודי אף נעים לפי
 שאינה יכולה להמירו ונשתי הראשונות לבד קלסה בלשון כפול אבל
 הינה לא קלסה בלשון כפול כי רחוקה היא להמירה באחרת אע"פ
 שלשון הילמדנו הוא כאמרו להמירה באחרת אשה אחרת כטעם מודים
 מודים שמע שמע כך דרך התנאים לערצב הדברים להסתיר. מדרש
 חזית עיניך יונים מה יונה זו משעה שהיא מוכרת את בן זוגה שוב
 אין ממירה אותו באחר כך ישראל משעה שהכירו להקב"ה לא

המירוהו באחר המירוהו בלשון כפול
 שניך כעדר. מדרש חזית הקבוצות מילין קניזין שעלו מן הרחצה שהיו
 כולם מרוחצין מן העונות, שכולם מתאימות מדרש חזית שהיו כלם
 מתאימים בין שכינה לאלה, ה"ד ויסע מלאך ד' ושכלה אין בהם שלא
 נזק אחד מהם.
 כחוט השני וגו'. נראה שזאת הפרשה מהנך יפה רעיית היא תחילת
 ענין ובה לבאר איך היתה מתחלת האשה הנרומה בפרשת על
 משכבי ותאר אותה וספר שבחיה וזכר בה שבחיה בעשרה דברים
 במספר לרמוז על ענין עיניך, למרתך שערך שניך שפתותיך ומדברך
 רקתך למתך נוהך שדיך. מדרש חזית כחוט השני שפתותיך זה הקול
 שלפני הדבור שנא' וישמע את קול דבריכם, כפלת הרמון רקתך אפי'
 י"ה שפתותיך וזהו הקטן שניך מלאים כרמון.

כמנרל דוד זוארך צנוי לתלפיות. שאמרוהו פיות חיות. ^{היה בזה}
שני שדיך כשני עפרים. זה משה ואהרן ואפשר כי צמתך מצומת
הגידון והוא תאר לרצויו השער והראשון והוא אמרו עיניך יונים
מצעד לצמתך הוא תואר לגבות העינים כי הם אחד מהדברים שדרך
החושקים להזכיר ציופי האשה, והשני והם אמרו רקתך מצעד לצמתך
הוא תאר לקוונות הראש כלומר לרצויו שער הראש, ואמרו שערך כעדר
העזים וגו' תאר למראה השער שהיה נהוג אז למעלותיו ושורותיו
שקורין טוולאט, וכנגדם אמרה הרעיה על הדוד קוונותיו תלתלים
שחורות כעורב ואפשר כי מלת תלתלים מורה על רצויו ושורותיו ואמרו עד
שיפוח היום ר"ל עד שתתקרה רתיחת הטבעים ונסו הכללים שיסורו המדות
המתחשבות אז ר"ל ונסו הכללים שיחלשו ויחשוך אור הכחות החמריות
כי צערב מתגדלים הכללים ומתארכים וראשיהם מתרחקים כאלו הם
צורחים מצעלי הכל שהם אלגם צחני היום אז אמרו עד שיפוח וגו'
כמו צעוד שיפוח כלומר צעוד רתיחת הטבעים ונסו הכללים צעוד שאין
אל לכל בריה כלומר שאור הכחות החומריות חזק מאד, ואמרו עד
שיפוח היום אלך לי אל הר המור אל גבעה הלבונה כלומר שלא יתן
לה כי אם התורה שהיא המדות הישרות, ואפשר שזה הפסוק דברי
האשה כי כן אמרה היא למעלה לדוד עד שיפוח היום ונסו הכללים
סוג דמה לך דודי וגו', ולכן השיצה לה הדוד כלך יפה רעייתי וגו',
והפסיק הפרשה כי זאת הפרשה לא שנחה כי אם באצדריה ובדבורה
ובפרשה הסמוכה לה שנחה במדותיה וחכמותיה, ואמר כלך יפה רעייתי
ומוס אין צך, העיד זה שהיתה שלמה ואין זה מוס מה שלא עשה
בן באחרות.

אחי מלצנון כלה אחי מלצנון תצואי. כלומר צואי אלי מתוך המדות
והבגדים הלבנים והנקיים שרמז באמרו אל גבעת הלבונה, ואמרו
תצואי מראש אלמנה, כלומר תשחלל מתוך הקבלה והאמונה שהוא
שרמז באמרו אלך לי אל הר המור, מנועונות אריות ומהררי נמרים
הם כחות הגוף והם השועלים מחבלים כרניים.

לבבתיני אחותי כלה לבצתוני באחת מעיניך. כטעם אחת מללעותיה
כלומר באחת מדדיה אבל הענין הזה הוא הצד הטוב הפך
השלע ההיא ואמר כן השכל הנפרד לנפש האדם.

סה טובו דודיך מיון וריח שמניך מכל בשמים. אפשר שלקח יין ושמן
להיותם הנכבדים שכל המשקים ונפרדים מעוצי החומר והם
התכלית משני הפירות ההם והמכוון בהם וכבר לקחה אותם לערך
פעמים וכבר ביארנו טעם שמניך בלשון רבים, ואמרו דגש וחלב תחת
לשונך הוא רמז להורה שנמשלה בהם לענין כמו שבארתי בשער ספירת
העומר, ואמרו וריח שלמותיך כריח לבנון שמדותיה שהם בגדים ללבשו
לבנים ונקיים כטעם בכל עת יהיו בגדיך לבנים.

ין נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום. נראה כי עתה צא לתאר
איך ימצא ענין אשת חיל מבקשת דודה על משכנה בשלמותה ויציאתה
אל הפועל והוא בהיותה בתולה אל אישה תשוקתה והיא זוג ראשון
שנקל לזוג, לא אלמנה, ימשל זה אישה והוא צדיק גמור לא צעל תשובה

מדרש חזית גן נעול אלו הצחלות מעין חתום אלו הזכרים ואמר גן
 נעול אחותי כלם רמז בגן עדן אשר הושם בו האדם ואמר שהוא נעול
 וחתום כטעם אם חומה היא וגו' ר"ל שלא נכנס שם הנחש להשיא
 לאשה ולא הטיל בה זרעו וכו' והוא הפך מאמרו עיר פרוצה אין חומה
 איש אשר אין מעצור לרותו ור"ל שהיה האדם מתחילה מאמין ירא
 אלהים וסור מרע.
 שלחך פרום רימונים עם פרי מגדים. כלומר חפי הפחות שגבותיה
 שהוא בית השלחין נושא פרי נוטה למתיקות כלומר אם יש
 באחד ממעשיה או ממדותיה שום דבר נוטה לטבע ולחמוץ הוא עם
 פרי מגדים כלומר הוא מעורב במתיקות, כפרים עם נרדים כלומר
 שהקירה כל מדותיה הרעות במדות המישרות וכפרה על העונות כי
 הוא קרוב לכונע שימצא אדם שלם בטבעו בכל באמרו ואיש אין בארץ
 אשר יעשה טוב ולא יחטא, אך ימצא אדם שלם ברוב מדותיו ויכול
 להפך המדות הרעות ולמשול בהם ולהטותם כלפי חסד.
 גרד וכרכום קנה וקנמון. כלומר שהיא טובה למראה וריחה טוב, עם
 כל עצי לבונה כלומר דעות זכות ואמונות נקיות וישרות, מד ואהלות
 עם כל ראשי בשמים, כלומר תורה ומצוות שנצטוו באהלה מועד וקבלות
 שידעם יושב אהלים לא איש שדה.
 סעין גנים באר מים חיים. כלומר ואחר זה הוא מעין גנים באר מים
 חיים שהשיגה לעץ החיים באמרו תורת חכם וקור חיים, וכאמרו
 שהם מים מצורך וגוזלים מתוך בארץ, ואמרו וגוזלים מן הלבנון ר"ל
 כל זה השלמות מגיע לה מלבון מדותיה.
 עורי צפון ובואי תימן. כלומר הסירי הצפוני וקרבי הימיני כטעם לב
 חכם לימיני ולב כסיל לשמאלו. עורי צפון ובואי תימן ר' אלעזר
 אומר לכשיתעוררו הנחמות בצפון ויבואו ויחטו בדרום כד"א הגני נביא
 אוחם מארץ צפון וקצתים מירכתי ארץ לכשיתעורר גוג ומגוג שהוא
 נתון בצפון ויבוא ויפול לו בדרום כד"א ושאתיך והעליתיך וכו'
 לכשיתעורר ויך המשיח שהוא נתון בצפון ויבנה בית המקדש שהוא
 נתון בדרום כד"א העירותי מפון ויאת. הפיחי גני יזלו בשמים ר'
 נחויא בשם ר' בנימן בר' לוי אומר לפי שבעולם הזה כשרוח דרומית
 מנשבת אין בו רוח צפונית מנשבת וכשרוח צפונית מנשבת אין רוח
 דרומית מנשבת, אבל לעתיד לבוא הקב"ה מציא רוח ארגסטס לעולם
 ומנשיב שתי רוחות כאחד ומשמשות שתיהן הס"ד אומר לצפון תני
 ולתימן אל תכלא, והוא כטעם גומל נפשו איש חסד ועובר שארו האברי,
 ואמרו אחוז בזה גם מזה אל תנה ידך, או ר"ל עורי צפון הביא
 הצפון והנשחר ובואי והשתכלי הטוב והנבחר. הפיחי גני יזלו בשמים
 כלומר יהיו דברך בגני ותשיגו חזקותיו וריות בשמיו ומפני מעלתו
 ועליונותו אומר יזלו והיא השיבה צא דודי לצנר ויאכל פרי מגדיו
 כלומר הראים לך, כלומר ישלים פעולתו כי אצו מוכנת לקבל שפעו
 בארץ לבנה מדרש חזית בארץ לבן אין פתח כאן אלא בארץ לבני
 לבנות מקום שהיה עקרו ומחלה ועקר שכינה בתחומים היתה
 הס"ד וישמער את קול אלהים ומתהלך בגן מהלך אין פתח כאן אלא

מתהלך. הכלתי יערי עם דנשי שתיתי ייני עם חלבי שהם משקה הזקנים והנערים ורמז לחכמה ולאמונה כלומר נשלמה תאותי וחשקי וכל אלו המאכלים דברים נפודים מן החומר ומתוקים. אכלו רעים שמו ושכרו דודים, כלומר עשה משתה לרעיו ואפשר שקרא רעים הכחות כלם והאכיל אותם כטעם יודע צדיק נפש בהמתו, וכאמרו משכיל צדיק לבית רשע והם שרמו באמרו על עדרי חנרין. ואפשר שאחר שהתחבר השכל הנפרד עם השכל החומרי נחשב כחלק אחד מחלקי הנפש, או אפשר כי בהשלים הוא פעולתו ישלמו שאר הפועלים ג"כ פעולתם. וכאן נשלמה הפרשה השנית באשת חיל אל אישה השוקמת שהיא אשתו האמיתית ולכן היא לבדה ובהו צדיק גמור שכל מדותיו ישרות ואמונותיו אמיתיות, ועתה יתחיל הפרשה השלישית בצעל תשובה או אמור באלמנה ימשול בה אישה והוא זוג שני שקסה לזוגו.

אני ישנה ולבי ער. מדרש חזית, אני ישנה מן המנות ולבי ער לגמילות חסדים, אני ישנה מן הצדקות ולבי ער לעשותן, אני ישנה מן הקרבנות ולבי ער לקריאת שמע, אני ישנה מזיה המקדש ולבי ער לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, אני ישנה מן הקץ ולבי ער לגאולתו, ומצינו שהקב"ה נקרא לבן של ישראל שנא' צור לבני וחלקי אלהים לעולם. הנה נראה לכל מציין כי זאת פחותה מן השמים אשר לפניה כי זאת שכבה והתחילה לישן ולא שאלה דודה ולא בקשה אותו ולא המתירה לו, וקשה מכל זה כי קול "ודי דופק, ואומר פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא על קוונתי רסיסי לילה, דבר לה בהחנונים ואמר לה עד מתי עללה חשכתי מתי תקומי משנתך והיא לא רצתה לפתוח לו אמר עגל שחל צורך ארי ברחובות.

פשטתי את כתנתי איכבה אלבישנה רתנתי את רגלי איכבה אטנפם. ואמנם אע"פ שנתעלה ולא היה אל אישה תשוקתה עם כל זה נשקעה בשינה אבל היה לבה ער והתעוררה לקול דודה ושמעה לקול אישה ומשל בה בעלה בסוף והיתה בעלת תשובה וכאשר שלח ידו מן החור שהשגיח לה מן החור והאיר לה לא מן החלון שהוא גדול ושלת השפעתו אליה מעיה המו עליו והתעוררה אליו.

קפתי אני לפתוח לדודי וגו' פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר לא אמרה קמתי ופתחתי לדודי בזריזות אבל קמתי אני לפתוח ואחר אשר קמה השתכלה בנועם עינה ושמה מחשבתה ברוב תענוגיה לא לפתוח מהר ואמרה וידי נטפו מור ואנצעותי מור עובר כלומר כל המעשים היו מבושמים או ר"ל פעלות ידי ומעשי אנצעותי היו מור עובר, מדרש חזית וידי נטפו מור עובר על מרדי שנאמר וינחם ד' על הרעה אשר דבר וגו' ר"ל שמעביר החטא, ואמרה על כפות המנעול, וטעם מנעול שהיו סוגרים ונועלים על פניה מבוא בית ד' ואפשר שהוא כטעם ופחותי כפי עליך עד עברי, ואמרו והסירותי את כפי וגו' כי לא יסוג עד הסרת הכף המסירה. מדרש חזית על כפות המנעול שמשם נעלם בפניהם שלא יכנסו לא"י ועם כל זה פתחה אחרי כן ודודה חמק עבר כטעם אם יום העזבני יומים אעזבך התעייף עיניך זו

פירוש על שיר השירים

ואיננו. בקשתיו ולא מצאתיו קראתיו ולא ענני, היינו השתי בקשות
שלא מצאה דודה בהן ואינו נמצא בהן.

מצאוני השומרים הסובבים צעיר הכוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי
שומרי החומות, כטעם על חומותיך ירושלם הפקדתי שומרים ואלו
השומרים הם המכים והפוצעים אשר בידם להט החרב המתהפכת,
אשר מקדם לגן עדן כלומר אשר הם בעבור חטא האדם על פתח גן
עדן לשמור את דרך עץ החיים להכות ולפצוע למי שאכל מעץ הדעת
טוב ורע אם שלא ידו לקחת מעץ החיים, וזדעת האומר עץ הדעת
שאלו אדם חטה היתה ואינם המראים ולכן לא שאלה מהם את
שאלה נפשי ראתם כאשר אמרה המבקשת דודה על משכבה, גם
לא מצאה דודה על משכבה. גם לא מצאה דודה כאשר עברה מהם,
או חולי הם מראים למי שלא אכל מעץ הדעת טוב ורע והם מכים
ופוצעים ומונעים למי שאכל ממנו ויהא אמרו וישכן מקדם לגן עדן
ר"ל שם בו מתחלה כלומר מעת היות האדם, וחולם יש מרבותינו ז"ל
שהבינו מקדם לגן עדן קודם שנברא העולם ושהטבע חייב שיהיו מכים
ופוצעים גם למי שאכל מעץ הדעת, וכדעת האומר עץ שאכל אדם
הראשון תאנה היתה כמו שדרשו רבותינו ז"ל על נורא עליה על בני
אדם בפסוק ויוסף הורד מצרימה, ואמר נשאו את רדידי מעלי אפשר
שהוא כטעם הורד עדיך מעליך, ויהיה הסרת הרדיד מניעות השלמות
כטעם בן עזאי נכנס ונפגע כי אחר שנשתמש בנודות השכליות בפעלות
החמר נתלכלכו וכדבקו לחימר, ויקשה להם להשיג תחלה כאמרו
משבח אדם על חוה הטיל בה זרעו. מדרש חזית נשאו את רדידי
מעלי זה הזיון, חני ר' שמעון בן יוחאי זין שנתן להם בחורב שם
המפורש היה חקוק עליו וכיון שחטאו נוטל מהם כיצד נוטל מהם חד
אמר ירד מלאך ומקלפו וחולי דעתו כי שני ההפכים נמצאים ולכל
מציאות מלאכו הממציאו וחד אמר מאליו נקלף וחולי דעתו כי האחד
מציאות והפכו העדר כמו שאמרו לא זכו נכתבים למיתה ואמרו אל
יכנס לגן עדן הרי גיהנם. שומרי החומות שומרי חומותיה של תורה,
או אפשר שר"ל שלילת התאוות הגשמיות והפשטת המדות החומריות
שמתקטט מהן ולבשה אותן האשה השינה והעללה ומפני דבקותה
בהם היא קשה לפרוש והפרידה מהם היא צעיגיה מכתמו' והסרת
רדידה ועדיה כי היא זוג שני שקשה לזווגו כקריעת ים סוף, אבל
בחור שנשא בתולה כלומר צדיק שנשא אשת חיל אל אישה השוקקה
מבקשת דודה על משכבה אינו מצטער בהפרידו מכחות החומר ואינו
מרגיש בו ואינו צעיגיו ליסורין אף כי מכות ופצעים גם לא יצטרך
לפצוע האוהב כי כן האב קודם חטאו היה בחוץ הגן לא היה צריך
לעבור השומרים אשר בידם להט החרב המתהפכת אשר היו מקדם
לגן עדן כלומר אשר היו לפני פתח גן עדן וחולי הושמו שם למונעים
אחר חטאו או לפני חטאו או שבו למונעים אחר חטאו ואם היו
למראים קודם חטאו, ואם תאמר האדם אם הוא לאדם אפשר לקחת
מעץ החיים מבלתי שיעבור השומרים איך לא ספר הכתוב, יש להשיב
כי ספרו החרב ספר הקודם בו כבר ובעבור חטאו הושלך משם והושמו

השומרים ועוד כי למיעוט המלאו לא זכרו וכל שכן שלא זכר מציאותו
 למי שאכל מעץ הדעת נגרש מגן עדן חף צעזערו השומרים כי הוא
 יותר מעט אע"פ שרמז היותו אפשרי כאמרו (ועתה פן ישלח ידו כמו
 שאמרו רבותינו ז"ל באמרו) הרף ממני ואשמירם כי משה תפוס היה
 בקדש אלא פתח לו שיעמוד ויהפלה לפניו. ואמנם יש מרבותינו ז"ל
 שדעתם כי הוא נמנע למי שאכל מעץ הדעת לשוּב עוד לאכול מעץ
 החיים ואמרו כזה כהן שנתגרסה שאינה יכולה לחזור כמו שבארנו
 בשער הגן, ויש מהם שאמרו כזה ישראל ואע"פ שהאירו חטא האדם
 הקודם בזרעו אחריו והחטא הוא תאוה טבעית מֵאֵד הנפש המתאוה
 כדעת האומר לגן עדן קודם שבזרח העולם ושהטבע כן חייב חשק ויצר
 מֵאֵד הנפש החיונית כדעת האומר שהושמו הכרובים ואת להט החרב
 המתהפכת אחר חטא האדם ואמרו ישראל שעמדו על הר סיני וכל
 האדם לקחת מעץ החיים מבלתי שיכוהו השומרים. בראשית רבה על
 להט החרב המתהפכת אמר אדם מי מזיל בני מאש לוחטת, רב הונה
 בשם ר' אבהו אמר חרב מילה שנאמר עשה לך חרבות צורים כלומר
 מניעת היתרונות. רבנין אמרי חרב תורה שנאמר וחרב פיפיות בידם
 כלומר תקון המדות והאמונות, והלכו בדעת היותו נמנע לקחת מעץ
 החיים מבלתי ההכחות והפגעים זולת אומתנו עד שזדיק והוא השכל
 הטוב שנשא בתולה והיא הנפש הטובה לסבת עוותה ומריה הטבעי
 זה לדקוּתה בחומר חייב הטבע שיפגעהו השומרים ויכוהו מכת מות
 והמכות והפגעים יגלוהו מן המות האמתי ויוציאוהו אל הפועל
 והשלמות אשר נבדל בו כזה והוא להיותו מגיע מן הארץ ועד הרקיע
 ומקצה השמים ועד קצה השמים, כאמרו למן היום אשר ברא אלהים
 אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים, וקצת ממלת ולמקצה
 משמש לשנים עם הלמד לפניו ועם המס למה שאחריו. אמרו רבותינו
 ז"ל אידו ואירי חד שיעורא הוא עם היות הנראה שהאחד כפלים מן
 האחר ועוד שיעור קוטר הארץ אבל הרמז שבזרח כזה להיות אורך
 שכלו ורחבו כן כלום לדעת ולהגיע שכלו כל מה שבארץ עד לקצה
 השמים ומקצה השמים ועד קצה השמים שהוא ידיעת ציור סדר העולם
 והנהגתו והקשר חלקיו הנראה מאחריו ובגלותו אל הפועל ידבק עם
 השכל הנפרד ויפשט מן החומר. והיה אז באמת בגלם אלהים ויולד
 הגן השלישי לאדם שהוא לעולם חביב ואשר הוא בגלמו ובדמותו,
 בראשית רבה פרשת כ"ג כי שת לי אלהים זרע אחר ר' תנחומא בשם
 ר' שמואל אומר מאותו זרע שהוא קם ממוקום אחר, ואי זה המלך
 המשיח כלומר שאינו בא מטבע חומר אבל הוא מגיע מֵאֵד השכל
 הפועל המשלים צורת נפש האדם והמוציא לפועל ההכנה אשר זה
 והוא שלמות אלהי. גם הוא קרוב לנמנע אבל רבים תשועה נפשם כי
 אם צענו הנפש ובסגוף הגוף במאכל ומשהה בלבוש מצע כי צעזעור
 שיהיה המכוון באדם שיהיו הכחות החיוניות והטבעיות מיוחדות לגוף
 ושיהיו הכחות השכליות והכליתם וכוונתם לשלמות השכל, והיה יצר
 לב האדם רע מנעוריו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום ואיש
 אין בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לדקוּת השכל ההיולאני בנפש

פירוש על שיר השירים

החומרית הדבקה בחומר הדבק תמיד אל הסעדר ולהמשכו אחרים,
 וזיה מטבע האדם הרע (בכ"י חסר כאן כמו תיבה) ומריו להסתפות
 אל האשה שיעביר שכלו אשר הוא רוח אלהים בקרבו ואשר הוא זו
 בכלל אלהים ודמותו ושיתנהו לעבודת גופו עד שיהיה פעולת השכל
 זכוונתו לשלמות הגוף ושיהיה שלמות הגוף תכליתו וזורתו והגעת
 הנלחתו, רצה אלסיות אלהי באשר הוא אדם שיקח וישים פעולת
 אלהותו להגיע אל הנלחת אגשותו וזיה כאלהים לדעת טוב ורע לא
 לדעת האמת מן השקר כאלו עשה אלהים את האדם בכלמו לצורך
 שלמות הגוף, בענין חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו, כלומר שמו
 חכמתם אשר הם הם בכלל אלהים ודמותו בענינים הנפסדים והכלים
 ובעמל אשר תחת השמש כאמרם כשאין עושין רגון המקום מלאכתן
 נעשית ע"י עצמם ולא עוד אלא שכללכת אחרים נעשית על ידם שנא'
 ועבדת את אויבך, היתה רפואות החטא הגדול הוא בהנלת האדם
 מן המות האמתי שהיה מיתת הנפש השכלית בשישפיל השכל עצמו
 ויראה להשיג ולבנהיג הכחות החיוניות גם הטבעיות לרצונו ולבחינתו
 ושישתמש בהם וישמש כלם לעבודתו עד יהיה פעולתם וכוונתם לשלמות
 השכל ושיהיה שלמות השכל תכליתם וזורתם והגעת הנלחתם ושיהיה
 אדם באשר הוא אלהי כלומר שיקח וישים פעולת אגשותו להגיע אל
 הנלחת אלהותו, והוא שלא ישתדלו הכחות החומריות הטבעיות גם לא
 החיוניות ולא יתעסקו כי אם בצריך אל הגעת שלמות הנפש השכלית,
 בטעם בשישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים
 שנא' ועמדו זרים ורעו לאנכם, ואז יעונה הגוף וידוכה וכל אשר יענה
 איתו כן ירבה דבקו עם השם בטעם אמלאה החרבה, כמאמר
 סוקראט' האלהי כי כל אשר יגרש האדם מגופו הענינים הגריכיים
 יהיה יותר קרוב אל השם כי השם כלתי צריך וכל מה שינטרף אל
 הרבה יהיה השם ממנו יותר רחוק. וכתב אלפירז"י זאולס הטוב
 הרצוני והרע הרצוני והם הנאה והמנונה הנאה הם יתחדשו מן האדם
 לבד והטוב הרצוני אמנם יתחדש באופן אחד וזה כי כמות הנפש
 האנושית תמשה, המדבר העיוני, והמדבר המעשי, והמתעורר, והמדמה,
 והמרגיש והנלחת. אמנם ישכילה אדם וישער צמה היא צכח המדברת
 העיונית לא צדבר אחר נושאר הכחות וזה נלמד מהסתלות והידיעות
 הראשונות אשר נתן לו השכל הפועל וכאשר ידע אותם ואחר השתוקק
 להם צכח המתעורר וגועז צמה שראוי שיעשה עד שישגם צמדבר
 המעשי ועשה אותם אשר הוציא מלבו בענה מן הפעולות בכלי הכח
 המתעורר והיו המרמה והמרגיש אשר הם סועדים ומהטים למדבר
 ועוזרים לו בהעיר האדם אל הפעולות אשר ישג בהם הנלחת הוא
 אשר יתחדש אז מן האדם טוב בלו, ובאופן הזה יתחדש הטוב הרצוני
 עד כאן לשונו. אמנם התורה התמימה נתנה המצות והחוקים להנאה
 טובה ומתמה הצריאות לצריא ומשיבה הצריאות לחולים ושומרת מכל
 חולי ומכל מדוכ עד אשר לא ינטרף האדם עמה לרפואות חזקות
 והסמים החדים שהם הענויים הגדולים והסגופים והחזקים שהם
 הפך הטבע ותחלואי הנפש ומפסדי השכל כי צדיק הוא ד' צדקות

אהב ויודע לדיק נפש בהמתו וגומל נפשו איש חסד ועובר שארו
 אכזרי. ונראה כי שומרי החומות הם זולת השומרים הסובבים כלומר
 בתוך העיר וחולי הם הכרוזים אשר השכיח השם מקדם לגן עדן כלומר
 על החומות ולפני שער העיר ואמרו ואת להט החרב המתהפכת הוא
 כאלו אמר בלהט החרב המתהפכת ור"ל שהיו מניעים החרב בידם
 ימין ושמאל לכל נד ולכל פינה להכות לכל עובר ושכ כפירוש החכם
 אבן עזרא. או אפשר כי הכרוזים הם השומרים הסובבים בעיר ואת
 להט החרב המתהפכת הם שומרי החומות. ולכן הפסוקים במלת ואת
 נראה כי זאת בקשה כל העיר ולא מנאח אותו כי עלותה ופחיתותה
 הרחיקו אותו עד אשר ינא מכל העיר בטעם לא אבא בעיר אלא
 אמר הקב"ה לא אבא בירושלם של מעלה עד שאבא בירושלים של מטה,
 ואחר אשר הכוה ופנעוה השומרים הסובבים בעיר הלינה להם לשלול
 ולגזול אך יכו ויפנעו וייסרו הסולכים אחר הזמן הראוי להאסף הציטה
 ולכן לא שאלה מהם את שאהבה נפשי ראיתם כי העצירה מועד הראוי
 לבקש את דודה. ואמנם שומרי החומות ישללו ויגזלו היוצאים מן העיר
 בלינה והם אכזרים להכות מכות מות ליוצא ולבא, ומפני כי ינאח
 זאת מן העיר נמאח בה שדמה אותה דודה למגדל השן כלומר אשר
 על אחד משני הסלעים ולמגדל הלבנון נופה פני דונק באשר היא
 שם גם אמרה נאח השדה בלינה בכפרים כי נסויה ללכת באלה כטעם
 שדה ועל הדרך הזאת יהיה העיר הגן ושומרי החומות הם שומרי
 חומת העיר כטעם על חומותיך ירושלם הפקדתי שומרים, וסיחה
 האשה בתוך העיר כמו שהיה אדם ואשתו עמו בתוך הגן בכה או
 בפועל קודם אכלם מעץ הדעת לדעת טוב ורע, וינאח מביתו לבקשו
 בשווקים וברחובות אשר בתוך העיר ולא מנאח אותו, ומנאח אחר בן
 מחוץ לעיר לבקשו וכי בן האדם נגרש מנגן עדן באכלו מעץ הדעת,
 ואפשר לומר כי שומרי החומות הם שומרי חומות היכל המלך אשר
 בתוך העיר ויהיה העיר הגוף או הנפש כמשל עיר קטנה ואנשים
 בה מעט ויהיו השומרים הסובבים בעיר הכחות השומרות, ויהיו
 שומרי החומות הכחות השכליות אשר הם סביב היכל המלך שהוא
 גן עדן ושומרי חומותיו הם הכרוזים אשר מקדם לגן עדן. ואפשר
 לומר כי היא היתה עומדת מחוץ לעיר קרוב מן העיר ושם הכוה
 ופנעוה השומרים הסובבים בעיר כלומר הסובבים את העיר
 ובאשר לא מנאח אותו רצה להכנס בעיר אשר שם ביתו ולא
 חוכל באמרו עמל הכסיל תיגעו אשר לא ידע ללכת אל עיר ואז
 הסירו רדידה מעליה שומרי החומות הם הכרוזים אשר מקדם לגן
 עדן ומלאך וכרוז שמוות נרדפים וקס ג"כ משוחפים או מושאלים ואמרו
 רבותינו ז"ל בשעה שהאדם ישן נפשו אמרת למלאך ומלאך אומר לכרוז,
 ובתוב ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרוזים.

השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תמנאחו את דודי מה תגידו לו שחולת
 אהבה אני. שלחה דברים ביד כסיל ואמרה להם שיודיעו
 לדודה שהיא חולת אהבה כאלו אפשר להם לדבר עמו, ובזאת בזכר
 שהיתה חולה גם בראשונה כאמרו סמכוני באשישות ופדוני בתפוחים

פירוש על שיר השירים

כי חולת אהבה אני. אמנם חולי הראשונה היא נערותה ורתיחת הטבעים כי הם מנעו אותה מהשיג השלמות לא עצלותה, אבל חולי זאת היתה עצלותה והשינה אשר גברה עליה ורדיפתה התענוגים וגאותה בתענוג גופה וטוב ריחה. וכתב הרב וכי"ל היא האהבה הראויה שיאהב את ד' אהבה גדולה ויתירה ועזה מאד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ד' וממלא שוגה בה תמיד כאלו חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה שהוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעת שהוא אוכל ושותה יותר מזה תהיה אהבת ד' בלב אוהביו ושוגים בה תמיד כמו שזכרנו בכל לבבך ובכל נפשך וגו' והוא שאמר שלמה דרך משל כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה, ואע"פ שהרב זכר החולי שבה כלומר רצוי האהבה הנראה כי אע"פ שהוא שבה כי הוא מורה על רוב האהבה הוא גנאי כי מורה על מונע או מונעים מזה או מזה זולתה והוא החולי. גם ספרה להם שזכרו ותארה אותו להן כאלו הוא ראוי להן והן ישיגו ענינו ואמתתו ואמרה דודי זה ואדום ר"ל לבן לבן נקי כאמרו כיום נח, ואמרו ואדום ר"ל מעורב באדום ואמרו דגול מרצבה ר"ל שהוא מושל על כל הכחות ומתעסק בהן לא אמרה ודגלו עלי אהבה כלומר מיוחד לי כאשר אמרה השנית, ואפשר שרמז במספר רצבה לעשרה שליטים אשר היו צעיר, או רומז לפעולתו בעולם התחתון שכולל אותו עשרה מאמרות, ולתוספת ביאור לעורר על המספר ספרה משזכרו עשרה צפרט באזורים וענינים מיוחדים, ראשו קווצותיו, עיניו לחייו שפתותיו ידיו מעיו שקיו מראשו חכו, ור"ל מראשו תמונתו וקשר אבריו, ור"ל חכו דבריו שהם נחמדים ומתוקים, וכמו ששנחה אותו בתחלה בכלל באמרה דודי זה ואדום חזרה לשבח דרך כלל באמרה כלו מחמדים זה דודי זה רעי. וכל אלו השבחים אשר שנחה דודה בהם הם גשמים דומים לשבחים אשר שנח הדוד אותה בהם והתחילה שזכרו מראשו ותרג עד רגליו כי עיקר מציאותו למעלה ופעולתו יורדת עד למטה. ילמדנו פרשת כי תשא אמר ר' אבא בר' יהודה כנסת ישראל מקלסה להקב"ה מלמעלן למטן ראשו קווצותיו וכו' שהורידה אותו מן העליונים לתחתונים ועשו לי מקדש, והקב"ה מקלסן מן למטן למעלן מה יפו פעמיך וכו' שהעלה אותה ונתתך ד' אלהיך עלין, וכאשר השיבו לה אנה פנה דודך ונבקשנו עמך השיבה דודי ירד לגנו וגו'.

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים. ואחר כך בא הדוד ואמר יפה את רעייתי כתרצה נאזה כירושלם, לא הזכיר בה מגדל דוד שהוא היכל המלך. ילמדנו צפרשת במדבר מהו כתרצה שאני מתרצה ללב, ד"א כתרצה שאתם מתרצים לו בקרבנות ואמר איומה כנדגלות כנגד אמרה דגול מרצבה.

הסבי עיניך מנגדי וגו'. לא אמרה שלצבה אותו באחת מעיניה כאשר אמר לשנית אך אמר שהפנה ותסור מעליו ואמר שהם הרהיבוני ר"ל חסרו מומעלתי ומועטו תועלת פעולתי, ושנח אותה בשערה ובשניה ובדבר שאינו עזמי בגוף ולא קיים ועומד כל ימי חייו והם בעצמם השבחים ששנח בהם השנית בתחילת פרשת הנך יפה וגו' עד כמגדל

דוד נוארך אל הוסיף בשנית כחוט השני שפתותיך ומדברך נאזה גם אמר בשנית הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים וכן אמר בראשונה אך לא הזכיר עיניך יונים לשלישית, אמנם השלישית אמרה על הדוד עיניו כיונים על אפיקי מים.

ששים המה מלכות ושמיים פלגשים ועלמות חין מספר. אמר המה כלומר כן הוא הטבע והמציאות ברוב כמו שאמר הנה מטתו שלשלמה וגו' ולקח מספר ששים מלכות כנגד ששים גבורים שזכר לכל זכר נקבתו ומקבלת נורתו והכל הפלגה לרצוי הכחות. או אפשר שזכרם שם בלשון זכר למעלתם וזכרם הנה בלשון נקבה לפתיחותם כאשר אמרנו בקראה שולמית. ואפשר שרמז במספר הזה לשנות האדם וזכרם בזאת בלשון נקבה לפתיחותה. מדרש חזית ר' ברכיה ור' חלבו משום ר' שמואל גמשלו ישראל לנקבה מה נקבה זו נוטלת עשור נכסים מאזיה ויוצאה כך ישראל ירשו ארץ שצעה עומים שהוא עשור לשבעים אומות ועל ידי שנמשלו ישראל לנקבה אמרו שירה בלשון נקבה שנא' אז ישיר משה ובני ישראל את השירה. אבל לעתיד לבא עתידין לירש כזכר היורש נכסי אביו והם אומרים שירה בלשון זכר שנא' שירו לד' שיר חדש, ואמרו ושמיים פלגשים אינם זולת הששים אבל מששים ועד שמיים כי כן סגנון החכם הזה כאמרו שלשה המה נפלאו מומי וארבעה לא ידעתיים, וכמוהו רבים. ואמר כי ימי האדם עד ששים גבורים וממלכות מששים עד שמיים הם פלגשים שהם למטה מן המלכות כטעם תרי חריב שאמר אחד מן התנאים, והאחד אמר חד חריב כי התנא האחד דבר על ההווה ברוב מהזקנים שיגיעו קרוב לשבעים שנה, והתנא האחד דבר על המיעוט הנמצא לפעמים שיגיעו לשמיים כטעם ימי שנותיו זהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה וכטעם תן חלק לשבעה וגם לשמונה ומשמנים ומעלה לא חשב כלום כי הוא פחות מחריב וכמת הוא חסוד. ואמרו ועלמות חין מספר חולי הוא רמז לשנים שעברו על גבורת (השם) שמיים ואם הוא מעט שהולך זהם לעולמו, ובין על מה פחותה מפלגש כי פלגש היא מיוחדת אע"פ שאינה אשתו, או אפשר שאמרו ועלמות חין מספר הם רמז לשנים שהם לעולם אחר המות וטעם חין מספר כטעם כי יהיו כל שבא הכל, או אפשר שהוא הטוב כי בעבור שזכר השנים אשר מששים שנה ומעלה שהם פחותים מאשר לפניהם במעלה מפני חולשת הטבע אמר כי מן השנים אשר עד ששים מה שינהג האדם זהם במדות הנערות בזמן הגדול והנמיחה ובימי העולמים מפני רתיחת הטבעים הם חין להם מספר ידוע כי מהם יקדם לעורר לבנו ומהם יתאחר כפי הטבע וההכנה והזמון והרצון כמאמר אחד מן התנאים מחד לשבתא לשבתך כלומר שישתדל להשלים נפשו וינעורתו כטעם ימות המשיח לישראל שבעת אלפים, והאחר אמר ברוך ד' יום יום דבר יום ביומו כלומר שיתנהג בימי הנערות בתענוגות גופו ובימי הבחרות בתורה ובמנוחות ובתקון המדות, ובימי הזקנה בחכמות וידיעת האמתות כטעם שתא אלפי הוי עלמא שני אלפים תורה שני אלפים תהו שני אלפים ימי המשיח, כמו שיבארנו בשער ספירת העומר. אמר אחת היא יונתי תמתי אחת היא

פירוש על שיר השירים

לאמה כלומר מיוחדת להשתדל ולשים שכלה והשגחתה בצרכי האם וכפל
 ואמר צרה היא ליולדתה כלומר מכל וכל היא ליולדתה, ולכן אמר
 ראה צנות ויאשרוה וגו' כלומר בעבור שראו אותה מיוחדת וצרה
 לצרכי האם כלומר לנפש החיונית אשרוה ויהללוה ימי הנערות והוא
 שקרא צנות והוא שקרא למעלה עלמות. גם יש הנצרות והזקנה והוא
 שקרא מלכות וגבורים, גם ימי הישיבות והוא שקרא פלגשים כי החלק
 השכלי טוב לגוף ולנפש בכל זמן כי חיים הם למוצאו ולכל בשרו מרפא,
 ובאר הנה מה שקרא למעלה עלמות כי הזכיר צנות במקום עלמות
 והזכירם כסדרן. בראשית רבה פרשת ויגש והקול נשמע בית פרעה
 באו אחי יוסף אחת היא יונתי תונתי זה יחזק שהיה יחיד לאמו צרה
 היא ליולדתה זה יעקב שהיה בכור לאמו שהוא זדיק, ראה צנות
 ויאשרוה אלו השצטים מלכות ופלגשים ויהללוה זה יוסף.

כי זאת הנשקפה כמו שחר וגו'. נראה כי עתה בא הדוד פעם שלישי
 ואמר כמו שחר כלומר שהתחילה להאיר, השיבה אל גנת אגוז ירדתי
 לראות באזי הנחל לראות הפרחה הגפן הנצו הרמונים, ואמרתי כי
 זה דברה האשה כי כן אמרה למה לכה דודי נחל השדה נלינה בכפרים
 נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים, כי היא המסתפקת
 באמרה אם לא הדוד, וצריך להשתדל אחר שאמרה אל גנת אגוז מדוע
 לא אמרה ירדתי לגנים. ואפשר כי לא אמר אם פרחו האגוזים בעבור
 כי ענינו הולך אחר זמן השנה יותר מכל האלנות עד שכל חילני האגוז
 מתקשה קליפתם קרוב מהתקופה או ביומה. ואפשר כי דמו האשה
 לאגוז לפחיתותה ודקותה בחומר ונקראת גנת בלשון נקבה לפחיתותה
 לא גן באמרו בשנית גן נעול, ודמו נפש האדם לאגוז לפניו רבים
 האחד כי העץ ממנו טוב מכל העצים וכן חומר האדם טוב משאר
 חומרי בעלי חיים וכן עליהו שומר הפרי טוב הריח מאד וכן מדות
 האדם שהם נקיים לו זכה התורה והמנות שנתנו לנרוף בהן את
 הצדיות ולזקק שמורים ומדריכים אל דרך עץ החיים, והשגת השם
 דרך קבלה הוא ההשגת ריה ולשמע און שהוא משיג דבר גדל ממנו
 לא שיראהו ושיגהו השגה אמיתית ועלמית כהשגת ראה אף כי שיקרב
 אליו ויאכל הפרי שהיא התכלית המכוון, וכן פריו בעודו צוסר מר
 מאד בלתי ראוי לאכילה לשום אדם כשקדים וזולתם שאוכלים קצת
 האגשים וכן שכל האדם שהוא פריו המכוון ממנו פחות ורע מאד בימי
 הנערות בעודו צוסר כי עיר פרח אדם יולד והם ימי החסו, וכן
 הפרי הזה מכוסה בשלש קליפות והתחונה דבוקה באוכל ודקה, והשניה
 קשה והעליונה מלובלכת וכן שכל האדם ר"ל החלק העיוני יש לו שלש
 קליפות שאר חלקי העליונה המלובלכת, וכן הפרי הזה דבק בקליפתו גם
 כנגד הקליפה העליונה המלובלכת, וכן הפרי הזה דבק בקליפתו גם
 העץ נאחז בו בחוף הפרי ולא יוכל האדם להצדיל אותו מהם כי אם
 בקושי עד שיבשו קליפותיו קצת יובש. וכן שכל האדם לא ישלם ולא
 יוכל השכל הפועל להוציא אל הפועל ולהפרידו מן החומר עד יחלוש
 הכחות החיוניות ויתקדר דמו ויבנה מרתחתו ויגיע לחד חריב. וכמו
 שאגוז אינו נאכל פריו עד שתשבר קליפתו כן האדם לא ישלם השכל

כי אם נהשבר והחלש הכחות החיוניות כאמרו אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שנגוף כלומר שיגיע לחד חריב, גם עקר פרוי הוא אחר המות ר"ל השארות נפשו הוא אחר הפסד הגוף. גם הפרי הזה בקצתם כאשר ייבש יפרד ממוכסו לגמרי ויהעניס המסובבים והנחאזים עם האוכל ובקצת לא יפרד מהם לעולם. וכן שכל האדם בקצת האגשים כאשר יחלשו הכחות הטבעיות יזדקך השכל ויהיה נקל לו להפרד מן החומר ובקצתם נאחז בחומר ונדבק בו עד לא יוכל להפרד ממנו גם זימי הזקנה, והפרי הזה גם בהיותו צוסר עם רוב מרירותו ברוב התקון והצטול בדבש יוסר מרירותו ויהיה מאכל טוב ומועיל, וכן שכל האדם יתוקן גם זימי הנערות עד יהיו ימות המשיח לישראל שבעת אלפים בתורה שהיא מחכימת פתי ובזמנות שהם מחוקים מדבש ובלמוד הטוב.

לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי גדיב. כלומר לא הרגשתי בדבשי עד שמתני. אמר כן שכל האדם המוכנה לחשה בספר הזה כי נפשו הטובה והישרה היתה לו עזר וסבה לקבל השכל הנקנה ושהיה ראוי להיות מרכבה ומטה נושא ומקבל לרוח הנדיבם כלומר השכל הפועל ולקבל צורתו. והשיב הדוד שובי שובי השולמית כלומר הראויה לקבל השלמות ולהיות בת זוג למלך, ואמרו שובי שובי ראיה מזוארת שהיא בעלת תשובה. גם נקראת שולמית בלשון נקבה לרבקותה בחומר ולפחיתותה כאשר אמרנו באמרו מלכות וגנת. שובי שובי ונחזה כך כלומר גסתכל בזיפוך, ואמרו ונחזה ולא אמר ואחזה רמז כי אינה מתיחדת לו לבדו כראוי אבל היתה גרואית לאחרים עמה ולא לו כמו שאמר בסוף חזרים מקשיבים לקולך השמיעיני כלומר אחר שהם שומעים קולך השמיעיני ג"כ, או אל תשמיעיני זה קולך כי אם אלי. השיבה מה תחזו בשולמית במחולת מחנים, אמרה תחזו גם מחנים בלשון רבים או (בכ"י חסר באן תיבה) ואינו רחוק שאמרו שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה כך באמרו ויעקב הלך לררכו אחר שאמר ויאמר ד' אל יעקב שוב אל הרץ אבותיך ולמולדתיך, ואמרו ונחזה כך באמרו ויפגעו בו מלאכי אלהים אבל זיעקב ספר שכבר פגעו בו וכאן הוא אומר שהיה מבקש מינה שיחזו אותה, ואמר ונחזה כך ר"ל נתן לך שלותך וזורתך כאמרו עיני ד' הנה ובאמרו מלאת עינים סביב לארבעתם, ואמרו מה תחזו בשולמית במחולת מחנים כאמרו ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים, ואמרו רבותינו ז"ל מלאכים שמלוין לאדם בחוגה לדרך אין מלוין אותו בדרך. ואמרה במחולת מחנים ר"ל תחשבו שיוכל להיות זוכה בשתי שולחנות שלמות הגוף ושלמות הנפש ושהיה שמחה ומעדנת בהענוגות הגוף ובהענוגות הנפש יחד זה אי אפשר כי לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים באמרו אמלאה התרבה, כי כן איני יכולה להתראות להם ולך יחד ולהתפעל. מדרש חזית במחולת מחנים מה אהם יכולים לעשות לנו במחולת שנעשה ליעקב אבינו כשיצא מבית לבן. ילמדנו פרשת במדבר מה תחזו בשולמית שהיא במחולת מחנים ושאלנו חוטאים והוא מותל לבן, והשיב הדוד מה יפו פעמיוך בת גדיב כלומר כמה

דרכיך טובים וישירים, וקראה בת נדיב חומר הראוי לקבל הרוח הנדיבה כלומר השכל הפועל ולהדבק בו כטעם בת פלוני לפלוני, והאריך בשבחים ופרט מהם עשרה כנגד העשרה שאמרה היא בו צפרט, וכנגד העשרה שליטים אשר הם זה. גם רבותינו ז"ל זכרו צפרק המפלת ג' שותפין יש באדם הקצ"ה אציו ואמו דברים שהקצ"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראית העין ושמיעת האוזן ודבור שפתים והלוך רגלים ודעה וזינה והשכל וכיון ברוח הריח ונשמה הטעם ונקלסתר פנים המשוש אשר בכל שטח הגוף והם פעמיך חמוקי ירכיך שדרך בטנך שני שדיך צוארך אפך ראשך ודלת ראשך וכנגד אמרה כלו מחמדים אמר מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים ור"ל כמה את נעמת ויפה לצורך אהבת התענוגים, או אהבת בתענוגים שם תואר לה כלומר את האהבה בתענוגים או שאת אהבה בתענוגים, והוא התחיל לשבח אותה מרגליה כי עיקר מציאותה בארץ.

צוארך כמגדל השן עיניך ברכות בחשבון על שער בת רבים. כלומר שכל הרוצה לראותך יראה אותך לא כבת מלך פנימה כי היא הייתה חוץ לעיר כאשר זכרתי ולכן דמה אותה למגדל דוד שהוא בחוץ העיר, ואפשר כי אמר השן זהה הידיעה כלומר על השן הידוע הגזוה אשר על ראש ההר הגדול כי כן דרך לעשות מגדלים על ההרים הרמים באחד משני הסלעים להציט למרחוק אם יבוא צר ואויב. ודמה צוארה על קומת גופה אשר דמתה לתמר למגדל אשר על שן סלע ההר להיותו ישר וגבוה ונראה לעין כל ומציט למרחוק כטעם ויגבה מכל העם משכמו ולמעלה, ודמה עיניה לברכות מים, כי אמרה היא עיניו כיונים על אפיקי מים רוחנות בחלב אמר בחשבון על שער בת רבים אולי בחשבון היו באים שתי עינות מים ממוקם גבוה על שער העיר שעוזרים בו רוב אנשי העיר ולכן אמר על שער ולא אמר בשער. ואמרו אפך כמגדל הלצנון צופה פני דמשק, דמה סמיכות אפה אל ריח פיה למגדל אשר בלצנון שריח הלצנון תמיד בו שהוא טוב כאמרו וריח שלמותיך כריח לצנון, ואולי מומנו נגזר לצנוה גם כל עני לצנוה וספונה פני דמשק שסביבו גנות ופרדסים הרבה מאד, כי כן אמרה היא לחייו כערוגות הזושם מגדלות מרקחים, פי' ר' יונה פרחי הנשמים, ואולי לשתופו לקח מגדל הלצנון.

אסרתי אעלה בתמר אותה בסנסניו ויהיו נח שדיך וגו'. כלומר מי יתן ויהיה כך וכך וריח אפך כתפוחים, וחכך כיון הטוב ויהיה לי חכך כיון הטוב שהולך למישרים. והוא השיצה אני לדודי ועלי תשוקתו והיה ראוי לה לומר ועליו תשוקתי, ואזא מרי מ"כ כתב בפסוק ומוצא אני וכן מנאלנו ציפה בנשים שאמרה אני לדודי ועלי תשוקתו שהוא בשוה ואע"פ שקראהו בנות ירושלם היפה בנשים אינה אשת חיל אבל אשה יפה וסרת טעם, כי שניהם דברי השינה והעצלה לא המשחוקקת והמבקשת דודה. לכה דודי נאל השדה בלינה בכפרים לא אמרה נבוא לבית אמי נחעלסה שם באהבים אך נאל השדה כטעם ויהי זהיותם בשדה וכטעם איש שדה, והנה תועה בשדה כטעם ותאל דינה, כי הייתה מתביישת ומסתתרת ומתעלמת מאהבתו כדרך החושקים והמנאפים

לא שהביאה לבית אמו כדין איש ואשתו, ואמרה אם פרחת הגפן וגו'
 כלומר אם הגיע שום זשול ושום שלמות כי היא המספקת במציאות
 לא הוא כי לא היה מסופק, אבל אמר לראשונה הנזנים נראו בארץ
 וגו', ולשניה שלחך וגו', ואמרה שם אתן את דודי לך, לא שנתנה את
 בתה, לא עדין, וכן אמרה דודי לפניך לך כי היתה מסתירה ומעלימה...

פי יתך כחך לי. מפני שהיתה יודעת בעצמה כי אינה אשתו הראויה
 לו היתה מתאווה שיהיה אחיה יונק שדי אמי כלומר משתדל בכחות
 החומריות ותמצאהו בחוץ חשקה ולא יבזוז לה..

אנהגך אביאך אל בית אמי. גם אביאך אל בית אמי ולא אבזוז ותא"ו
 תלמדני כנוי לכסתר שז לאם כלומר תלמד אמי אותי להסתהג
 עמך, או היא לנכח הדוד וכל זה מורה שהיתה כעגל לא לומר עגלה
 יפיפיה אשר לא עלה עליה עול. אשקך מיין הרקת כלומר שאהיה
 משקה אותך מיין הרקת.

שמאלו תחת לראשי וימינו תחזקיני, והכל עטוף על מי יתך ואמרו
 אשקך מיין הרקת וגו' כטעם ותשקן את אביהן יין. שמאלו תחת
 לראשי וימינו תחזקיני כטעם ותשכב עמו.

השבעתי אתכם בנות ירושלים מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד
 שתחפץ. לא אמרה אם תעירו ואם תעוררו כאשר אמרו
 בשמים הראשונות כי אין ראוי לומר לזאת כי אם כבר העירו ועוררו
 עד שנתעללה מלבקש דודה גם לא נמנעה לו כאשר דרש אותה לא
 השביעה אותם בצנאות או בחילות השדה להזהיר עליהם או שלא
 ירסו לראות בעוד דרשם החכמות הסם מרוב חשק לבקש התכליות
 כאשר עשו הראשונות כי לא דורשת החכמה ולא גדל חשקה בדודה
 עד שהיה צריכה הזהרה והתרחם, אבל היתה צריכה לזרז בעבור
 היותה נמשכת לתאוות הגשמיות. ואמרה מה תעירו ומה תעוררו את
 האהבה ר"ל למה תהרסו לראות והעפילו להעלות עד שתנוח רתיחת
 הכחות ואסירה עדיי מעלי. ילמדנו פרשת אלה הדברים שלש שבועות
 בשיר השירים אחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יגלו את הקץ
 ואחת שלא ידחקו את הקץ ואת שלא ימרדו על המלכות, ונראה כי
 על הראשונה והיא הקטנה קודם הגיע לארבעים אמר שלא יגלו לה
 את הקץ כי אינה ראויה לשמוע התכליות ועל המבקשת דודה על
 משכבה אמר שלא ידחקו את הקץ כלומר שלא ירסו לראות ושילכו
 בלמוד על הסדר, ועל הישנה המתענגת והמתקשטת אמר שלא תמרוד
 במלכות ר"ל כחות הנפש אחר שהיא דבקה בגשמיות ושכלה מלוכלך
 בהן פן תאבד שניהם. ועתה נפרד הדוד ממה פעם שלישיה, ואחרי
 כן אמר מי זאת עולה מן המדבר להכנס עמה כטעם איכה וכטעם
 מי אלה, וטעם מן המדבר כמו שבארנו אך לא אמר עליה שהיתה
 כחמרות עשן מקוטרת מור ולבונה מכל אבקה רוכל כאשר אמר על
 אשר לפניו והיא לא שבה כי אם בזופי ובטוב טעם כי אמרו וריח
 אפך כתפוחים, וחכך כיון הטוב הוא עטוף על אמרו אפך כתפוחים
 אמרתי אעלה בתמר וגו' ויהיו נא שדיך וגו', ואמר השכל הנפרד לשכל

פירוש על שיר השירים

העיוני תחת התפוח עוררתיך כלומר תחת החומר. ואמרו רבותינו ז"ל על אמרו תחת התפוח עוררתיך צריך לקהווי זכר לתפוח, ושמה חבלתך אמך כלומר הנפש נתעברה מן כיון החומר ולא נפרדה מן החומר כראוי, או אפשר כי אמרו תחת התפוח וגו' הם דברי השכל הנפרד לשכל החומרי, וכן אמרו שימני כחותם על לבך כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה כלומר קנאת הכחות החומריות מן הנפש וזה ראייה גם כן כי גברו התאוות והכחות הגשעיות ורבו הקנאות. מדרש חזית כי עזה כמות אהבה שהקב"ה אוהב אתכם עזה כמות קשה כשאל קנאה שנקנאים אותו בזרים, ד"א אהבה שאהב יחזק את עשו קנאה שקנא עשו ליעקב ד"א אהבה שאהב יעקב את יוסף קנאה שקנאו בו אחיו. רשפיה רשפיה אש שלהבת יה כלומר שלהבת גדולה כטעם הרדי אל ד"ל רתיחת הטבעים גברה מאד ולכן לא נמצא בזאת עד שיפוח היום ונסו הצללים כי לא נתקררו גם צעת היותה עולה מן המרזב שהוא זמן חריב, ואמר עוד תחינה ובקשה אם יתן איש כל הון ביתו וגו' הנרמז באמרו בית והון נחלת אבות צו יבזו לו הכל לא חשב לכלום.

אחות לנו וגו'. נראה כי אמר כן השכל הנפרד לשכל הנקנה מן השכל החומרי ואמרו קטנה ושדים אין לה כלומר שלא יראה מיון הטבע והנערות והעלמוים ושהיא צוסר שלא הננו הרמונים ולא פרחי הגפן ולא פתח הסומר ולא נחשלו מדותיה ולא שקטה רתיחת טבעיה כי השדים הוא בשול האשה ויציאת ימי הנערות והכנס ימי הזגרות כזקן באדם. ילמדנו פרשת לך לך קטנה ועדיין לא היו לה זנים, ואמרו ציוס שידובר זה ר"ל צעת שיגיע לה ידיעת המושכלות שהוא השכל הנקנה והוא רוח הקודש כאמרו רוח ד' דבר בי כי הדבור באדם הוא השכל ולכן נקרא חי מדבר כמו חי משכיל. והשיב השכל העיוני אם חומה היא שלא בא עליה זר ולא הטיל בה הנחש וזהו המאכל כלומר שלא שחתה שכלה במעשים, כזנה עליה טירת כסף כלומר יוציאה אל הפועל ונשכילה ולקח לשון בנין להיות היציאה מן הכח אל הפועל הוא בנין והוא הצינה כי הצינה גם תבונה מגזרת צין והוא הצורה העומדת כנגד הנקב האמצעי צמח הראש צין נורת הדעת והוא הדמיון ובין צורת החכמה כנגד הנקב האחרון והדמיון נקבי המוח על המוח, ואמר טירת כסף מלשון ככספה נפשי כלומר בנין נחמד וכסף בלתי נפסד ובלה ובלה. בחגיגה אם עשיתם עצמכם כחומה ועליהם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין הרקב שולט בו ר"ל שרוח נבואה שרויה בתוכם עשיו שעליהם לדלת נמשלתם כארז שהרקב שולט בו. ואם דלת היא כטעם עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו כלומר שבעלוי הכחות החומריות נצור עליה לוח ארז שהרקב שולט בו. מאי ארז אמר עולא סם מגור מאי סם מגור א"ר אבא בת קול כדתיבא ושמתו נביאים ראשונים חגי זכריה ומלכיה נסתלקה רוח הקודש מיישראל ועדיין משתמשין בבת קול ופירוש סם מגור הסם כטעם שהרקב שולט בו ור"ל עץ פחות ונפסד הפך עץ החיים. ילמדנו פרשת לך לך אחות לנו קטנה מדבר באברהם ולמה נקרא אחות שאינה את העולם לפני הקב"ה. אם חומה היא אם הוא גותן נפשו כחומה

הזאת שהיא עומדת בפני המלחמות ויומסור נפשו על קדושת שמי נבנה עליה טירת כסף וכו'. ובאמת השכל החומרי מחבר בין העליונים והתחתונים ועומר בפני מלחמות ארבעת המלכים והחמשה, ואולי הם רמוז לארבעת היסודות וחמשת החושים. בראשית רבה אס חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואס דלת היא נצור עליה לוח ארז אס דל הוא מועשים טובים וממנות נצור עליה לוח ארז מה הצור הזה אינה אלא לשעה כך אני איני מתקיים עליו אלא לשעה, אמרה לפניו רבון העולמים אני חומה ועמיד אני דברי תורה כחומה ושדי כמגדלות אז הייתי צעיניו כמוצאת שלום שנכנס בשלום וינא בשלום, ואפשר שאמרו מה נעשה לאחותינו ציוס שידובר בה שאמ' כן הסבה הראשונה או השכל הנפרד לפמליא של מעלה מנפש האדם או מן השכל החמרי כטעם נעשה אדם צלמנו כדמותנו, וטעם אומרו אחות ולחותנו כענין אמרו הן האדם הים כאחד ממנו, וקראוה אחות בלשון נקבה להיותה המקבלת הצורה והס באמת הצונים והמזיירים, והשיב פמליא של מעלה אס חומה היא וגו' כטעם מהס אמרו שיצרא ומהס אמרו שלא יצרא.

אני חומה ושדי כמגדלות. השיב השכל החומרי אני חומה ויש מעצור לרוחי מאכול מעץ הדעת כלומר לא שותי שכלי במועשים ולא היתה תשוקתי אל קין עד שיהיה משפטי לצור עלי לוח ארז לכלות ולקלות ולהיות הכל. ואל תקראוני קטנה ואל תאמרו כי אין לי שדים ושאיני צוסר כי איני מנושלת. ושדי כמגדלות כלומר גדולים ושלמים ורוחי נכון בקרבי ומזומנת לקבל השכל הנקנה כלומר המושכלת ואז הייתי צעיניו כמוצאת שלום כלומר ראויה לקבל השלמות. ואדוני דודי החכם כתב בפירוש וישמע יתרו אחות לנו הס דברי השכל הפועל לשכל החמרי על השכל הנקנה והנה השכל הנקנה אס הוא נקבה אלא השכל הפועל הוא זכר וצורה אלא השכל החמרי. גם חומה ודלת ושדים אינו נופל על השכל הנקנה. סוף דבר הנה לא נמצא בפרשה השלישית שנתחברה עם דודס חבור שלם ודבוק אמתי ולא שהביאה אותו אל בית אמה ואל חדר הורתה ולא שהוא הביא אותה לשום מקום, ולא יוס חתונתו ולא יוס שמחת לבו, ולא שהנצו הרמונים ולא שפרחה הגפן ופתח הסומר כל שכן שלא נתבשרו הפרות ולא שאכל ושתה או שהאכיל והסקס רעיו אלא כל אחד משבח חצרו ומספר כי אוהב אותו ונכסף אליו כדרך החושקים קודם שנשלמה ההבנתם כאמרו אמרתי אעלה בתור וגו', ואמרה ועלי תשוקתו והתשוקה הוא קודם ההבנה. ואמרה לכה דודי ננא השדה לא שהביאה אותו אללה ואמרה שס אתן את דודי לך, וכן דודי צפנתי לך לא שעדיין נתנה אותה לו ואמרה מי יתכן כאח לי דרך תפלה אינאך אשקך אנהגך אביאך אל בית אמי לא שעדיין הביאה אותה. ואמרה תלמדני לא שעדיין לומדה אלא היתה כעגל לא לומד ואמרה אשקך מיין לא שאכל ושתה אף שהאכיל והסקס רעיו ודודי. גם אמרו שמואלו תחת לראשי וימינו תחבקני כל זה עטוף על אמרה מי יתכן. גם הוא אמר אחות לנו קטנה ושדים אין לה כלומר עדיין הוא צוסר. אס חומה היא וגו' לא שהעיד עליה שהיתה

גן נעול מעין חתום, אבל היא העידה צעמיה שם שהיא חומה ושדיה
 כמגדלות ואז היתה כמוצאת שלום לא מוצאת שלום. ונראה כי מתחלת
 המגילה עד על משכני זלילות היה משל על האדם שהיה בן עדן
 זכה או בפועל קודם שחטא כל זמן שלא הוציא לפועל בחירתו לטוב
 או לרע לחיים או למות כאמרו ויטע ד' גן בעדן מקדם וישם שם את
 האדם אשר יצר, וינמח ד' אלהים מן הארמה כל עץ נחמד למראה
 וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע והרשהו השם
 וצוהו לאכול מכל עץ הגן ויורהו ד' עץ לזלתי אכול ממנו פן ימות
 כאמרו ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות
 תמות. ואז היה בבחירת האדם לאכול מעץ החיים ואכל וחי לעולם בלא
 פגע ובלא מכה ובלא פגע רע כאמרו ראה נתתי לפניך את החיים
 ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים והוא על מי שישתדל
 ללמוד החכמה על הסדר וירא מהביט פן ייפץ ויפגע כי לא היו אז
 פירות הגן מבושלים כאמרו טוב דמה לך דודי לזבי או לעופר האילים
 על הרי צתר. וכאמרו אחזו לנו שועלים וגו' וכרמנו סמדר לא שנתצלו
 הפירות ולא הזכירה שאלה מהם כי אמרה צללו חמדתי וישבתי ופריו
 מתוק לחכי הוא ספור חשקה בו והעד חמדתי וטעם הגה דבריו
 וחכמתו ומוסרו כטעם פרי לדיק ינוב חכמה פרי לדיק לחיים. ומן
 על משכני זלילות עד אני ישנה הוא משל על האדם שמצא אשת חיל
 אל אישה השוקתה מבקשת דודה על משכבה ואשר זטח בה לצ בעלה
 והוציא לפועל מה שהיה בו זכה ושלח ידו ולקח ואכל מעץ החיים,
 כאמרו כמעט שעברתי מהם עד שמוצאתי את שאהבה נפשי אחזתיו ולא
 ארפנו עד שהביאותיו אל בית אמי ואל חדר הורתי. והזכיר יום חתונתו
 ויום שמחת לבו, שהוא יום הנשואין והדבוק ושהיה לו מטה ועשה לו
 אפריון ושהגיע למלוכה. ואמר המלך שלמה ובמלך שלמה מה שלא עשה
 כן בשאר כי לא נקרא בהן כי אם שלמה או שולמית בלשון נקבה
 לפחיתותה, והדוד העיר על דודתו שמוצאה גן נעול ושהיה שלחיה
 פרדם רימונים עם פרי מגדים כלומר אפי' ומה שהרוב מהם חמוץ
 הוא מתוק ומבושל, והעיר כי כלה יפה ומוס איהן בה וקראה כלה ששה
 פעמים מה שלא עשה כן בשאר כלל כי היא אשתו האמתית והמיוחדת
 לו מכל וכל. מדרש חזית בעשרה מקומות נקראו ישראל כלה השתא
 וארבע בניאיס וכנגדן לבש הקב"ה עשרה לבושים, והיא חלתה פני
 דודה שיבא לגנו ויאכל פרי מגדיו כלומר הפירות הטובים לו והראויים
 אליו והם שהזכיר הוא כאמרו שלחך פרדם רימונים עם פרי מגדים
 לא שתתן היא לבעלה והאכילהו מן הפירות הראויים לאשה הנשמעת
 לדברי הנחש והנסתת אליו, והוא העיר צעמנו כי בא לגנו ואכל ושתה
 ושהאכיל את רעיו ודודיו ושעשה להם משתה כי במשול לדיק תעלו
 קריה וזה שלח ידו ולקח מעץ החיים ואכל וחי לעולם בלא פגע ובלא
 מכה, ועבר שלשת החכמות ונכנס בהם בשלום ויצא בשלום כלומר שעבר
 אותם כלום והשלימם על סדר בלא פגע ובלא מכה בלא הריסה ובלא
 טעות וכחותיו החומרניים והם שומרי העיר וכל שכן השכליים והם
 שומרי החומות כולם כאחר טובים ומישרים. הדרך לא שיעומו דרכה

או שיצטלו או יאחרו עד כי שאלה משומרי העיר את שאהבה נפשי
ראיתם ולרוב יוסרם ושלמותם דמתה כאלו הם רואים ומראים ואינם
לא השיבו לה דבר כי אין מטבעם להראותו אבל כמעט שעברה מהם
ורחקה אותם רוחק מעט מנחה דודה והתחברה עמו כאמרו אחזתיו
ולא ארפנו ועשו מטה ואפריון וחדוק ושנחה ומסתה ככל אשר בארנו
ומאני ישנה עד סוף המגלה הוא משל על אדם שיש לו אשה חוטאת
ונסתת לנחש ונשמעת אליו ואשר אכלה מעץ הדעת טוב ורע ותתן
גם לאשה עמה ויאכל, ואמרו עמה כי האדם לא יוכל לאכול ממנו
כי עמה לא גלה הקב"ה אותה אילן לאדם ואינו עתיד לגלותו ואין
לו שליחות יד בו כי אם על יד האשה כי הוא אשר תמצא אותו ואשר
תקחו והוא אשר נמשך ההנאות ונמשך אחר התאוות כזאת האשה
שלא בקשה דודה לפני משכבה ולא המתינה לו והלכה לישן והפשיטה
את בגדיה ורחצה את רגליה וידיה ורגליה מזושמים צמור עובר לא
ננחי וקיים גם התעללה לפתוח מהר וקול דודה דופק, ואינם אחרי
כן משל זה אישה והיתה צעלת תשובה כי לא נשקפה צגינה אבל
לזה ער ופתחה לדודה צעללות גדולה כמו שבארתי והנה דודה חזק
עבר ובקשה אותו ולא מנאחשו ורחתה לו ולא ענה אותה ומנאחו
שומרי העיר הכוה פנעוה נשאו את רדיה מעליה שומרי החומות
כלומר כולם עותו דרכה וינעו אותה להשיג דודה כי קשה להם לפרוש
אחר שטעמו שעם החטא עד כי לא נזכר שנדבקה עם דודה דבוק
שלא כאשר בארנו, כי כן לא נזכר בתוכה על האדם אחר שנגרש מגן
עדן ששלח ידו לקחת מעץ החיים ושז רפח לו אע"פ שהיה בידו
היכולת בזה כאמרו ועתה פן ישלח ידו ולקח מעץ החיים ואכל וחי
לעולם, שר"ל אולי ישלח ידו כי נריק ד' ונדקות אהב ולא אל חפץ
רשע הוא כאמרו חי אני נאום ד' אם אחפון צמות הרשע כי אם
בשוב רשע מדרכו וחיה ועם כל זה לא נמנא צחורה שאכל מעץ החיים
אחרי כן ואולי הוא רמוז כי קרוב הוא לנמנע למי שאכל מעץ הדעת
טוב ורע לאכול עוד מעץ החיים כי זוג שני קשה לזוגו כקריעת ים
סוף שהוא שנוי טבע אע"פ שאינו נמנע לגמרי לפי האמת וכן השאיר
הדבר שלמה סתם ואם ספר גדול חשקם אחרי כן ושנה כל אחד
חברו כדרך חושקים לא נמנא בהם שנדבקו דבוק שלם ושעשו חתונה
מטה ואפריון ומסתה כדרך איש ואשתו. ואחרית דבריה כי כאשר אמר
לה דודה מיסר אותה חברים מקשיבים לקולך ואין דרך האשה להשמיע
לו קולה העיזה פניה ותאמר לו ברח דודי ודמה לנבי או לעופר
האילים על הרי צמחים כאלו הם הצעלים והוא החושק מסתתר ובורח
ופניהם פן יפגעו בו והוא הטעם ועתה בני שמע לקולי קום ברח
לך אל לבן אחי חרנה למה אשכל גם שניכם יום אחד כמו שבארנו
במקומו. ונראה שהמגלה הזאת נחלקה לשלש פרשיות וכל פרשה נחלקת
לשני חלקים, והפרשה הראשונה היא עד על משכבי והוא באדם שעומד
בבית שלא הוציא לפועל לא אכילת עץ החיים ולא אכילת עץ הדעת
טוב ורע. או אמור שמדותיו טובות ודעותיו ואמונותיו אמתיות וישרות
דרך קבלה לא דרך מופת, והיא נחלקת לשני חלקים. החלק הראשון

פירוש על שיר השירים

מראש המגלה עד השצעתי אתכם וגו'. והחלק השני מקול דודי דופק
עד על משכבי. והחלק השני באור לחלק הראשון וספור ענינו כטעם
נחזור לענין ראשון כמו שבא אלה תולדות השמים והארץ בהצדאס
שהוא תשלום למה שקצר בו ובאור למה שאמר. והפרשה השנית מן
על משכבי עד אני ישנה והיא באדם שהוציא לפועל שלמותו ושלח ידו
ואכל מעץ החיים, גם היא נחלקת לשני חלקים. החלק הראשון עד
השצעתי אתכם, והחלק השני מן מי זאת עולה עד אני ישנה והחלק
השני באור לחלק הראשון, והפרשה השלישית מן אני ישנה עד סוף
המגלה והוא באדם שאכל מעץ הדעת טוב ורע גם היא נחלקת לשני
חלקים, החלק הראשון מן אני ישנה עד השצעתי אתכם בנות ירושלים
מה תעירו וגו', והחלק השני מן מי זאת עד סוף המגלה, והחלק
השני באור לחלק הראשון, ואפשר לומר ואם הוא דרך רחוקה כי
הפרשה הראשונה הוא על מי שהשתדל בחכמה הלמודית לצד ולמיעוט
חכמתו שב והגיע לתכלית האהבה ואמרה הביאתי אל בית היין ואמרה
שמאלי תחת לראשי וימינו תחבנקני דרך ספור, ואחרי כן האירו מעט
עיני לבבה והכירה בעצמה כי לא הגיעה מעלתה לגשת אליו ולא תוכל
לו ואמרה לו עד שיפוח היום ונסו הגללים סוב דמה לך דודי לצבי
או לעופר האילים על הרי צמר. והפרשה השנית היא על מי שלמד
גם הטבעיות, וגרחה כי בעבור ששלחה אותו מאתו באמרו סוב דמה
לך דודי לצבי או לעופר האילים הלכה לבקש אותו לעת ערב כאשר
הכירה בעצמה שתוכל לו, וזה חשב שהגיע לתכלית באהבה בלא פגע
ובלא מכה והוא לא נכנס עדיין אל הבית הפנימית אשר בה המכים
והפועים ויהיו הכרובים ואת להב החרב הנחשפת כלומר המראים
המכים והפועים מקדן לנן ערך כלומר מתחלה גם לצדיק ולמי שלא
אכל מעץ הדעת טוב ורע. והפרשה השלישית היא על מי שלמד גם
האלהית ולכן לא השגיע בנות ירושלים בנצחיות או באילות השדה
שלא יעוררו ושלא ירסו לראות צעוד דרשם החכמה הטבעית והחכמה
הלמודית כי כבר נכנס באלהיה, וזה לא יצלל מעבור בשומרים ויכחו
ויפגעו ויודיעו דברים שהם כנגד המורגל והמוחש והמורגש וכנגד
(בכ"י חסר כאן תיבה) הקודמות המסורות בידו והמקובלות אהו על
דרך טבעו וחמרו ולשכך את האזן. גם יפשיטוהו המדות החומריות
והתאוות הגשמיות. ואפשר כי זה הסרת הרדיד מעליה וההכאות
והפגיעות, וזה לרוב שכלו והשגתו הכיר מעוט חכמתו וקוצר ידיעתו
ופסיחתו עצמו לפי גודל מעלת השם ורצון דרכיו וידע ויכיר המונעים
הגדולים אשר בו להגיע אל השלמות מנד טבעו וחמרו הרע וספר
מציאותו כי כן חייב הטבע, וזהו אמרו פשטתי את בחנתי איככה
אלצננה רחמתי את רגלי איככה אטנפם לא אתעצל בדבר. וישנה הדוד
ויתאזה ויאמר מי יתנך באח לי כלומר דבק בי לא שיתפאר בדבקו
כי הוא יודע כי מעט הוא מה שידע האדם וגודלם ושישיג משפע
כבודו לפי רוב הטובה שהיא והכבוד הגדול שהוא. אמנם הדרך
הראשונה טובה צעירי ואמיתית ועניני המגלה נקשרים בה קשר טוב
וגאה וסדרך הטיח דרך אבא מרי מ"כ. ואמנם דעת הרב באמרו

אני ישנה ולזי ער הוא שנה ור"ל כי גם צעת השתלה בצרכי הגוף שהוא שינה או כשינה היה לזה ער, והלך אחריו אדוני דודי החכם. הגה יקשה עליהם דברים רבים כאשר ספרנו ולכן נראה צאמת כי אמרו אני ישנה הוא ספור החטא ואמרה לזה ער צאה להודיע כי לא נשקעה בשינה עד שלא יהיה לה רפואה אבל היא מכת בעלי השונה ומהכזשים את יצרה, והיא האשה אשר ימשול בה אישה ויוכל להפך מדותיה ולהקן את אשר עותה. ואדוני דודי החכם כתב צפרשת כי יגש כי התורה קרא משכב לפי שהתורה היא משכב לשכל כי זה יכול וינות וזאת הדרישה שיהל עליה המציאה צאמרו ובקשת משם את ד' אלהיך ומצאה כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך אי אפשר לה על משכב בלבד כי היא דרך העלל מדרוש החכמות שהוא פעמים ישן שלא יביט כלל בדברי תורה והקבלה ופעמים יביט בהתרשלות ובהפסק כדרך נים ולא נים ופעמים ישקוד עליה אבל לא יקום ממשכבו לדרוש ולבקש בחוץ כמו שאמר החכם עד מתי עלל תשכב וגו'. ואמר עוד ובקשתו הראשונה היא על משכבו בלילות כי אין שם אור שמש רק נר ואור ככזים. ואמר סוף דבר הנקשה הנזכרת תעיר האיש הישן במשכבו והוא צעיר עם האהוב עד שיקום ממשכבו ויסובב צעיר בשוקים וברחובות והם חכמות הלמודיות שהם חוץ לבית ולחצר כמו שאמר עדין בן זומא מבחוץ, גם לא ימצאו כמו שאמר בקשתיו ולא ימצאתיו, ואחר כן אמר ומצאתי השומרים צעיר וגו' לרמוז בו על שומרי דרך החיים ודרך השומרים ההם שימצאו האיש המבקש ואלוהים ישאל את שאהבה נפשי רחיתם. וכל היותו מתעסק בחכמות ההם ולא יענוהו דבר ולא יעשו בו שום מעשה בדרך שיתפעל למצוא האהוב אבל כשיעבור מעט ויכנס בטבעיות כבר ומצאו מוד אחד כי פעלתו נגלית בהם אבל לא מציאותו השלמה לפיכך בא הדבור שלא לנכח ואמר אחזתיו ולא ארפנו וגו' ולא אמר אלההך אביאך כמו שאמר בסוף וכאן לא אמר הכונו פצעוני נשאו את רדידי מעלי כי אותם הם שומרי החומות כבר נכנס בטבעיות וכפי השגתה היא מוכה ופצועה בפצעי אהבה כי הוא הולך הכות ופצוע החומר והפשיטה רדיד שהיה לה ובסוף ימית אותו כמו שאמר כי עזה כמות אהבה, ומה ואל בית אמי ואל חדר הורתי, רוצה בו אל דברי הקבלה ואל הסתירם שהורו אותו וגלו לו מוריו, עד כאן לשונו. ואתה ראה איך נקשרים דבריו ואיך ימשכו וראה הדברים הקודמים ובחר לך הטוב.

בם היה לשלמה בצעל המון. כבר זכר החכם במקומות רבים כאמרו שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי, וכן אחזו לנו שועלים שועלים קטנים ומחבלים כרמים וכרמנו סמדר, ואפשר כי מה שאמרו רבותינו יין המשומר צענזיו מששת ימי בראשית הוא כאשר הכרם הזה נוטרה מתחלה כראוי, ונראה כי קרא נפש האדם כרם ואמר שהוא בצעל המון לרוב כחות הנפש ופעולותיה, ואמר כי נתן הכרם לנוטרים הם קצת כחות הנפש הראויים להנהיגה ולשמרה ולעזבה ואמר איש יביא צפריו אלף כסף, ואמרה כרמי שלי לפני הוא הכרם שאמרה עליו כרמי שלי לא נטרתי, ויהיה הכל דברי שלמה

פירוש על שיר השירים

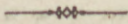
שהוא השכל החומרי קודם שיצא מן הכח אל הפועל ויגיע לשלמות
 וידבר עם נפשו, או הכל דברי השכל הנפרד שידבר לשלמה שהוא השכל
 החמרי. האלף לך שלמה ומאחיה לנוטרים את פרוי אפשר כי האלף
 והמאחיה שהם שתי עשרה מאות לקח לכוונת המספר שנים עשר וחלק
 בהם הששים קודם שיכנס ליום השבתא והם השתא אלפי והם שקרא
 ששים גבורים או ששים מלכות, ומפני שאמר כי ימי עלומים אשר בששים
 שנה אין להם מספר ידוע כי ירבו באחד וימעטו באחר לסבות רבות
 בא עתה לחלק אותם ולמנותם ואמר כי האלף לשלמה כלומר החמשים
 שנה כי כן נקרא האלף ברוב הלשונות כי בכלם חמשים פעמים
 עשרים והאלף דנרון חמשין לטרין, ואמר כי בהם ראוי לו להשתדל
 להשלים נפשו ושכלו והם ראויים לשלמה, והמאחיה והם עשרה פעמים
 עשרים ואמר שהם לנוטרים כי הם אינם ראויים לו כי אם לגדול
 כי עיר פרא אדם יולד, וקרא לנוטרים הכחות החומריות, ויהיה
 שלמה השכל, ויהיה אמרו איש יביא צפריו אלף כסף מי שהוא איש
 טוב יביא צפריו כלומר ישים מהם לתועלת ולפרי חמשים נכספים
 והמאחיה לבד יביא שלח יקח לעצמו, או ר"ל כי הכרם הוא הנפש
 אשר היה לשלמה נתן לנוטרים כלומר ליצר טוב וליצר רע לעצדה
 ולשמרה וכל איש יביא מומנו אלף כסף לשלמה כלומר לזמן אשר הוא
 קודם שיגיע שכל האדם להיות מלך גם כרמי שלי לפני שהוא מיוחד
 לי כלומר אפי' מומנו מהאלף והמאחיה שמוציאה שהם שתא אלפי
 דהוי עלמא האלף מהם הם לך שלמה כלומר שיעברו ברוב חמשים
 שנה קודם שישתדל לנפשו האמתית ושינטור כרמו והמאחיה לבד יהיו
 לנוטרים כלומר לתועלת עצמם כטעם שמוני נוטרה את הכרמים
 לתועלת אחרים כרמי שלי המיוחדת לי לא נטרתי כלומר לא השתדלתי
 לצורך אמתתי והשארות נפשי כטעם ומתי אעשה גם אנכי לציתי,
 ואפשר כי הכרמים הם המדות הנפשיות החומריות והמדות והכחות
 השכליות, גם אפשר לחלק האלף והמאחיה לשנים עשר בני יעקב ולתת
 כח הטעם והמושג לנוטרים ויהיו לנוטרים הכחות החומריות והעשרה
 האחרים הם לשלמה כלומר לשכל האדם, או הענין בהפך, כי העשרה
 שלימים הם החומרים והם לשלמה לא למלך שלמה, והמאחיה הם שני
 חלקי השכלי המחשבי והעיוני, ואפשר והוא הנראה לי יותר כי מתחלה
 זכר ששים גבורים וששים מלכות והם השתא אלפי דהו עלמא חזקים
 ובריאים קודם שיגיע לחד חריב שהוא השבת שבו כחות גופו ונפשו
 חלשים והרצים והם הששים שנה הקודמים. ועתה עשה חלוקה אחרת
 וזכר השנים הראוים לעבודת השם ולשלמות הנפש משנות האדם שהם
 ברוב שבעים שנה ועצו מהם השני אלפים תהו והם העשרים דלא
 ענשי עליוהו כי אז הוא עיר פרא כי יולד וזכר החמשים הנשארים
 והם החמשים יום שעשה הכל קיים בעולם והם ימי הספירה והם
 החמשים נדיקים שאם יומצו שם ישא לכל המקום בעבורם, ואמר כי
 כרם היה לשלמה בצעל המון והוא הגן שהושם בו האדם לעצדה ולשמרה
 והוא בפשיעתו ובסנת האשה החוטאת נתן את הכרם לנוטרים כלומר
 לכת המדמה ומתעורר או למחשבה ולמעשי כי הם המנהיגים הגוף
באדם

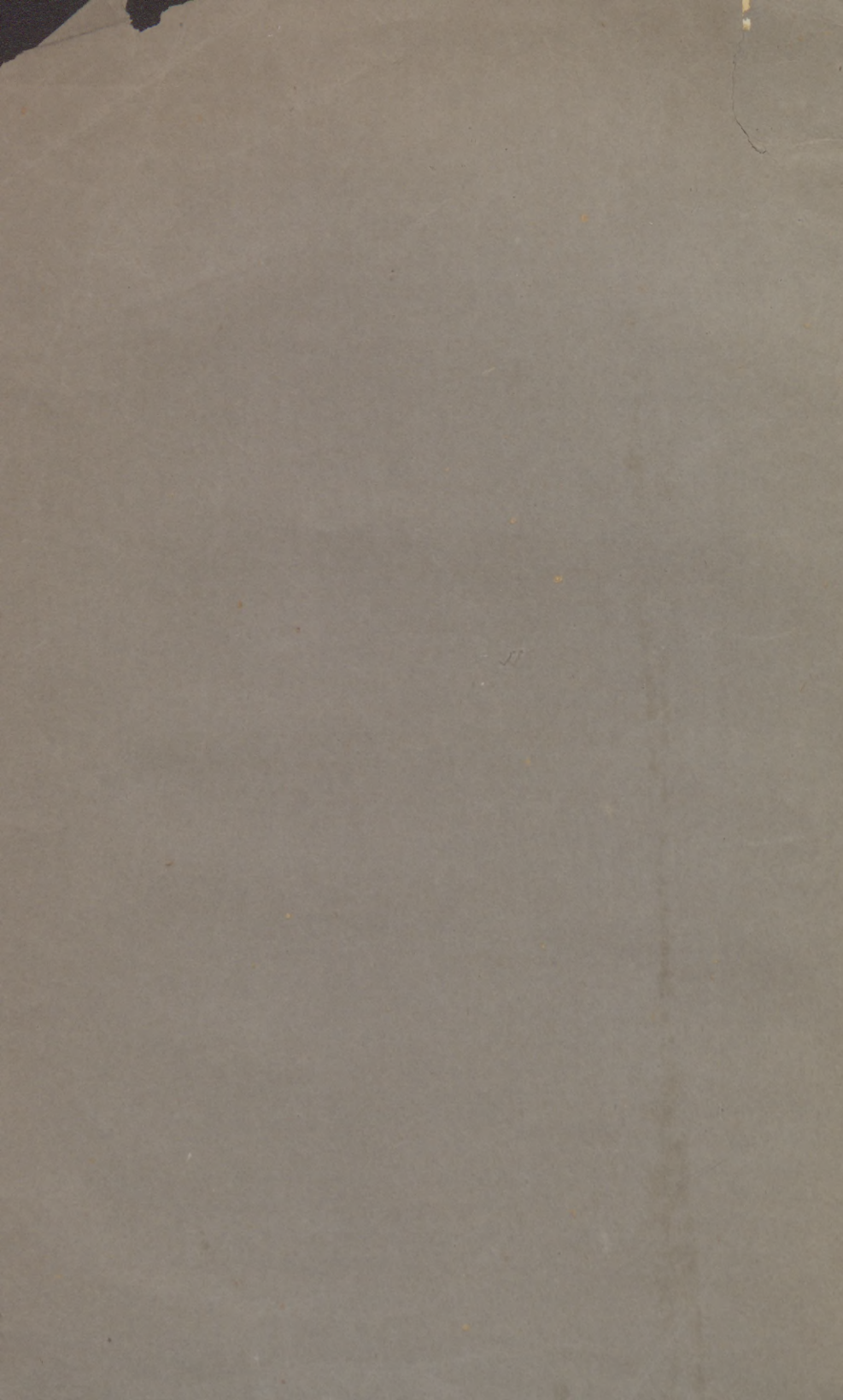
באדם הסמוי לא שעזדה ושמרה השכל כמו שזוה וכמכוון ממנו, והכרם הזה איש יביא צפריו אלף כסף, כלומר שהעובד אותה ושומר אותה זעליה שכל ההנאה שלו ומי שראוי להקרא איש שעובד אותה כראוי ושומר אותה שמירה מעולה ישים צפריו וזתועלתו חמשים שנה נכספים ועוזים לשלמות נפשו ושכלו, כרמי שלי לפני כלומר המיוחדת לי, ואמר כן הנפש לשכל החמרי או השכל הנפרד לשכל החמרי האלף לך שלמה אם אתה תעבוד הכרם על פי השכל זו השתדלותך ותשמרהו שמירה טובה כראוי לזעל הכרם שהכל שלו יהיה לך החמשים שנה כלומר לפעולתך האמתית ולשלמותך כטעם תספור לך וספרתם לכם, ומאחיס לנוטרים את פריו, כלומר אם תתנהו לנוטרים הנזכרים או אם לא תעבוד אותו אבל תשמור פריו לזד היוצא מחליו בטבע, או שתשמור אותו כארס שאינו זעל הכרם שאינו שומר שמירה מעולה ולא עובד כראוי זעבור שאין כל התועלת וההנאה שלו לא יהיה לך כי אם מאחיס והם חד חריב והם עשרה נדיקים אשר אמר עליהם לא אשחית זעבור העשרה וכנגדם צריך לכל עיר עשרה זטלנים והוא כטעם שזכר יום אחד לפני מיתתך, וכן אמרו כל היושג זתענית בשנת קורעין לי גזר דינו שזעים שנה כמו שבארנו בשער ספירת העומר. מדרש חזית האלף לך שלמה, ר' חייא זדיה דר' אבא אמר דיפו (?). הלומד תורה זעזר גדול נוטל שכר אלף ושלא זעזר נוטל שכר מאחיס, ר' יודן זעס ר' אבדימי הלמד תורה שלא זמקומו נוטל שכר אלף וזמקומו נוטל שכר מאחיס, ומי את למד משזבו של יששכר ומשזבו של נפתלי על ידי שהיו לומדין תורה זעזר ושלא זמקומו נוטלין שכר אלף הדא הוא דכתיב ומנפתלי שרים אלף אבל שזבו של יששכר על ידי שהיו לומדין תורה זלא זער וזמקומו נוטלו שכר מאחיס שנא' ראשיכם מאחיס, ואמרו הלומד תורה זעזר שאינו מרבה הנאת גופו ויספיק לו הצריך לו להעמיד גופו עד שלא יעבור שחרו, ואמרו שלא זמקומו שיעזב כל עסקי העולם, או ר"ל ששים שני אלפים תוהו זתלמוד תורה או זתקון המדות וישים שני אלפים תורה זחכמה שהיא עקר התורה וזורתה ויהיה קרוב מטעם ימות המשיח לישראל שזענת אלפים ומטעם מחד זשזנת לשזחך, לא כדעת האומר זרוך ד' יום יום. מדרש חזית האלף לך שלמה ר' הלל אומר הרב נוטל אלף והתלמיד מאחיס מה טעם האלף לך שלמה, פרשת ואתחנן ר' הלל זדיה דר' שמואל זר נחמן הרב מלמד את הכל נוטל חמשה חלקים והתלמיד נוטל חלק אחד מנין כרמי שלי וגו' מקרא התלמיד המתרגם ומשמיע לעם.

פירוש על שיר השירים

גם היא לא תוכל להביט אליו ולהשיג האלהיות דרך מציאותם ודי לה
ממנו שיעמוד על הרי בשמים שתריח ריחו ותדעהו דרך קבלה ולשמע
אזן כטעם דבר אמת עמנו וגשמה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות.
אמנם הראשונה בעודה נערה אמרה סוב דמה לך דודי לצני וגו',
אמרה לשון סוב כלומר שילך וישוב ואל יתרחק ממנה אבל יעמוד סביב
לה וכן אמרה על הרי צתר כמו שפירשנו. אמנם אחר שגשמה וינאה
מן הכח אל הפועל והיא האשה המתוארת בפרשת על משכבי לא נזכר
שגשמה אותו מאתה אבל הוא אמר עד שיפוח היום וגסו הצללים
אלך לי אל הר המור ואל גבעת הצבונה כלומר שנפרד ממנה להרגיעה
פן יהפך עליה הודם למשחית ויעכיר שארו לא שדמה לצני או לעופר
החילים, ואמרה אל הר המור ר"ל שתסתפק בתורה המשיבת נפש
אשר תורה אל הדרך הממונעת לתועלת הגוף ולתועלת הנפש ואל גבעת
הצבונה שתלבן מדותיה במצות הישרות שנתנו לזרוף בהם את הצריות
עד שתהיה ככסף מזוקק שצעתים ותלבין כשגו וסיים ספרו וחתם
באשה העולה הסוכנת והנרדמת האוכלת מעץ הדעת טוב ורע שתוכל
להשיג הטבעיות והלמודיות ותדבר בעולם העליון כלומר בשכלים
הנפרדים דרך דמיון ומדמה נורה ליוגרה. ואמרה ודמה לך לצני או
לעופר החילים כי לא תוכל להבין דרך נפרד מחמר, מפני שאלו הם
החם וזולתם מעט מזער אחד מאלף רבבות, כאמרו אשת חיל מי ימצא
כאלו ספק במציאותם, ואמנם אחר אשר ספר מדותיה ותאריה גלה
שהיא אפשרית אבל מציאותה רחוק מאד ומעט, וכן השלים במזמור
שמעו זאת כל העמים, ואמר אדם ביקר כל ילין נמשל כבהמות נדמו
גם לא צאר בזאת השירה צפי' אם מנאה דודה מציאות ידבק בה,
כי כן הזוהרה התורה האוכל מעץ הדעת טוב ורע נגרש מגן
עדן, אע"פ שהוא אפשר לאדם החוטא לשוב ורפא לו כאמרו ועתה פן
ישלח ידו ולקח מעץ החיים ואכל וחי לעולם

הם ונשלם ההלה לאל עולם

B
654.

6-654